

25-50-75

A LÉT

ajánlat a magyar társadalomnak

Készítette
a „LÉT” független szakértő csoport

Megjelent 2014. január 11-én, a munkacsoport www.255075.hu honlapján.

Az Olvasóhoz!

A mai nyugdíjasok gyerekkorában megütközés fogadta az önkiszolgáló boltok megnyitását. Képtelenség eladók nélkül árusítani! A vevők az első nap mindent ellopnak – mondta az izgatott többség. A kalauz nélküli villamos is pihentagyú ötletnek látszott.

A 60-as évek végén, az „új gazdasági mechanizmus” bevezetésekor komoly emberek őszintén aggódtak, hogy ha nincs tervutasítás, akkor ki fog dolgozni? Hogyan lehet az embereket munkakényszer nélkül munkára fogni? Fiataloknak: hihetetlen, de egészen 1989-ig még volt Magyarországon KMK, vagyis „közveszélyes munkakerülés” nevű bűncselekmény, amiért elvihetett a rendőr.

S vajon ki emlékszik arra, hogy Franciaországban 1965-ig csak a férjük engedélyével vállalhattak munkát a családanyák, vagy hogy Svájcban 1971-ig nem szavazhattak a nők?

Ahhoz, ami „magától értetődik”, ami „evidens”, mindnyájan ragaszkodunk. Szó szerint mindannyian, még a nyitottak, a tudós elmék is. Mi is, és Te is, Kedves Olvasó!

Hivatásszerűen csak a filozófusok, a művészek és a nagy újítók, feltalálók szoktak rákérdezni az evidenciákra. No, meg a gyerekek, de ők aztán kivétel nélkül. És igazuk van. Miért kell a levest mindig a hús és a főzelék előtt enni? – kérdezik. Mert így szoktuk. – feleljük. Pedig a portugáloknál sokszor az utolsó fogás a leves, Kínában meg gyakran a főételhez isszák, hígan.

Kortársunk, Ferenc Pápa női lábakat is megmosott, és köztük egy muzulmán szerb nő lábát is megcsókolta Nagycsütörtökön. Az állagvédők a húsvéti rítus botrányos megsértéséről papoltak. Azután július végén Ferenc föltekerte ezt a kérdést: „Ha egy meleg Istent keresi, ki vagyok én, hogy megítéljem őt?” Az állagvédők azóta is buzgón magyarázzák, hogy nem mondott semmi újat. Dehogynem! Róma püspöke máris megszakította egyháza néhány korlátolt hagyományát, és hatalmasan megerősítette az egyik legfőbb krisztusi hagyományt: minden emberi személy egyenlő méltóságát. Szembefordult 3,6 milliárd nő és félmilliárdnyi meleg embertársunk kirekesztésével. S ami legalább ilyen fontos: felszabadította azokat a híveit, akik zavarban voltak látván, hogy a világ elment az ő tradíciójuk néhány öröklött, de tarthatatlan tétele mellett.

Alan Greenspan, az előző két évtized megkérdőjelezhetetlen tekintélyű FED-elnöke a kongresszusi vizsgálóbizottság előtt 2008-ban megrendülten jelentette ki, hogy a szabadpiac önszabályozásába vetett hite, ami 40 éven át vezérelte, hibás volt. Henry Waxman szenátor ekkor azt kérdezte tőle: „Vagyis Ön rájött arra, hogy a világról alkotott képe, ideológiája nem fedte a valóságot, más szavakkal, rossz volt?” Greenspan válasza: „Pontosan”.

Ehelyt nem a kölcsönös érvek részletei a fontosak, hanem az önkritikus gondolkodás bátorsága, amely felülemelkedett az uralkodó doktrínán és a presztízsen is. (A gazdaságpolitikai viták máig nem csitulnak, az optimális szabályozás és felügyelet késik, de Greenspan utóda, Ben Shalom Bernanke történelmi fordulatot hajtott végre a válság kezelésében.)

Amikor a régi módon nem megy, pedig nagy a baj, akkor **ki kell lépni az evidenciákból**. Kilépni, de öncsalás és mások megtévesztése nélkül. Új megoldásokat kell keresni, **de tisztességes célokért!** Tudomásul kell venni a megváltozott valóságot, a kudarcokat is, és jó perspektívákat teremtő, bátor kompromisszumokat kell kötni.

Amit itt javasolunk, az nem magától értetődik. Egy új intézményt ajánlunk a magyar társadalomnak, ami azonban új szemléletet is követel.

Ehhez nekünk is végre tudomásul kellett vennünk a munkapiac, sőt a munka megváltozásának makacs tényeit, és szigorúan azokból az adottságokból kellett kiindulnunk, amik a mai magyar piacgazdaságot tartósan jellemzik. Le kellett számolnunk a politikacsinálás néhány rutinszerűen alkalmazott technikájához fűzött illúzióinkkal. Meg kellett értenünk az általános rosszkedvünk mélyén rejlő egyik fő okot, a stagnáló gazdasággal és dezintegrálódó társadalmunkkal szemben érzett tehetetlenségünket. Szabadulnunk kellett attól a szégyentől, hogy a növekvő szegénységre növekvő represszió a válasz. Nemcsak túlélést, hanem kitörést jelentő megoldásokat kerestünk.

Ezt szolgálhatja a **„feltétel nélküli alapjövedelem” [=FNA] történelmileg aktuálissá és reálissá vált** programja. Az FNA **talán a legjelentősebb európai gazdasági és társadalmi innováció a jóléti állam óta.**

Az FNA már eddig is mélyreható eszmecseréket generált. Mindenütt komoly szellemi és figyelemre méltó mozgalmi teljesítmények állnak mögötte, a legkülönfélébb, de egyaránt demokratikus-humanista pozíciók képviselői részéről. Idén januárban zárul az az Európai Polgári Kezdeményezés,¹ amely egy éve gyűjt aláírásokat az FNA mellett immár az EU valamennyi tagországában, és a regisztrált aláírók száma máig meghaladta a 200 ezret. **Andor László az Európai Bizottság biztosa** szerint² „Az alapjövedelem³ képes lehet a gazdaságot élénkíteni, általa az eddig reménytelennek tartott településeken is megjelenhet a vásárlóerő, a jelenleginél nagyobb keresletet biztosítva a helyi gazdaság szereplői számára.” Hangsúlyozta: „A 2013 februárjában közzétett Szociális Beruházási Csomag tartalmazza, hogy a Bizottság az alapjövedelem összetételének és ideális mértékének módszertani kidolgozásáról szóló útmutatást készíti. A Bizottság ezen felül a kidolgozott alapjövedelem-rendszerek alkalmazásának időnkénti kiértékelésével és a programok hatékonyságának javítására vonatkozó ajánlásokkal segítheti a tagállamokat.”

¹ Mindenekelőtt **köszönet illeti azokat, akik Magyarországon előttünk jártak** az FNA gondolat és az európai kezdeményezés megismertetésében, és ma is a legtöbbet teszik önzetlenül, fantáziával és sok tudással, ennek az ügynek a szolgálatáért. Név szerint **László Zoltánnak és Missetics Bálintnak**, valamint az FNA Egyesület, a Kulturális Kreatívok és az EKO Mozgalom aktivistáinak.

Az FNA-val kapcsolatos sok információ magyarul is olvasható a civil kezdeményezők, pártolók honlapjain, itt: <http://www.alapjovedelem.org/>; <http://www.alapjovedelem.hu/>; illetve <http://www.kulturaliskreativok.eoldal.hu/>; és <http://ekomozgalom.hu/> .

² Lásd: „Jön a szociális minimum?” – Népszava, 2013. december 19. Lásd itt: <http://nepszava.hu/cikk/1005953-jon-a-szocialis-minimum>

³ Itt az „alapjövedelem” szó összefoglalóan, egyszerre jelenti a „garantált minimum jövedelem” és a „feltétel nélküli alapjövedelem” fogalmát. (Erről később.)

Nem elég köztudott, de **az alapjövedelemmel foglalkozó világszervezet, a Basic Income Earth Network (rövidítése: BIEN) 2014 júniusában már a 15. világtalálkozását tarja Montréalban, „Re-democratizing the Economy” címmel.**⁴

Az FNA terebélyesedő szakirodalmát itthon is nívósan referálták,⁵ és a civil mozgalmak jelszavai mellett – egyelőre elvont-általános formában - fölvetődött már kívánatos „szociálpolitikai” programként is.

Mi is támogatjuk ezt a szédítő perspektívájú kezdeményezést, de - ismerve a magyarországi helyzetet -, ennél többet akartunk. **Megvizsgáltuk, hogy lehetséges volna-e az FNA bevezetése a mai Magyarországon, és ha igen, milyen legyen annak első, nyilván kompromisszumos, konkrét megoldása.** Ennek a munkának a számunkra is meglepő eredménye ez a javaslat.

Ajánlatunk: a „LÉT”, vagy „LÉT-pénz”.⁶

Kivétel nélkül minden tartósan Magyarországon lakó állampolgárnak (ha nem külföldön adózik), biztosít a magyar állam havonta egy pénzösszeget, ami őt feltétel nélkül megilleti, mert ez az életéhez, a létéhez és egyben a személyéhez fűződő, elidegeníthetetlen, alkotmányos alapjoga. Ez a LÉT. 2015-re kalkulálva, havonta gyereknek 25, felnőttnek 50, várandós édesanyának 75 ezer forint készpénz jár, amiért cserébe nem követelhető semmilyen magatartás, amin nincs közteher, és ami szabadon elkölthető.

S hadd kérjük most, hogy azok se hagyják félbe az olvasást, akik még a nemes utópiákra sem fogékonyak. **Javaslatunk** ugyanis nemhogy nem utópista, hanem – az író Veres Péter kedvenc szavával – **sültrealista**.

Mert az általunk kidolgozott konstrukció, a LÉT nem szociális intézmény! A LÉT egy zéróösszegű, fenntartható jövedelem-újraelosztó alapintézmény, amely egyszerre dinamikusan piac-ösztönző és nagy erejű társadalmi integráló rendszer.

Amit ajánlunk, az – túlzás nélkül – **Kolumbusz tojása**. Látható lesz, hogy tényleg megoldás, pontosabban a megoldás kiindulópontja az említett (és a 10-12. oldalon vázolt) probléma-együttesre. **De** bár igazi pozitív fordulatot jelenthet, **nem panacea!** Nem gyógyír minden bajunkra. És semmiképp sem helyettesíti a további szakpolitikai programokat.

Javaslatunkat **szigorúan a 21. századi piacgazdaság feltételeire** szabtuk.

Lesz, akit ez megnyugtat, és lesz, akit türelmetlenné tesz, de tény: itt és most a fennálló piacgazdaságot akarjuk korszerűsíteni.

⁴ A világtalálkozó honlapját lásd itt: <http://biencanada.ca/congress/>.

⁵ Kiindulásul ajánljuk az *Esély* c. folyóirat 2010/5., tematikus számát, lásd itt: http://www.esely.org/kiadvanyok/2010_5/00eloszo.pdf. Részletesebb szakirodalmat pedig az 1. sz. függelékben találsz.

⁶ Angol nevet is adtunk neki: **LIFEDIME**.

Hadd idézzük kissé hosszabban a modern liberalizmus 2009-ben elhúnyt, de élő klasszikusát, **Ralf Dahrendorfot**, aki hangsúlyozta:⁷

„A szabadság nem lehet előjog, ez pedig azt jelenti, hogy a szabadság politikájának egyik törvénye, hogy minél több ember, elvileg minden ember hozzájusson azokhoz a jogokhoz és ahhoz a kínálatához, amelyeket mi magunk már élvezünk. ... Ahhoz, hogy ezt megoldjuk, nem lesz elég búcsúcédula vásárlása. Szükség van a belátásra, a fantáziára, a türelemre, a kitartásra és mindenekelőtt az emberi jólét javítását célzó fáradhatatlan kísérletekre. Ez éppúgy érvényes a gazdag országokban élő kirekesztettekre, mint a szegény országokbeli nagy többségre.

A tevékeny szabadság céljával egyenlő mértékben lényegesek azok az eszközök is, amelyekkel ezt a célt elérjük. ... Az egyik ilyen eszköz azoknak a szabályoknak összessége, amelyek által intézményes formát ölt a szabadság, tehát a szabadság alkotmánya. ... A szabadság mint cél elérésének másik eszköze kevésbé ismert, ... ez az életesélyeket felölölő alapellátottság, amihez elvileg mindenkinek, tehát minden egyes embernek joga van. ...

A szabadsággal összeegyeztethető egyenlőtlenség határa ott húzódik, ahol a kedvezményezettek elvitathatják a hátrányos helyzetűek részvételi jogait, illetve a hátrányos helyzetűek teljesen kiszorulnak a részvételből a társadalmi, gazdasági és politikai folyamatban. Mindkét esetben csupán az segít, ha az alapellátottság mindenki számára biztosított. ...

Samuel Brittan és Adair Turner, akikhez ezúttal igazodom, »RML« -ről (Redistributive Market Liberalism), vagyis újraelosztó piaci liberalizmusról beszélnek. ... Ha már mindenképpen szükség van egy szószörnyetegre, ... az újraelosztó piaci liberalizmussal szemben az alapfelszereltségű piaci liberalizmust részesíteném előnyben. ...

Fel vagyunk tehát szólítva a tevékeny szabadságra, mert másképp is fordulhat a dolog, és ha tétlenek maradunk - a veszély nő.”

Amikor most a magyar társadalomnak a LÉT-et ajánljuk, akkor - egyetértve Ralf Dahrendorf-fal -, mi is **„az alapfelszereltségű piaci liberalizmust részesítjük előnyben”**.

A következőkben bemutatjuk a LÉT általunk javasolt konstrukcióját és a bevezetések ajánlott mértékeit is. Számításokat, becsléseket adunk a javaslat fő gazdasági és társadalmi hatásaira is. Végül rámutatunk az ajánlatunk alapját képező erkölcsi, filozófiai megfontolásokra is, remélve, hogy azok a jóindulatú honfitársaink számára - sokféle világnézeti indíttatásuk megőrzése mellett -, egyaránt elfogadhatóak.

Munkánk során kiderült, hogy a LÉT akár 2015-ben reálisan bevezethető. De már annak is örülnénk, ha erre az előttünk álló néhány évben sor kerülne.

Vállalt kompromisszumként, **a LÉT** olyan mértékét és konstrukcióját választottuk, ami **beleillik egy „felelős gazdaságpolitikába”, helyet hagy** a többi, nagyon is szükséges korrekcióra.

A LÉT általi átrendezés **radikálisan csökkentené a jövedelmi szegénységet:**

⁷ Ralf Dahrendorf: „Egy új rend nyomában. Előadások a szabadság politikájáról a 21. században.” Elhangzottak 2001 végén és 2002 elején az esseni Kultúratudományi Intézetben. Magyarul: Napvilág Kiadó, Budapest, 2004. 25-27. oldal.

egy főre jutó jövedelemmel számolva, a szegénységi arány 16,4%-ról 8,4%-ra, a létminimum alatt élők aránya pedig 40,7%-ról 29,1%-ra.) A LÉT jelentősen hozzájárulna **az egyenlőtlenségi olló összébb zárulásához**, mégpedig **alulról felfelé**. A LÉT legnagyobb jelentősége mégis az, hogy általa a történelmünkben először, **megszűnik Magyarországon a nincstelenség!**

A LÉT bevezetése nemcsak megállítaná a magyar társadalom széthullását, hanem történelmi fordulatot eredményezne a társadalmi integrációban. Ilyen egyértelműen kedvező társadalmi változást egyszerre előidéző, tudatos reformcsomagra még nem volt példa a demokratikus Magyarországon.

Ugyanakkor **a LÉT-tel** nemcsak létbiztonságot teremtünk. Sőt, nem is csupán a rendszereinket humanizáljuk, s egyben korszerűsítjük, s olcsóbbá is tesszük! A LÉT-tel **egy hatalmas méretű piaci ösztönzést is megvalósítunk.**

Mindezeket **többféle technika kombinációjával érjük el, ami merőben eltér a közhiedelemben elterjedt osztogatástól, vagy a Robin Hood elvtől.**

A munkaerőpiacon elsősorban a bruttó bérek csökkentésével egyidejűleg bevezetünk egy közteher-fajtát, a LÉT-hozzájárulást [LÉT-HO]. Ezek együttes eredménye a nettó bérek átlagos emelkedése, az alacsony keresetűeknél nagyobb arányban. Ugyanez a vállalkozóknál is hagy forrásokat, ami együtt, jelentősen ösztönzi a helyi piacot. A szociális jövedelmeknél még nagyobb átrendezés történik. A LÉT-nél kisebb összegű ellátások egyszerűen megszűnnek, az annál magasabbak pedig a Magyar Államkincstártól (MÁK) kapott LÉT-pénz mértékével csökkennek. Az így ki nem fizetett támogatások a LÉT fedezetéül szolgálnak. A háromféle LÉT-pénzt mindenkinek a MÁK utalja. (A jogosultakról később.)

Már az átrendezés nagyságrendje is mutatja a javaslat horderejét. Csak a LÉT-pénzek 5 100 milliárd forint kiadást jelentenek a költségvetésben, és a fenti piacösztönzés miatt 880 milliárd forint bevételtől esik el az államháztartás. Látni fogjátok, hogy az egyidejű bevételek és megtakarítások pusztán a LÉT-pénzek kifizetését szufficit mellet is biztosítanák. Azonban a teljes program forrásigényéhez már az alapváltozat paramétereinek további finom hangolása is szükséges, aminek eredményeként mintegy 360 milliárd forintnyi külső forrást kell bevonni a költségvetésből.

Az együttesen csaknem 6 ezer milliárdos LÉT program 92-94%-ban (!) a meglévő és hasonló célt szolgáló kiadások és bevételek átrendezéséből fedezhető.

Mindezt úgy oldjuk meg, hogy a LÉT forrásaihoz nincs szükség az oktatás, a felsőoktatás, az egészségügy, a kultúra, a kutatás-fejlesztés, a szociális védelem, a környezetvédelem, a tömegsport, a biztonságpolitika, a lakossági szolgáltatások, a tömegközlekedés előirányzatainak megnyírbálásához, vagy a nyugdíjak csökkentéséhez. Nem számoltunk az áfa, a tao, a jövedéki és helyi adók, s a járulékok növelésével sem. Igazságossági és közgazdasági megfontolásokból is egyetértünk az szja progresszívvá tételével, de az abból várható többlet-bevételeknek is csak mintegy az ötödét számítottuk be a LÉT forrásai közé.

Tagadhatatlan, hogy **a LÉT-nek lesznek pénzügyi vesztesei is.**

Maga a költségvetés rövidtávon veszít, mert – láttuk -, a kiadások mintegy 2%-át ide kell csoportosítani. Kevesebb marad annál a kb. 5%-nyi adózó polgártársunknál, akiknél a családi adókedvezmény jelenleg magasabb, mint a LÉT-pénz. Veszít, akinél a LÉT révén keletkező nettó bértöbbletet meghaladja a progresszívve alakítandó szja felső kulcsa szerinti elvonás.

A vállalkozók és más foglalkoztatók költsége is növekedhet az olyan magas bérű alkalmazottaik után, akiknél már több a progresszív LÉT-HO, mint amennyit a felnőtt LÉT-pénzzel azonos, fix összegű bruttó bércsökkentéssel nyernek. Rosszul járhat a külföldön adózó magyar is, ha emiatt elveszíti a jogosultságát a LÉT-pénzre, de korábban kapott olyan alacsonyabb pénztámogatást, amit a LÉT miatt megszűntettek.

Mégis: a pénzügyi vesztesek is nyertesek. Hiszen ma bárki elveszítheti a munkáját, a jövedelmét, a megtakarításait, a vevőit. Szinte nincs olyan gazdag család sem, amelynek ne lenne nehézségekkel küzdő tagja, ahol ne lennének csődbe menő életek. Kockázati társadalomban élünk. De mihelyt van LÉT, **azonnal, mindenkinek csökkennek a kockázatai.**

A pénzügyi veszteségüknél sokkal többet nyerhetnek az üzletemberek, a befektetők, mert **a vállalkozásuk környezete civilizáltabb lesz.**

Még a legelszigeteltebb gazdagok is megérik, hogy **a LÉT miatt csökken a túlélésért folyó küzdelemből fakadó agresszió**, sőt, még a **bűnözés** sok formája is. A pénzügyi veszteseknek is **enyhül a szegényérzetük**, mert szűnik a „nemzeti nyomor”. És mindenkinek **nőhet az önbecsülése**, mert a LÉT erősíti az egymástól távolra került **emberek összetartozását**. Mindez igaz lehet azokra is, akiknek a jövedelmi pozícióit a LÉT nem változtatja meg.

Kérjük tehát, tartsatok velünk, és olvassátok elfogulatlan nyitottsággal az ajánlatunkat a honlapunkon: www.255075.hu. Szóljatok is hozzá minden fórumon.

Adjatok egy esélyt nekünk is, Magatoknak is, hogy túllépve a rutinon, közösen növelhessük minden magyarországi lakótársunk esélyeit.

Budapest, 2014. január 11.

A szerzők⁸ nevében:

Bánfalvi István
a „LÉT” független szakértői csoport
vezetője

⁸ Lásd a 2. számú függelékben.

Tartalom

Az Olvasóhoz!.....	2
Tartalom.....	8
Kiindulás: tények, illúziók nélkül	10
A cél: egyszerre piaci ösztönzés és létbiztonság.....	13
A megoldás: országosan zéróösszegű, de nagyvolumenű jövedelem-átrendezés.....	13
Feltétel nélküli alapjövedelmet, de Magyarország reális helyzetéhez igazítva.....	13
Miért az FNA és miért nem a GMJ?	14
A javasolt konstrukció	17
Az ajánlat: a LÉT-pénz	17
Mi a LÉT-pénz?.....	17
Ki kaphatja a LÉT-pénzt, és milyen feltételekkel?.....	18
Milyen eljárás szerint fizetendő a LÉT-pénz?	21
25-50-75: a LÉT-pénz induláskor a létminimum 2/3-án	22
A LÉT bevezetése: 2015-re kalkulálva	23
A LÉT-pénz teljes fedezet-igénye	23
Az átrendezés nagyságrendjéhez (egy összehasonlító példa).....	24
A LÉT-pénz ösztönző hatásai a munkapiacra	25
Egyidejű LÉT-HO és bércsökkenés – a munkaadó és a munkavállaló előnyére	26
A munkáltatóknál maradó többletforrás	28
A vállalkozás-ösztönzés volumene.....	29
A munkavállalóknál maradó többletjövedelem.....	30
Életszerű megjegyzések a „munkára ösztönzésről”	31
A LÉT miatt: átrendezések a szociális védelem ellátásai közt.....	34
A LÉT, mint a félmúlt következményeinek gyakorlati kritikája.....	35
A LÉT bevezetésével megszüntethető ellátások	36
A LÉT összegével csökkentendő ellátások	39
A LÉT mellett is megtartandó, de módosuló pénzbeli támogatások	43
A változások néhány jellemző tendenciájának összefoglalása.....	44
A LÉT miatt: Magyarországon nem lesznek többé nincstelnek!	46
A LÉT miatt: távolabb ható előnyök gazdaságra, társadalomra	48
A szegények fizetőképessége	48
A kamaszok pénze	49
Multiplikatív hatások.....	50

Az államháztartás mérlegei	51
Mibe kerül?	51
Honnan kerül?	53
Példa a finomhangolásra – végső szaldó	58
Megjegyzések a mozgásterről	61
A gazdaságpolitikai mérlegeléshez	63
A LÉT bevezetésének hatása a lakosság jövedelmi helyzetére.....	64
Összehasonlító adatok LÉT előtt és LÉT után	65
A jövedelmi szegénység mérséklődése a LÉT hatására	69
Összegzés.....	70
A szemléletváltásról: erkölcsi, filozófiai, lélektani megfontolások	70
Tudás és felelősség.....	71
Érték és értékelés	72
A humanizmus, mint közös érték	73
Még egyszer a munkáról.....	74
Panasz és beletörődés helyett kritika	79
Etikum a szellemi magatartásban	80
Nem érünk rá	81
Mellékletek: A LÉT miatt újítható nagyrendszerek	83
1. sz. melléklet: A nyugdíjrendszer korszerűsítéséhez	83
2. sz. melléklet: Hozzájárulás az egészségbiztosítási rendszerhez	86
3. sz. melléklet: Kedvező munkaerőpiaci hatások.....	88
4. sz. melléklet: Hozzájárulás egy régóta tervezett szociális bérlakás rendszerhez	91
Függelékek	95
1. sz. függelék: Válogatott szakirodalom	95
2. sz. függelék: Szerzők, közreműködők.....	98

Kiindulás: tények, illúziók nélkül

Hadd bocsássuk előre, milyen makacs tények tudomásul vétele, és miféle illúziókkal való leszámolás vezetett az ajánlatunkhoz.

1. Szembenézünk azzal, hogy itt a rendszerváltás után bármit tettek bármilyen kormányok, egy emberöltő óta nem javul érdemben a foglalkoztatás. **Magyarországon 1992 óta egyik kurzusban sem, még GDP-növekedés idején sem fordult elő, hogy a foglalkoztatottsági arány elérje az 58 százalékot.**⁹ 2011-ben **Magyarország az EU 27 tagállamból a 26. (!) helyen állt** a foglalkoztatottság, az egyik legfontosabb cél-indikátor szerint.¹⁰

Abban nincs változás, hogy egyetértünk mindazokkal, akik a piaci munkaképesség érdemi javításához nélkülözhetetlennek tartják az oktatás és képzés fejlesztését, meg a minőségi iskolához és más közszolgáltatásokhoz való hozzáférés radikális kiterjesztését.

De leszámolunk azzal az illúzióval, hogy az ismert munkaerőpiaci technikákkal lényeges eredményre jutnánk, pláne, hogy el tudnánk érni az Európa 2020 program célját, melyet 2011 áprilisában a magyar kormány vállalt. (Az azóta alkalmazott kényszerítő eszközökkel aztán semmiképpen.)

2. Tudomásul vesszük, hogy **a munka jellege és eloszlása – valószínűleg végérvényesen – megváltozott nálunk is.** Talán a legfontosabb, hogy **vége annak az időnek, amikor „munkának” kizárólag a munkaerő-piacon értékesített munkát lehetne tekinteni.**

Abban nincs változás, hogy egyetértünk mindazokkal, akik szerint a munka olyan specifikusan emberi tevékenység, ami nélkül az ember nem élhet meg, és nem élhet emberi életet sem.

De leszámolunk azzal az illúzióval, hogy minden munkatevékenység a munkaerőpiacra volna terelhető. Az emberek rengeteget dolgoznak a munkapiacra kívül is (egyre többen csak ott), és e munkájuk, bár nem vitásan értékes, legális jövedelmet számukra nem biztosít.

3. Tudomásul vesszük, hogy **a munkaerőpiac tendencia-szerűen szűkül, ahonnan a lakosság nagy és növekvő arányban szorul ki.** Minthogy pedig jövedelmet piaccgazdaságban - végső soron - a piacról lehet szerezni, **aki onnan kiszorul, az eltartott vagy pária lesz.** A jövedelem elvesztése már sokaknak tény, és **mindenkit személyesen fenyegető kockázat,** amitől a legjobb pozícióban lévők és családtagjaik sem mentesek.

Abban nincs változás, hogy egyetértünk mindazokkal, akik mindezek ellenére a munkapiaci aktivitást ösztönzik, támogatják. (Persze, csak ha annak fő

⁹ A 15-64 éves népesség százalékában. Forrás: KSH, STADAT, lásd itt: http://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_hosszu/mpal9807_01_02a.html

¹⁰ A 20-64 éves népesség százalékában ez 60,7%, de mögöttünk csak Görögország! Forrás: Eurostat Pocketbooks 2013, European Social Statistics – 139. oldal, lásd itt: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/KS-FP-13-001/EN/KS-FP-13-001-EN.PDF

trendje nem a munkaerő lefelé nivellálása, egy bornírt munkakényszerben.) Az is meggyőződésünk, hogy személy szerint minden egyes ember foglalkoztatható, vagy azzá tehető, de csak megfelelő feltételek között, ami társadalmi méretekben, a belátható időben nem biztosítható.

Ezért leszámolunk azzal az illúzióval, hogy minden munkára képes és kész ember számára a piacról megszerezhető a minimálisan elégséges, legális jövedelem.

4. Tény, hogy **ma már „a következmények időszakában” vagyunk.** Egyebek mellett a helyzetnek megfelelő jövedelem-újraelosztás híján, **a jövedelmi különbségek ugrásszerűen megnöttek,¹¹ a társadalmi kirekesztettség és a lecsúszástól való jogos félelem tömegjelenséggé duzzadt, s mindez szétszakítja a társadalmat és tönkreteszi a gazdaságot is.**

Tény, hogy ez az egyik döntő oka annak, hogy országunk ma a szégyenletesen terjedő nyomor, a züllés, a békétlenség és a reményvesztettség hazája. Tény, hogy az OECD mérvadó összehasonlításai szerint¹² nincsen ma boldogtalanabb lakosság a magyarországinál.

Abban nincs változás, hogy a jövedelmek jelentős újraelosztása is csak „felelős gazdaságpolitika”, a makroszintű egyensúlyok fenntartása mellett történhet. Javaslatunk ilyen.

De leszámolunk azzal az illúzióval, hogy a magyar gazdaságban nem zárványszerű, hanem tartós és egészséges növekedést lehetne beindítani a jövedelmek piackonform, de jelentős újraelosztása, a belföldi fizetőképes kereslet megemelése és fenntartása nélkül. Enélkül a társadalmi béke megőrzése is illúzió.

5. Tényként vesszük tudomásul, hogy a kicsi, nyitott **magyar gazdaság duális szerkezetű. A versenyszféra magyar vállalataiban¹³ foglalkoztatják a piaci munkavállalók 72,4 %-át.** (Ez a szám 2001-ben még 65% volt, s azóta folyamatosan emelkedett.) Köztük nagy többségben vannak az egyéni, vagy pár fős vállalkozások.¹⁴ És minden régióban a mikrovállalkozások nyújtanak a legtöbb munkavállaló számára kereseti lehetőséget.¹⁵ **A munkához jutás és a munkából**

¹¹ Társadalmi riport 2012. Szerk.: Kolosi Tamás és Tóth István György. TÁRKI 22-35. old.

¹² Érdeemes rákliccelni: itt az a beszédes ábra, ahol elérhető az összehasonlító kutatás egésze, és az élettél való elégedettség egyes tényezőinek minden adata, lásd itt: <http://www.oecdbetterlifeindex.org/topics/life-satisfaction/>

¹³ Forrás: MTA KTI Munkaerőpiaci Tükör, 2012. Statisztikai adatok, 346. oldal, 4.12. tábla. http://econ.core.hu/file/download/mt_2012_hun/statisztika.pdf

¹⁴ A munkaerőre vonatkozó adatokat sajnos csak az 5 fő feletti létszámú gazdasági szervezetekre adják meg. Pedig 2013. júliusban az összesen 1.681.284 regisztrált vállalatból 1.644.528 (!) cégnél volt 9 fő alatt a foglalkoztatottak száma. S ebből félmillió cég létszáma esett a „0 fős és ismeretlen létszámú” kategóriába. Lásd itt: http://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_evkozi/e_qvd014.html

¹⁵ In: „A kis- és középvállalkozások helyzete a régiókban”. KSH, 2011. szeptember,

származó jövedelmek döntő többsége itt dől el.

Abban nincs változás, hogy egyetértünk mindazokkal, akik szerint a külföldi működőtőke tartós, kiszámítható, eredményes működése nélkülözhetetlen. Ezért célszerű, de EU-konform szabályozással ösztönözni kell a nemzetközi társaságok hozzájárulását a GDP növeléséhez, a külker mérleg javításához, a technológia-transzferhez és a fejlett szervezési és munkakultúra importjához.

De leszámolunk azzal az illúzióval, hogy a (foglalkoztatási szempontból is fontos) működőtőke-bevonás döntő megoldást jelenthet a lakosság többségének foglalkoztatására. És illúzió az is, hogy a KKV-k az ismert célzott programoktól fellélegezhetnek, ha nem kapnak egy új, egyszerre foglalkoztatás- és vevőoldali, rendszer-szintű ösztönzést.

6. Tény az is, hogy **az EU 27-ek átlagához képest, a magyarországi átlagkereset 26,8%-ot tesz ki.**¹⁶ (Ezzel az utóbb csatlakozott 12 ország átlaga alatt is vagyunk!)

Az elmúlt években általánossá vált nálunk a **„dolgozó szegények”** jelensége. Egy Big Mac megvásárlásához Budapesten 49 percet kell dolgozni. Az összehasonlított 72 világváros átlaga 28 perc, és közülük csak Bukarestben, Manilában, Caracasban és Nairobiban kell nálunk többet dolgozni ezért.¹⁷

Az aggregált jövedelmek elégtelen volta, **a fizetőképes belső kereslet beragadása egy extrém alacsony szinten, immár a növekedésnek, sőt a gazdaság körforgásának is az egyik fő akadálya.**

Abban nincs változás, hogy egyetértünk: a krónikus és szerkezetükben is romboló jövedelem-hiányok pótlása nem történhet fedezetlenül. Abban is, hogy a szükséges jövedelem-növekedés átcsoportosítások útján hajtandó végre, melynek mértékét reálisan, módját méltányosan kell kialakítani.

De leszámolunk azzal az illúzióval, hogy ezen a nyomott jövedelmi és kereseti szinten maradva, és riasztóan sokakat jövedelem nélkül hagyva, lehetséges volna az ország gazdasági felzárkózása. Öncsalás, ha azt hisszük, ez volna a versenyképesség ára. Ez annak már akadálya.

4. oldal. Lásd itt: <http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/regiok/gyorkkv.pdf>

¹⁶ Forrás: Eurostat, Database

<http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/submitViewTableAction.do;jsessionid=9ea7d07d30e451fc5ebaa78e43fc9345fd7d6426eba7.e34MbxSaxaSc40LbNiMbxNaNeKe0>

¹⁷ Forrás: „Magyarország, 2012” KSH, Budapest, 2013, május 2. 60-61. oldal. Lásd itt: <http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/mo/mo2012.pdf>

A cél: egyszerre piaci ösztönzés és létbiztonság

Ha igazak az imént kiemelt tények, és képesek vagyunk megszabadulni az illúzióktól, akkor **a kudarckezelés rutinjait követni hiábavaló**. Javaslatunkkal több legyet akarunk ütni, egycsapásra.

Amit ajánlunk, az nem gazdaságpolitika, de – egyensúlyőrzés mellett (!), túlzás nélkül – ez talán a legnagyobb, és mindenképpen a legkiterjedtebb vállalkozás-ösztönző és belföldi fogyasztás-élénkítő program a rendszerváltás óta.

Amit ajánlunk, az nem szociálpolitika, nem is foglalkoztatás-politika, de - túlzás nélkül – új alapokra helyezi a szociális védelem intézményeit és a társadalmi kockázatkezelés felépítményét. Megfékezi a rendszerváltozás talán legsúlyosabb közös élményét,¹⁸ a biztonságvesztést, és döntően hozzájárul a szabadság reális feltételeihez.

Amit ajánlunk, az nem közigazgatási politika, de – túlzás nélkül – hatalmas deregulációt valósít meg a lakossági transzferekkel kapcsolatos eljárásokban, széles körben megszünteti a méltatlan, kirekesztő bánásmódot és sokmilliárdos megtakarítást eredményez az igazgatási költségekben.

Amit ajánlunk, az nem családpolitika, de – túlzás nélkül – komoly támaszt jelent minden családtag egyenrangú részvételéhez, önállóbb munka- és életmód-választásához, szabad döntéseihez, különösen a nagy- és növekvő arányú töredék- és „mozaik-családhoz” tartozók életében.

Amit ajánlunk, az nem társadalompolitika, de – túlzás nélkül – fordulatot jelent abban, hogy valóságosan segíti, védi és demonstrálja Magyarország lakóinak feltétel nélküli együvé tartozását. Azonnal és tartósan csökkenti a társadalmunkat szétfeszítő egyenlőtlenségeket úgy, hogy a lakosok többsége jól jár, és pedig alulról felfelé folyamatosan nivellálva a jövedelmi skálát.

Amit ajánlunk, az közelebb visz a hatékony, társadalmi békébe integrált piaccgazdasághoz, egy boldogabb, európai Magyarországhoz.

A megoldás: országosan zéróösszegű, de nagyvolumenű jövedelem-átrendezés

Feltétel nélküli alapjövedelmet, de Magyarország reális helyzetéhez igazítva

Az FNA-ról szóló sokféle megfontolást itt nincs mód részletesen ismertetni. Hadd utaljunk ehelyett a szakirodalomra, és a „Mi az alapjövedelem?” című rövid szövegre (az Olvasóhoz szóló bevezetőnkben idézett honlapról) és különösen az ott látható, szemléletes kisfilmre¹⁹.

¹⁸ Ferge Zsuzsa érdeme, hogy tudósként gombostűhegyre tűzte azt az elementáris tömegélményt, ami a rendszerváltást kísérte: „szabadságnyerés és biztonságvesztés”. Azóta sajnos sokszor kellett elemeznie azt is, hogy mivé lesz a szabadságunk.

¹⁹ A kisfilmet lásd itt: <http://alapjovedelem.hu/index.php/film-alapjovedelem>

Javaslatunk azonban eltér az általános sémáktól, és főleg még az értelmiség körében is általános közvélekedéstől.

Hangsúlyoznunk kell a legfontosabb eltéréseket, melyek egy „ideális” elképzeléshez képest, a LÉT konstrukcióját jellemzik.

1. A feltétel nélküli alapjövedelemnek ideális esetben négy fő kritériuma van:
 - a) egyetemes (vagyis mindenkire kiterjed),
 - b) személyes (vagyis személynek jár, nem családnak vagy szervezetnek),
 - c) feltétel nélküli (vagyis nincs se hozzáférési, sem kizáró feltétele) és
 - d) elég magas (vagyis „nemcsak a test életben tartására kell elegendőnek lennie, hanem az ember alapvető szellemi igényeire is”).

Sajnos ezek közül a negyedik (d) kritérium teljesítése nálunk még nagyon sokáig nem reális.

Javaslatunkban a LÉT összege felnőttek esetében kb. a magyarországi létminimum 2/3-a. (Ez a tényleges bevezetés idején **inkább 60%** lehet.)

2. A feltétel nélküli alapjövedelem egyik legkiérleltebb formájában²⁰ teljesen megszüntetné a személyi jövedelmek adóit, és csak egyetlen, fogyasztási típusú adót hagyna meg, a mainál lényegesen magasabb kulccsal.

Igaz, hogy egy ilyen (leegyszerűsítve) teljes szja/áfa konverzió nagyon sok előnnyel járhatna. De a kirívóan magas magyar áfa miatt, valamint a stagnáló gazdaságot és egyéb realitásokat kényszerűen tudomásul véve, sajnos a LÉT bevezetésekor egy ilyen radikális adórendszer-változtatás szintén nem reális.

Javaslatunkkal is együttjár a közterhek jelentős átalakítása (lásd később), **de a LÉT bevezetése nem szünteti meg a személyi jövedelmekhez fűződő adókat és nem emeli az áfa-kulcsokat.**

3. A feltétel nélküli alapjövedelem akkor lehet igazán egyetemes [vö.: a fentebbi 1. a) pont], ha nemcsak egy országban, különösen nem egy olyan nyitott gazdaságban vezetik be, mint Magyarország. Bár reményeink szerint az Európai Unió is nem túl sokára napirendjére veszi az FNA valamilyen intézményesítését, de mi most azzal számolunk, hogy a LÉT bevezetése ezt bizonyosan megelőzi.

Javaslatunkban ezért a LÉT alanyai a magyarországi lakosok.

Miért az FNA és miért nem a GMJ?

Mielőtt a javasolt konstrukciót ismertetnénk, még egy fontos döntést meg kell indokolnunk.

²⁰ Lásd például Werner Wolfgang Götz (német milliárdos üzletember, a DM-Drogerie Markt cég alapítója, a GLS Bank felügyelőbizottságának tagja) javaslatát a kisfilm végén.

A feltétel nélküli alapjövedelem [FNA] mellett, annak mintegy párdarabjaként, gyakran fölmerül a garantált (minimum) jövedelem [GMJ] intézménye is. Sőt, ez utóbbinak a különféle gyakorlati megoldásait már sokhelyütt bevezették, némelyiket Magyarországon is.

A kétféle megoldás – az FNA és a GMJ – különbségeinek kitűnő, tömör jellemzését adta kollégánk, Misetics Bálint az *Esély* c. folyóirat általa szerkesztett tematikus számának előszavában.²¹ Joggal mutatott rá arra, hogy a GMJ is értékes, legitim eszköz lehet a jövedelemszegénység ellen, hisz „*a programok célja az, hogy senkinek a jövedelme se csökkenjen egy meghatározott minimum-szint alá, és ezt a minimumjövedelem programok a már meglévő jövedelem és a garantált jövedelem szintje közötti különbségnek megfelelő transzferrel biztosítják.*” Ugyanakkor helyesen jelzi, hogy a GMJ esetén a megszerzett és a garantált jövedelem különbségének a biztosítása jelentős pénzügyi ellenőztőzöt jelent a munkavállalásra, amit sokféle technikával (pl. disregard) lehet csökkenteni, de kiküszöbölni nem lehet.

Az igazi baj azonban az, tesszük hozzá most, hogy a GMJ olyan intézmény, aminek – a mai Magyarországon – nincs jó megoldása.

Minden garantált minimum jövedelemhez való hozzájutásnak szükségképpen formalizált, kizáró feltételei vannak. A „rászorultság elbírálásakor”, a „juttatás nagyságának meghatározásakor” a különböző **hozzáférési feltételek meglétét legalább hatféle (!) teszttel**, illetve ezek kombinációival próbálják hatóságilag elbírálni. Ezek:

1. a jövedelem-teszt,
2. a vagyon-teszt,
3. a munka-teszt,
4. a biztosítási jogviszony-teszt,
5. az egészségi állapotra vonatkozó teszt, és
6. (nem ritkán) a „tartásra köteles és képes hozzátartozóra” vonatkozó teszt.

Könnyű belátni, hogy ezek a legjobb esetben sem adhatnak korrekt eredményt, ismerve a hazai jövedelem- és vagyonyilvántartást, illetve foglalkoztatási körülményeket. Az utóbbi években ezeket tetézte az egészségi állapot, a megváltozott funkcióképesség hatósági megállapításának (a felülvizsgálatoknak) a hiteltelenítése is.

Továbbá nincs az a „**környezettanulmány**” (plusz 1), noha ezt is gyakran alkalmazzuk, ami a tényleges élethelyzetek megítélését (a szélsőséges esetek kivételével) kielégítően elvégezné. A nehéz sorsú emberek többségét még leküzdhetetlen **adminisztratív akadályok (plusz 2)** elé is állítjuk. Gyakran további feltétel a „**kötelező együttműködés**” (plusz 3) is, ami az esetek túlnyomó többségében irreális. Az állam ugyanis nem magát kötelezi az ehhez érdemben szükséges szolgáltatások biztosítására (azok többnyire hiányosak is), hanem az ellátottat arra, hogy tartalmatlan és esélytelen, viszont az idejét, pénzét pazarló, formális alkalmakon rendszeresen megjelenjen.

Az utóbbi években mindezt tetézte **a mindig csak a szegény emberekkel szemben előírt, gyakran önkényes és megalázó rendszabályok gátlástalan szaporodása (plusz 4-től plusz n-ig).**

²¹ Lásd a hivatkozott tematikus szám *Előszavát*, a 3-8. oldalon.

A sok példa közül itt csak a Szociális Törvény egyik hírhedt, 2012-től életbe lépett, de mindedig az ombudsman által is hiába kifogásolt „egyéb feltételét”²² idézzük:

„A települési önkormányzat rendeletében az aktív korúak ellátására való jogosultság egyéb feltételeként előírhatja, hogy a kérelem benyújtója, illetve az ellátás jogosultja a lakóköznyezete rendezettségének biztosítására vonatkozó, a rendeletében megállapított feltételeket teljesítse. A lakóköznyezet rendezettségének biztosítása körében a kérelmező vagy jogosult által életvitelszerűen lakott lakás vagy ház és annak udvara, kertje, a kerítéssel kívül határos terület, járda tisztán tartása, az ingatlan állagának és rendeltetészerű használhatóságának, valamint higiénikus állapotának biztosítására irányuló kötelezettség írható elő. A rendeletben megállapított feltételek teljesítésére a kérelmezőt, illetve a jogosultat megfelelő, de legalább ötnapos határidő tűzésével a jegyzőnek - az elvégzendő tevékenységek konkrét megjelölésével - fel kell szólítania.”

Te, Olvasónk, végképp elámulnál, ha szemelvényeket is közölnénk az ezen felhatalmazás alapján kiadott önkormányzati rendeletek gyöngyszemeiből.

Belátható, hogy a GMJ egyszerűen azért nem reális, nem életszerű alternatíva, mert **itt a garantált minimum-jövedelmet nem lehet garantálni!**

Történelmi példák is vannak arra, hogy ez nálunk nem megy.

Amikor 1995-ben az alanyi jogú családi pótlék helyett bevezették a rászorultság alapú csp-t, a Gazdaságkutató Intézet az első évi tapasztalatokat megvizsgálva megállapította, hogy az eljárás többbe került, mint a megtakarítás (!), miközben sok gyermekes család kihullott az ellátásból.

A Pénzügyminisztérium Közgazdasági kutatási osztálya által kiadott tanulmány²³ szerint „... a rendszeres szociális segély igénybevételei jogosultak közül a segélyt felvevők arányát 55-57%-ra becsültük. A segélyezettek 83 %-a a háztartások szegényebb harmadában található. A segélyezettek kb. 30%-a azonban jogosulatlanul kapja a segélyt.”

Ugyanebben a tanulmányban a szerzők amerikai példára is hivatkoznak: „Az Egyesült Államokban például kimutatták, hogy a mélyszegénységben, azaz a medián jövedelem 30%-a alatt élők száma 70%-kal csökkenthető lenne, ha a szociálpolitikai programok igénybevételei rátája 100%-os lenne, azaz mindenki megkapná azt a támogatást, amire jogosult.”²⁴

A fentiek miatt **a megvalósíthatóság döntő követelménye az, hogy a LÉT de jure és de facto legyen minden feltételtől mentes.**

²² A szociális igazgatásról és szociális ellátásokról szóló 1993. évi III. törvény 33. § (7) bekezdése.

²³ Firlé Réka – Szabó Péter: „A rendszeres szociális segély célzottsága és munkakínálati hatása” PM Közpénzügyi Füzetek 18. 2007. április. Főszerkesztő: Síklaki István, szerkesztők: Lakner Zoltán és Scharle Ágota. 4. oldal. lásd itt: http://tatk.elte.hu/index.php?option=com_content&task=view&id=437&Itemid=597

²⁴ Uo. 9. oldal.

A javasolt konstrukció

A feltétel nélküli alapjövedelem **[FNA]** olyan **sajátos bevezetését javasoljuk** a magyarországi lakosok számára **[LÉT]**, amellyel egyidejűleg minden foglalkoztató köteles minden teljes állású munkavállalója után egy új közteher-fajtát befizetni. Ez a felnőtteknek az államtól járó LÉT-pénz összegével azonos összegű hozzájárulás [LÉT-HO].

Emiatt viszont azonos mértékben csökken a LÉT előtti bruttó bér is, aminek a közterhei is csökkennek, mégpedig nemcsak arányosan, hanem (a vetítési alap mérséklését követve) annál jobban is. Ezzel végeredményben a munkáltatónak kisebb lesz a teljes személyi ráfordítása, és a munkavállaló nettó többlet-jövedelemhez jut. (Lásd az alábbi ábrát.)

Értelemszerűen csökkenthetők és egyszerűsíthetők a vállalkozások bizonyos támogatásai és kedvezményei is.

Hasonlóképpen, a nyugdíjak és más keresetpótló ellátások is csökkennek a LÉT-pénz összegével, ha azt korábban elérték, illetve megszűnnek, ha korábban annál alacsonyabbak voltak. A jelenleg „rászorultság alapján” nyújtott, pénzbeli szociális juttatások többsége megszűnik, mert a LÉT-pénz azokat meghaladja, okafogyottá teszi.

A gyermekeknek járó, az alapösszeg felét kitevő, de a családi pótléknál nagyobb LÉT-pénz miatt, ugyancsak megszűnik a családi pótlék, a családi adókedvezmény és számos egyéb gyermekellátás is.

A várandós édesanyák másfélszeres LÉT-pénzt kapnak, szintén megszüntetve az ennél kisebb összegű juttatásaikat.

(Kevés számú, célzott pénzbeli juttatás lesz még a LÉT fölött, pl. krízis esetére, illetve sajátos problémák enyhítésére. Ezeknél lesznek alkalmas tesztek is.)

A LÉT-tel kapcsolatos eljárás pedig olyan egyszerű és stabil lesz, hogy az sokmilliárdos igazgatási költségmegtakarítást eredményez.

Az ajánlat: a LÉT-pénz

Mi a LÉT-pénz?

2015. január 1-jétől kivétel nélkül minden magyarországi „lakosnak” biztosít a magyar állam havonta egy pénzösszeget, ami őt feltétel nélkül megilleti, mert ez az életéhez, a létéhez és egyben a személyéhez fűződő, elidegeníthetetlen, alkotmányos alapjoga. Ez a LÉT.

A LÉT nagysága és esedékessége havonta, személyenként:

- **felnőtteknek** **teljes összeg**
(a nagykorúságtól a haláleset hónapjának végéig)

- **gyermeknek fél összeg**
(a születéstől a nagykorúságig) és

- **várandós
édesanyáknak másfélszeres összeg**
(a terhesség 12. hetétől, ikerterhesség esetén is).

A LÉT-et évente indexálni kell, de úgy, hogy a gazdaságilag aktív és az inaktív jogosultak mindenkor „együtt sírnak-nevetnek”.

A LÉT abszolút szabadon felhasználható. Nem kell fizetni utána semmilyen közterhet, nem vonható el semmilyen esetben,²⁵ és nem terhelhető meg semmilyen jogcímen. Kifizetése közjogi követeléssel szemben nem „nettósítható”, vagyis a LÉT-pénzt ezen a jogcímen ki kell utalni.

A LÉT-re való jog nem évül el, de az elmaradt LÉT-pénz nem is örökölhető.

A LÉT-pénzt csak maga az érintett lakos (vagy erre törvényben feljogosított képviselője) használhatja fel, és csakis önkéntes döntése alapján.

A LÉT felhasználását senki nem ellenőrizheti, és azért cserébe nem várható el semmilyen ellenszolgáltatás vagy magatartás.

A LÉT forrását a magyar állam (a magyarországi adófizetők együttese) teremti elő, és annak kifizetése a mindenkori központi költségvetés első kiadási tétele.

A LÉT-ről az Alkotmányban kell rendelkezni, és a LÉT-ről külön törvényt kell alkotni.

A LÉT bevezetése nem történhet minden eddigi jövedelmen felül, hanem azzal egyidejűleg más jövedelmeket meg kell szüntetni, vagy arányosan csökkenteni kell. Azon felnőtteknek, aki külföldön szerez jövedelmet, de Magyarországon nem adózik, és a munkáltatója sem fizet a NAV-nak LÉT-HO-t, annak nem jár LÉT.

Ki kaphatja a LÉT-pénzt, és milyen feltételekkel?

Ez jogi nyelven az „alanyi hatály” kérdése, ami korántsem magától értetődő.

A LÉT-et a magyarországi lakosok kaphatják.

Nem a magyar állampolgárok, mert sok százezer határon kívüli állampolgárunk nem járul hozzá a magyar államháztartás bevételeit növelő közterhekhez. (Reményeink szerint – ha az EU polgári kezdeményezés sikerrel jár, illetve ha mások, pl. a szomszédságunkban lévő országok is bevezetik az FNA sajátos változatát -, majd ők is részesednek hasonló jövedelemből.)

²⁵ Megjegyzés: ma nem állapítható meg az aktív korúak semmilyen szociális ellátása annak, aki előzetes letartóztatásban van, elzárás büntetését, illetve szabadságvesztés büntetését tölti. [Sztv. 34. § (1) a)]. Az előzetes letartóztatott kizárása az ártatlanság vélelmének durva megsértése. A jogerős ítélet alapján büntetésüket töltő személyek kizárása is erősen vitatható, a korszerű büntetőpolitikai elvek alapján. Mindenesetre a LÉT jár annak is, aki bármilyen zárt intézetben él, legyen gyermek vagy felnőtt, ártatlan vagy elítélt.

Nem kaphat LÉT-pénzt minden további nélkül a Magyarországon tartózkodó külföldi, még akkor sem, ha egy EU tagország állampolgára, vagy annak rokona, eltartottja. (Az ellátást nyilván nem méretezhetjük potenciálisan félmilliárd jogosultra.)

Viszont a LÉT mellett is tiszteletben kell tartanunk a migránsok jogaira, ellátására vonatkozó EU normákat.

A LÉT-pénzre való jogosultsági kritériumokat **egy feltételezett optimális migrációs politikát is segítve kell meghatározni**. Az általunk ismert közlemények szerint a migrációs folyamatok eddig inkább kedvezően érintették Magyarországot. A bevándorlók és az itt munkát vállaló külföldiek iskolai végzettsége például magasabb, mint a hazai átlag. De az elmúlt évek új jelensége a magyarok nagyszámú külföldre távozása. És lehetne kockázata annak, ha olyan óvatlanul határoznánk meg a LÉT hozzáférési kritériumait, hogy kifejezetten ezzel ösztönöznénk egy kedvezőtlen fordulatot az immigrációban.

A hozzáférési (jogosultsági) kritériumok közül néhányat itt előre vetítünk, noha ezeket jogász, és migrációs specialisták segítségével pontosítani kell. Kiinduló pontnak ajánljuk a következőket:

Kizáró okok, helyzetek:

- Nem kaphat LÉT-pénzt, aki nem magyar állampolgár, és nem él tartósan Magyarországon, vagyis aki még nem kapott letelepedési (állandó tartózkodási?) engedélyt.
- Nem kaphat LÉT-pénzt, aki még ha magyar állampolgár is (!), csak munkavégzés, tanulás, gyógykezelés vagy túrizmus céljából tartózkodik – akár évekig – Magyarországon.
Ő átmeneti nehézség esetén persze kaphasson célzott segítséget, krízis-segélyt, egyéb segítő szolgáltatást.
- Nem kaphat LÉT-pénzt az a felnőtt, nem diák magyar állampolgár, aki külföldön él, és Magyarországon nem fizet közterheket, illetve a munkáltatója sem fizet a magyar hatóságoknak LÉT-HO-t.²⁶
- Nem kaphat LÉT-pénzt a hazánkban élő menekült, menedékes.
Számára szintén csak a célzott pénz- és egyéb ellátások, a méltóságát biztosító és az integrációját segítő kedvezményes szolgáltatások legyenek hozzáférhetőek.
- Nem kaphat LÉT-pénzt a Magyarországon fogvatartott, nem magyar lakos.

Tehát a jogosultak se nem a „magyar emberek”, se nem a magyar állampolgárok, se nem a pusztán Magyarországon tartózkodók (látogatók, immigránsok). Hanem: a „lakosok”.

²⁶ Az olyan esetekre, amikor pl. itthon élő távmunkás szerez kizárólag külföldi jövedelmet, de nem a NAV-nál adózik, ehelyt nem térünk ki. De majd vitassuk meg.

Fogas kérdés, hogy Magyarországon ki a „lakos”, és azt hogyan kelljen igazolni, nyilvántartani, ellenőrizni? (Hogyan szabályozzuk a „helyben lakás” jogát?)

Nos, egy majdani „LÉT törvény értelmezésében” **a LÉT-pénzre jogosultak a következők:**

- Jogosult a felnőtt magyar állampolgár, aki 10 éve, hatósági engedéllyel, igazoltan Magyarországon lakik (életszerűen, vagyis csak meghatározott megszakításokkal).
- Megjegyzés (1): felnőtt nemcsak a nagykorú, hanem az is, aki már korábban várandós lett, és aki (önként elismerten) apa lett. Pl. ha egy 17 éves lány gyermeket vár, akkor ő már a terhessége 12. hetétől kapja a 75 ezer FT összegű LÉT-pénzt, az elismert, szintén 18 év alatti apa pedig a felnőtteknek járó LÉT-pénzt. (Ha a gyermeket ezután elvesztenék, a szülők 18 éves koruk előtt is már jogosultak maradnak a felnőtt LÉT-pénzre.)
- Megjegyzés (2): magyarországi lakos az is, aki nem tudja lakcímkártyával igazolni a lakhatását, de az ország területén él, és van személyazonosító jele. Ilyenként jogosult a LÉT-pénzre a hajléktalan, a „substandard” (vagyis embertelen) helyen dekkoló, és számos más, nem adminisztrált (pl. szívességi) lakáshasználó. Nekik nyilván elég egy bankszámlaszám. Elsősorban az ő esetükben vetődik fel, hogy a LÉT-jog nem évül el. Ez azt jelenti, hogy ha bármely okból a jogosult nem kapta meg a LÉT-pénzt (pl. mert őt nem érte el az állam, vagy ő nem értesül róla, avagy értesült, de nem volt képes a minimális kooperációra sem), akkor az elmaradt LÉT-pénz utólag, egyösszegben, külön igénylés nélkül megilleti a jogosultat. Viszont a jogosult halála hónapjának a végén ez a jog elévül, vagyis akkortól a nem kifizetett LÉT nem követelhető és nem örökölhető.
- A LÉT-pénzre jogosult személy gyermeke, illetve az általa nevelt, vagy magyarországi intézményben (nevelőszülőnél) nevelődő gyermek a LÉT-pénz alapösszegének a felére jogosult.
- Jogosult a Magyarországon született gyermeknek akkor is jár a LÉT-pénz – a felnőtt koráig -, ha nem a vér szerinti szülő, és nem is örökbefogadó, vagy nevelőszülő, hanem más, LÉT-pénzre nem jogosult személy vagy intézmény neveli, akár bel-, akár külföldön. (Ilyen lehet egy távoli rokon pl. árvaság esetén, vagy ha a szülő egyéb okból hiányzik, vagy akadályoztatva van.)
- Jogosult a 18 év alatti gyermektelen házas- és élettársak csak a gyermekek után járó LÉT-pénzt kaphatják, de annak felhasználására már maguk jogosultak.

- Jogosult a felnőtt magyar állampolgár külföldön élve is, ha és amíg nappali tagozatos diák, mégha közben van olyan önálló jövedelme is, ami után itthon sem ő, sem a foglalkoztatója nem fizet közterheket.
- Jogosult az 1946 után Magyarországon született magyar állampolgár, ha külföldön él és nincs jövedelme (transzfer sem), vagy kizárólag magyar ONYF-nyugdíja van. (Ennek kritériumai nem egyszerűek, de kidolgozandók.)

Milyen eljárás szerint fizetendő a LÉT-pénz?

Törekedjünk a legegyszerűbb, legtakarékosabb eljárásra.

A LÉT kifizetése főszabályként banki átutalással történjen, de lehetővé kell tenni – annak, aki azt igényli – a készpénzes kézbesítést is.

(Pl. olyan kistelepüléseken, ahol nincs pénzügyintézet, de még mozgó posta sem.)
Ha van akár mozgó posta a településen, akkor a LÉT-pénzeket oda lehet deponálni azzal, hogy a LÉT kifizetés napján a postának a lakosok rendelkezésére kell állnia.)

A LÉT eljuttatása és felvétele a lakos számára ingyenes. Ebből **havi 3-5 rendszeres átutalást is kérhet a kifizetőtől a jogosult.** E költségeket is az állam viseli. A bel- és külföldre utalás vagy belföldi kézbesítés költségét éppúgy, mint havi 3-5 banki/postai készpénzfelvétel díját, a központi költségvetésben kell tervezni.

A LÉT kifizetése a Magyar Államkincstár [MÁK] feladata.

A kifizetéshez a lakosokat a **személyazonosító jel alapján** kell nyilvántartani, amit az állami népesség-nyilvántartó szerv bocsát a MÁK rendelkezésére. Tudjuk, hogy a személyi szám alkalmazása ilyesmire hosszú ideje adatvédelmi szempontból aggályos, de szerintünk ezen már jó lenne túllépni. Ha másképp nem megy, a LÉT esetében kivételt kell tenni.

(Az ellenérvek triviálisak, azokat itt nem részletezzük.) Viszont a személyazonosító jel, és maga az állami népesség-nyilvántartás kivételesen alkalmas a szükséges adatok (születés, halál, életkor, családi állás) követésére és kellő garanciák mellett (!) az adatok védelmére is. Ráadásul a személyazonosító jel alapú kifizetéshez a legkönnyebb felkészülni 2014 végéig.

A személyazonosító jelhez néhány további azonosítót kell rendelni, pl. a LÉT három jogcíme szerint. Ezzel megoldódna az is, hogy az átutalás/postázás során a címzett személyazonosító jele nem kerül illetéktelen kezekbe.

A három hónapnál hosszabb külföldi tartózkodás (munkavállalás, vállalkozás) esetén a magyar állampolgárokat ma is bejelentési kötelezettség terheli az adóhatóságnál. Ennek alapján a MÁK – **a NAV-val együttműködve** – képes biztosítani annak adminisztrációját is, **ha a LÉT-re való jogosultságot** az itthon nem adózó külföldi jövedelemszerzésre tekintettel, **szüneteltetni kell.**

Továbbá a LÉT azonosítókhoz hozzá kell rendelni **a bankszámla számokat vagy a készpénzes kézbesítés postacímét**. Ez is a MÁK-nak a legkönnyebb, hisz számos adat máris a kezelésében van. (A közszolgák neve és bankszámlaszáma, a családi pótlék és más anyasági ellátások, sokféle transzfer személyi és technikai adatai, stb.)

Ha a MÁK nem használhatná a személyazonosító jelet, akkor választani lehet a SZIG szám, a TAJ-szám és az adóazonosító jel között.

A LÉT kifizetések napján – a hátrányos településeken, településrészekben - összehangolt állami feladatokat kell ellátni a lakosok biztonsága és az alapvető ellátások biztosítása érdekében.

25-50-75: a LÉT-pénz induláskor a létminimum 2/3-án

A LÉT – sajnos -, ma még, és sokáig Magyarországon nem teljesítheti az „elégséges jövedelem” kritériumát. Magyarán: abból megélni nem lehet. Már az is nagyjelentőségű, ha nálunk garantáltan és mindenki az ország történetében először kap – havonta, biztosan - annyi készpénzt, amennyi a túléléshez komoly segítség.

Ez a felnőttekre számított különböző létminimumok mintegy 2/3-da lehet.

Lásd ehhez a létminimum néhány fő értékét, 2011-ben:²⁷

aktívak:

<i>1 felnőtt</i>	<i>83 941 Ft</i>
<i>2 felnőtt + 2 gyerek</i>	<i>60 857 Ft (1 főre)</i>
	<i>243 429 Ft (ht)</i>

nyugdíjasok:

<i>1 tagú</i>	<i>75 547 Ft</i>
<i>2 tagú</i>	<i>65 054 Ft (1 főre)</i>
	<i>130 109 Ft (ht)</i>

Gyermekek esetén a fogyasztási egység számításokhoz használt, különböző szorzók közül a szerényebb, 0,5 egységnyi szorzót ajánljuk.

A várandós édesanyákat 1 felnőtt + 1 gyermek LÉT-pénz illeti meg, éspedig a terhesség 12. hetétől, követve a tudomány mai állásának megfelelő jogszabályokat.

Ez kifejezi a várandós édesanya és a születendő gyermeke együttes támogatása iránti elkötelezettséget is. Az ikerterhesség esetén is egyszerűen a várandós édesanyát segíti a másfélszeres alapösszegű LÉT, aztán mihamarabb megszületnek a babák, rögtön a gyermekeként külön-külön számított LÉT-pénz jár.

Ezeket, és a bevezetésig érvényesülő inflációt is figyelembe véve, javaslunk jól megjegyezhető LÉT-mértékeket, mert fontos, hogy mindenki könnyen megértse és megjegyezhesse, hogy őt és családtagjait mekkora LÉT-pénz illeti meg.

²⁷ KSH, 2013.02.05-én kiadott frissítés.

A LÉT bevezetések (2015. január 1-jétől) a háromféle járandóság összege:

 felnőttek	 50 ezer FT/hó/fő,
 gyermeknek	 25 ezer FT/hó/fő,
 várandós édesanyának	 75 ezer FT/hó/fő.

Az összeg nagyságához tartozik, hogy a LÉT – mindenkor egy abszolút nettó pénz, vagyis nem számítható be sem az szja, sem más közterhek alapjába.

A LÉT bevezetése: 2015-re kalkulálva

A LÉT-pénz teljes fedezet-igénye

E koncepció-tanulmányban az ismert adatokon alapuló, jó közelítésű, nagyságrendi becsléseket alkalmazunk.

A felnőtt LÉT-pénzre jogosultak száma

jogosultak, mínusz nem jogosultak		kerekítve (fő)
(a)	Lakónépesség	9 900 000
(b)	<i>ebből nem jogosult felnőttek:</i> külföldi állampolgár Magyarországon	-100 000
(c)	<i>felnőtt magyar külföldön (kereső, de itt nem adózó)</i>	-400 000
(d)	levonandó a gyermekek száma (18 év alatt)	-1 900 000
LÉT alapösszege jogosult összes felnőtt lakos		7 500 000

Megjegyzések a számokhoz:

ad (a) A 2011. évi népszámlálás szerint²⁸ a lakónépesség 9 937 628 fő, ebből a 18 év alatti személyek száma 1 897 783 fő volt Magyarországon. (A lakosság száma 2013-ra 9 908 798 főre csökkent.²⁹)

A felnőtteket 9 900 000 főre, a gyermekeket 1 900 000 főre kerekítve vettük számba.

ad (b) A KSH szerint 2011. október 1-jén az ország lakónépességének 1,4 százaléka volt külföldi állampolgár.³⁰ Ez kerekítve 140 ezer fő, közülük mintegy 100 ezren nem jogosultak.

ad (c) A külföldön dolgozó nem jogosultak létszámának előre becslése nem egyszerű. Matolcsy miniszter úr 2013 januárjában azt nyilatkozta, hogy „a kabinet célja, hogy visszatérésre ösztönözze a jelenleg külföldön dolgozó félmillió kitűnő magyar munkavállalót.”³¹

²⁸ Forrás: 2011. évi népszámlálás 3. Országos adatok KSH, 2013.03.28. 7. old. Lásd itt: http://www.ksh.hu/nepszamlalas/hir_nepszamlalas_sajtotajekoztato_130328

²⁹ Forrás: KSH STADAT, a 2011. októberi népszámlálás továbbszámításai, lásd itt: http://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_eves/i_wnt001b.html

³⁰ Uo. 13. oldal.

³¹ Lásd itt (videóval):

http://index.hu/gazdasag/2013/01/28/matolcsy_felmillio_magyar_dolgozik_kulfoldon/

Mi ennél óvatosabb, alacsonyabb számmal kalkuláltunk, noha a külföldi munkavállalás folyamatosan növekvő tendenciát mutat. Figyelembe véve a mérvadó külföldi nyilatkozatokat³² és adatokat,³³ és továbbvezetve a hazai kutatások³⁴ adatait, meg a sajnós emelkedő tendenciát is, 2015-re kerekén 400 ezer főre becsültük a külföldön dolgozó és adózó, LÉT-re nem jogosult magyar felnőtteket.

ad (d) Az év során 2011-ben 88 049, 2012-ben 90 269 élveszületést regisztráltak. Ezek alapján kerekén évi 90 ezer várandós édesanyával számoltunk, egy naptári évben. Ők 6 hónapig 50 ezer, és 6 hónapig 75 ezer FT/hó összegű LÉT-re jogosultak. (Lásd a következő táblát.)

Ezek alapján kalkulálható a LÉT bevezetése során megvalósuló jövedelem-átrendezés teljes volumene.

A LÉT-pénzek kifizetésének teljes évi fedezet-igénye, 2015-ben

LÉT jogcímek:	lakos (fő)	LÉT (FT/fő)		fedezet-igény (mrd FT)	
		havi	éves	havi	éves
felnőttek	7 500 000	50 000	600 000	375,0	4 500,0
gyermek (18 év alatt)	1 900 000	25 000	300 000	47,5	570,0
várandós édesanyák többlete (átlag 6 hó)	90 000	25 000	150 000	2,3	27,6
összes jogosult	9 490 000			424,8	5 097,6

Eszerint a bevezetéskor a LÉT teljes fedezet-igénye havonta felfelé kerekítve 425 milliárd FT, évente pedig 5 100 milliárd FT.

Figyelem! Ez nem többlet-forrás igény, hanem a teljes jövedelem-átrendezés kiadási oldalának³⁵ volumene.

Az átrendezés nagyságrendjéhez (egy összehasonlító példa)

Sokan hiszik, még szakemberek is, hogy a LÉT bevezetése olyan rengeteg pénz átrendezésével járna, amire nincsen példa. De ez tévedés! Van példa rá, és éppen a jelen kormányzati ciklusban.

³² Például a budapesti brit nagykövet szerint London immár az ötödik legnagyobb magyar népességű város a világon, szinte akkora magyar populációval, mint Pécs vagy Győr. Szerinte nagyon óvatos becsléssel is százötven- kétszáz ezerre tehetjük a Nagy-Britanniában élő magyarok számát. Forrás: Duna TV, Közbeszéd, 2013. február 1.

³³ Például Ausztriában átlépte a 62 ezret az ott regisztrált magyar munkavállalók száma. Forrás: Jobline, 2013.08.14. Sőt, Amerikából is növekvő adatok érkeznek.

³⁴ E kutatásokból csak azt idézzük, hogy minden 9. háztartásban van külföldön dolgozó, ami több mint 330 ezer főre utalt, már 2011-ben. (S ahol nem maradt itthon családtag, ott nem volt válaszadó sem. Ezért a szám ennél is biztosan nagyobb.)

³⁵ A bevételi oldal (+) tételeit lásd később, „Az államháztartás mérlegei” c. fejezetben.

A kormányfő csupán egyetlen, 2010. október 13-án bejelentett döntése után 2011-ben (majd kisebb részben azt követően) több mint 3 000 milliárd FT értékű vagyont került át a 18 magánnyugdíjpénztár több mint 3 millió tagjának egyéni számlájáról egy e célra létrehozott, a kormány számára praktikusán szabad felhasználású³⁶ állami alapba.³⁷

És ez nem is egyszeri hatás. A „visszaléptetés” pillanatától minden egyes volt pénztártag jogosulttá vált arra, hogy az államháztartás részét képező társadalombiztosítási nyugdíjalaptól a nyugdíjképlet szerinti nyugdíjának az addigi 75%-a helyett a 100%-át kapja meg. Erről írta a Magyar Nemzeti Bank a 2010. december 1-jén megjelent inflációs jelentésében: "Hosszabb távon a közel teljes visszalépés a nyugdíjrendszer fenntarthatósága szempontjából mindenképpen kedvezőtlen fejlemény, ugyanis az implicit államadósság jelentős emelkedését jelenti."³⁸

Surányi György szerint is a teljes adósság növekedett az utóbbi 3 évben, amit a magánnyugdíj-pénztári vagyont jelentős részének elköltésével magyarázott, hiszen annak nyomán a jövőben többlet kiadása keletkezik az állami költségvetésnek.³⁹

Ráadásul a vegyes rendszer megszüntetéséig sok és jelentős változtatás⁴⁰ történt az első pillérben is, amivel hosszú évtizedekig fönntarthatóvá tették azt.

Ha ehhez hozzávesszük a nyugdíjrendszerben végrehajtott további jelentős változtatásokat, akkor az elmúlt években csak ebben az alrendszerben akkora jövedelem-átrendezés történt, ami kiteszi a LÉT bevezetésének háromnegyedét.

A LÉT-pénz ösztönző hatásai a munkapiacon

A LÉT koncepció fontos és sajátos része, hogy – a közkeletű vélekedésekkel szemben –, nemcsak a jövedelemnélkülieket kívánja feltétel nélküli pénzjövedelemhez juttatni, hanem ezt tartós piaci ösztönzéssel is összekapcsolja.

³⁶ A Nyugdíjreform és Adósságcsökkentő Alapból ugyanis bármely költségvetési tétel is finanszírozható, és ez meg is történt. Lásd a 2010. évi CLIV. törvény, 7. § a) pontját, itt: http://www.complex.hu/jr/gen/hjeggy_doc.cgi?docid=A1000154.TV

³⁷ Ennek felhasználása súlyosan problematikus, ám azt itt nem elemezzük.

³⁸ Lásd itt:

http://www.mnb.hu/Root/Dokumentumtar/MNB/Kiadvanyok/mnbhu_inflacio_hu/mnbhu_inflation_20101201/infl_jelentes_201012_hu.pdf

³⁹ Előadás a Joint Venture Szövetség konferenciáján 2013. szeptember 4-én, lásd itt: http://hvg.hu/gazdasag/20130904_Suranyi_leszolta_Matolcsy_programjat

⁴⁰ Oszkó Péter volt pénzügyminiszter kitűnően foglalta össze ezeket és hosszú távú hatásait „A nyugdíjrendszer makrogazdasági összefüggései” c. előadásában a Stabilitás Pénztárszövetség konferenciáján 2010. október 15-én, lásd itt: <http://stabilitas.hu/wp-content/uploads/dr.Oszko-Peter-2010-1015.pdf>

Egyidejű LÉT-HO és bércsökkentés – a munkaadó és a munkavállaló előnyére

A LÉT-pénz bevezetésével egyidejűleg, minden foglalkoztató minden alkalmazottja után befizet a NAV-nak egy LÉT-hozzájárulást (LÉT-HO). A nem teljes munkaidejű alkalmazottak esetében a LÉT-HO arányosan csökkentett összege fizetendő.⁴¹

A LÉT-HO az alapösszegű LÉT-hez igazított, de azzal nem okvetlenül azonos összegű, új közteher. Nagyonis elképzelhető, sőt **kívánatos is, hogy a LÉT-hozzájárulást differenciáljuk**. Ennek számos ismert technikája alkalmazható: megállapítható sávosan emelkedő, fix összegekben, de lehet a (LÉT-tel csökkentett) bruttó bér százalékában, sőt akár százalékosan, de progresszív módon is meghatározni. Ezekben a kérdésekben tág tere lesz a munkaadók, a munkavállalók és az állam képviselői közti háromoldalú megállapodásoknak.

Hangsúlyozzuk tehát, hogy mind igazságossági, mind foglalkoztatási szempontból célszerű a LÉT-HO differenciálása. Természetesen úgy, hogy **a legalacsonyabb fizetések után kevesebbet kelljen befizetni (ezzel éppen ott csökken az adóék!)**, a magas jövedelmek után pedig több LÉT-HO fizetése sem jelent érzékelhető ellenőztönzést.

A koncepció áttekinthető bemutatása érdekében azonban, **az alábbiakban egyszerűen azzal kalkulálunk, hogy a bevezetéskor a LÉT-HO fix összegű, és azonos a LÉT alapösszegével, vagyis minden foglalkoztatott esetében havi 50 ezer forint**. (Ez az un. „alapváltozat”. Ugyanakkor a teljes LÉT program fedezetének bemutatásakor számszerűsítjük azt is, mi történik, ha a LÉT összeget 5-5 ezer FT/fő/hó mértékben megemeljük. Vagyis a finomhangolás után, **a végül javasolt főváltozat a LÉT-HO = 60 EFT/fő/hó** lesz, a bevezetéskor.)

Továbbá, minden bruttó bér is csökken - alapértelmezés szerint, megintcsak átlagosan – **ugyancsak a LÉT alapösszegével**. (Itt is tág határa lehet a parametrizálásnak, de ezzel a bevezetéskor nem élünk.)

A közszférában a bruttó bérek csökkentése azonnal végre is hajtandó, a versenyszférában pedig ésszerűen várható. Ez utóbbi szektorban, a *részpiacokon* sokféleképp osztozik majd a többleten a munkáltató és a munkavállaló. Ez az egyik olyan kérdés, amit most még előre megjósolni nem lehet.

Ennek együttes következménye nem az, hogy „pénz az ablakban”, hanem az, hogy **a munkáltatók és a munkavállalók döntő többsége jól jár. Két tényező beállításától függ, hogy a jövedelmek milyen szintje fölött és milyen mértékben kerülhetnek ki egyes csoportok a nyertesek közül**. Ezek: az szja és a LÉT-HO progresszivitás, illetve a bércsökkentés és a LÉT-HO egymáshoz viszonyított arányai. (A következő ábra a konstrukció sémája.)

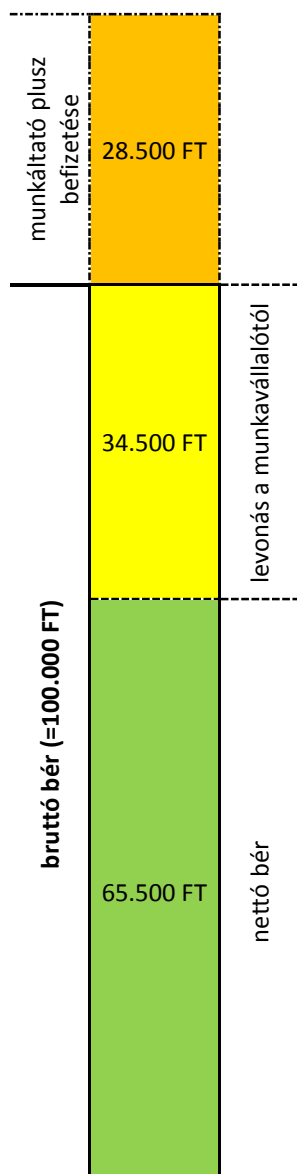
⁴¹ Megjegyzés: itt és a későbbiekben a töredék munkaidőben foglalkoztatottakkal nem számolunk. Ez az egyszerűsítés a munka jelen fázisában elkerülhetetlen, hisz nem ismerjük kellő részletességgel a részmunkaidőben foglalkoztatottak megoszlásait, és főleg azt, hogy miként fog ez változni a LÉT bevezetésével együtt járó kettős folyamat (a bruttó bér csökkenése és a LÉT-HO egyidejű bevezetése) hatására.

A LÉT-pénz kedvező hatása a munkaadóra és a munkavállalóra
(sematikus példa)

Feltételezés: **bruttó 100 ezer FT/fő/hó**, 1 fő aktív korú, gyermek nélküli, főállású alkalmazott.

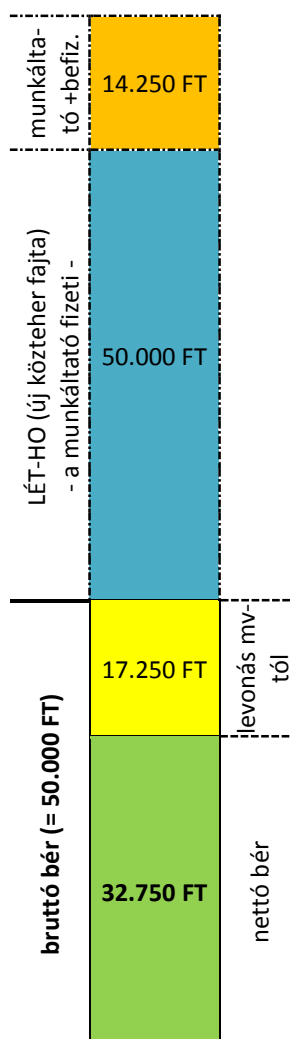
A mai helyzet

A munkáltató teljes személyi ráfordítása =
128.500 FT

A LÉT bevezetése utáni helyzet

A munkáltató teljes személyi ráfordítása =
114.250 FT

A munkáltató oldalán:

Megtakarítás (FT)

havi	14.250
évi	<u>171.000</u>

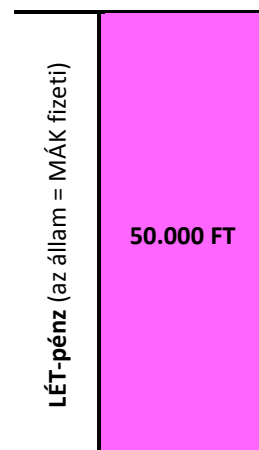
A munkavállaló oldalán:

Jövedelem (FT):

nettó:	32.750
LÉT:	50.000
havi	82.750
évi	993.000

Többletjövedelem (FT):

havi	17.250
évi	<u>207.000</u>

A munkáltatóknál maradó többletforrás

A következő tábla mutatja, hogyan alakul a munkáltató ráfordítása a LÉT bevezetése után, alkalmazottanként, havi 100 ezer forinttól havi 1 millió forintig.

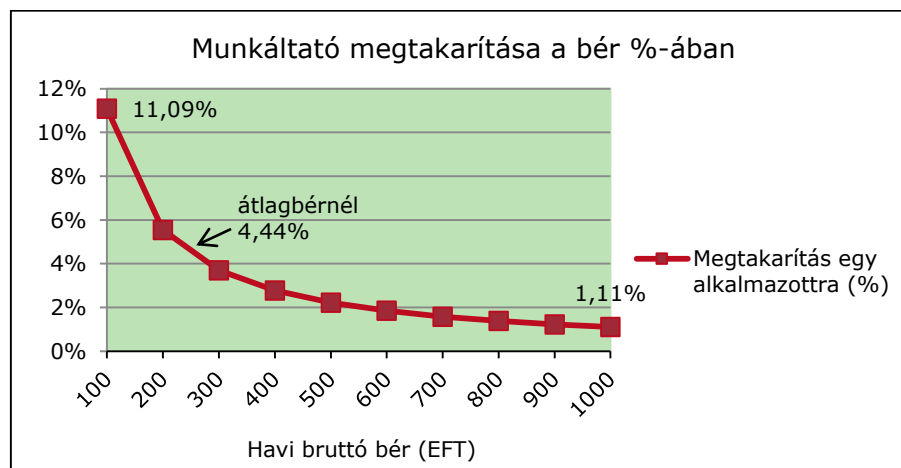
A LÉT-pénz kedvező hatása a munkáltatókra
(becslések)

FT

A munkáltató ráfordítása és megtakarítása	Teljes bérköltség alakulása 1 alkalmazottra					
	ma					
bruttó havi bér / fő	100 000	200 000	250 000	300 000	500 000	1 000 000
befizetése béren felül	28 500	57 000	71 250	85 500	142 500	285 000
havi összes ráfordítása	128 500	257 000	321 250	385 500	642 500	1 285 000
évi összes ráfordítása	1 542 000	3 084 000	3 855 000	4 626 000	7 710 000	15 420 000
	a LÉT-pénz bevezetése után					
bruttó havi bér/fő	50 000	150 000	200 000	250 000	450 000	950 000
befizetése béren felül	14 250	42 750	57 000	71 250	128 250	270 750
befizetése LÉT-HO-ra	50 000	50 000	50 000	50 000	50 000	50 000
havi összes ráfordítása	114 250	242 750	307 000	371 250	628 250	1 270 750
évi összes ráfordítása	1 371 000	2 913 000	3 684 000	4 455 000	7 539 000	15 249 000
	a munkáltató megtakarítása alkalmazottanként					
havonta (FT)	14 250	14 250	14 250	14 250	14 250	14 250
évente (FT)	171 000	171 000	171 000	171 000	171 000	171 000
a mai ráfordítás százalékában	11,09%	5,54%	4,44%	3,70%	2,22%	1,11%

Látható, hogy **a munkáltató megtakarításának összege fix, minden egyes munkavállalója után havonta 14 250 FT és évente 171 000 FT.**

A megtakarítási arány viszont a személyi ráfordításokat fölfelé nivellálja. Ez az alacsony jövedelmek mellett a legnagyobb (havi 100 ezer FT-nál = 11,09 %), majd a bér növekedésével, fokozatosan csökken (az átlagbérnél = 4,44%), és még havi 1 millió FT-nál is = 1,11 %. **A LÉT az alacsony jövedelműek foglalkoztatását ösztönzi a legjobban.** (Lásd a következő ábrát.)

A vállalkozás-ösztönzés volumene

2011-ben a foglalkoztatottak száma 3 811 900 fő volt, akik közül alkalmazott volt 3 352 400 fő, és a többi foglalkozási viszonyban lévők (a szövetkezeti tagok, az egyéni és társas vállalkozások tagjai, valamint a segítő családtagok) száma 459 500 fő volt.⁴² Az alkalmazottak között a köztisztviselők és közalkalmazottak száma 2011 és 2013 között 700 ezer és 768 ezer fő közt ingadozott, elég nagy volatilitással.⁴³

Az adatok alapján kerekítve 3 millió 800 ezer foglalkoztatottal számolnánk. Ugyanakkor a külföldön adózó, fentebb 400 ezerre becsült, LÉT-re nem jogosult felnőtteket ebből a számból le kell vonni.⁴⁴ Így **ténylegesen 3 millió 400 ezer LÉT-re jogosult foglalkoztatottal számolhatunk**, akik közül **730 ezer fő közszolgálati munkaviszonyban, és 2 millió 670 ezer fő a piaci szférában** keresi a kenyerét. (Az utóbbiak közt az egyéni és társas vállalkozók együttes száma kerekén 450 ezer fő.)

További egyszerűsítésként, **egységesen 250 ezer FT/fő/hó⁴⁵ összeggel számítjuk a bruttó átlagbért (a LÉT előtti pillanatban), mindkét szférában.** A munkaerőpiaci statisztikai számbavétel részleteitől pedig most még szintén eltekinthetünk.⁴⁶

A LÉT-tel csökkentett átlagbér után **a magyarországi piacon lévő munkáltatók összes éves megtakarítása 457 milliárd FT. Ez hatalmas, általános vállalkozás-ösztönzést jelent.**

Emellett a versenyszféra 2 millió 670 ezer alkalmazottja után, **a LÉT-HO bevétel 1 602 milliárd FT.**

Továbbá: **az állami intézményekben** szintén lecsökkentik a bruttó bért a LÉT összegével, ami **évi 438 milliárd FT támogatás-csökkenést jelent.** A LÉT-tel lecsökkentett bérek után a kisebb közterhek miatt **a magyarországi közintézményeknél maradó forrás éves összege 124,8 milliárd FT.** Viszont ugyanez az összeg az államháztartásban értelemszerűen bevétel kiesést jelent.

Ide még az tartozik, hogy vegyük észre: **a megoldás nem tesz különbséget a közszféra és a versenyszféra alkalmazottai között,** és sima átmenetet biztosít a munkavállalók egyik szektorból a másikba való átlépése esetén.

⁴² Forrás: KSH STADAT, lásd itt:

http://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_eves/i_qlf036.html

⁴³ Forrás: uo., lásd itt:

http://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_evkozi/e_qli006.html

⁴⁴ Később szintén utalunk arra, hogy a külföldön dolgozók százmilliárdos nagyságrendben utalnak haza jövedelmeket, de őket mindmáig beleszámítják a „hazai” foglalkoztatottak létszámába.

⁴⁵ A bruttó átlagbér 2011-ben 214 500 FT/fő volt. Ez a versenyszférában 219,4 EFT/fő és a költségvetésben 206,3 EFT/fő volt. A keresetek a béreket jócskán meghaladják.

⁴⁶ A KSH által kiadott *Magyarország, 2012* c. kiadványban (29-30. oldal) fel is hívják az olvasó figyelmét, hogy - eltérő módszertanuk miatt - eltérő adatokat mutatnak a KSH munkaerő-felvételei és a Nemzeti Foglalkoztatási Szolgálat regiszteri adatai.

A munkavállalóknál maradó többletjövedelem

A LÉT-pénz kedvező hatása a munkavállalókra

(becslések)

FT

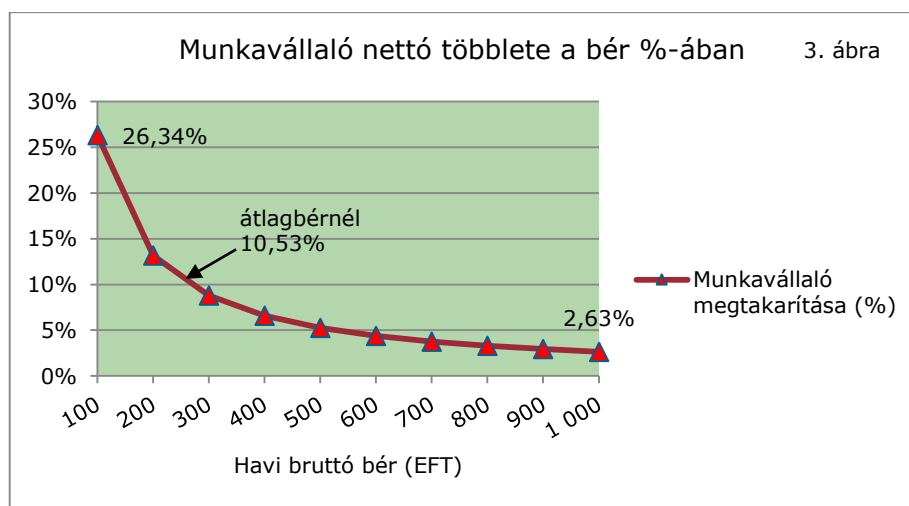
A főállású alkalmazottak jövedelmei	Bevételek alakulása					
	mai nettó bér versus majdani (új nettó bér + LÉT)					
	ma					
bruttó havi bér/fő	100 000	200 000	250 000	300 000	500 000	1 000 000
levonás bérterhek után	34 500	69 000	86 250	103 500	172 500	345 000
havi nettó bér	65 500	131 000	163 750	196 500	327 500	655 000
évi összes nettó bér	786 000	1 572 000	1 965 000	2 358 000	3 930 000	7 860 000
	a LÉT-pénz bevezetése után					
bruttó havi bér/fő	50 000	150 000	200 000	250 000	450 000	950 000
levonás bérterhek után	17 250	51 750	69 000	86 250	155 250	327 750
havi nettó bér	32 750	98 250	131 000	163 750	294 750	622 250
LÉT-pénz (a MÁK-tól)	50 000	50 000	50 000	50 000	50 000	50 000
havi jöv.= nettó bér+LÉT	82 750	148 250	181 000	213 750	344 750	672 250
évi összes jövedelem	993 000	1 779 000	2 172 000	2 565 000	4 137 000	8 067 000

egy főállású foglalkoztatott többletjövedelme

havonta (FT)	17 250	17 250	17 250	17 250	17 250	17 250
évente (FT)	207 000	207 000	207 000	207 000	207 000	207 000
a mai ráfordítás %-ában	26,34%	13,17%	10,53%	8,78%	5,27%	2,63%

Látható, hogy a munkavállalók esetében is fix összegű a többlet-jövedelem, alkalmazottanként havi 17 250 FT, és évi 207 000 FT.

De itt még inkább érvényesül, hogy a LÉT bevezetése az alacsony jövedelműeknél nagyobb arányú többletet jelent. 100 EFT/hó esetében a többlet 26,34%, az átlagbérnél 10,53%, és még 1 millió FT/hó esetében is 2,63%. (Lásd a következő ábrát.)

A LÉT bevezetése tehát nemcsak azokon segít, akiknek nincs munkajövedelmük, vagy keresetpótló ellátásuk. Látható, hogy ha sem az sja-t, sem a LÉT-hozzájárulást nem differenciálnánk, akkor a szó szoros értelmében egyetlenegy munkavállaló se járna rosszabbul! **Mi azonban, mint a fejezet elején is leszögeztük, mindkét közteher differenciálása mellett érvelünk,** ezért a konkrét megvalósítás során **tág határok közt lehet változtatni az előbbi görbe meredekségét,** ami egy magasabb összegnél metszheti a nullát is.⁴⁷ Ez a finoman hangolható megoldás tudomásunk szerint csak erre a konkrét LÉT-konstrukcióra jellemző.

Azok közül, akiknek van legális munkájuk, ez éppen az alacsony jövedelműek megélhetését segíti a legjobban. A LÉT-tel járó újraelosztás a jövedelem-egyenlőtlenségeket csökkenti, szinte ideális görbe szerint. (Lásd ehhez nemcsak az előbbi táblákat és ábrákat, hanem különösen a háztartások jövedelmének átalakulását bemutató, későbbi fejezetet is.)

Az összes, átlag mintegy 3 millió 400 ezer főállású alkalmazott után, **a magyarországi bérből és fizetésből élőknél hagyott összes éves többletjövedelem 703,8 milliárd FT.** (Ebből a 2 670 ezer versenypiaci alkalmazottra 552,7 milliárd FT, és a 730 ezer közszolgára 151,1 milliárd FT jut.)

Ebből a hatalmas többletforrásból pedig – a jövedelem jellege, mértéke és szétterített volta miatt –, **szinte kizárólag belföldi többletkereslet lesz.**

Életszerű megjegyzések a „munkára ösztönzésről”

Fölvethetik, hogy ez a konstrukció nem okoz-e túlzott ellenőztönzést elsősorban a szakképzetlenek munkavállalására. Nyilván az a kérdés, hogy ha van LÉT, akkor a havi nettó 32.750 forintért érdemes lesz-e teljes idejű munkát vállalni? Ez jogos kérdés, aminek a megválaszolásához ehelyt csak néhány szempontot bocsátunk megfontolásra.

Egy konstrukción belüli választ már adtunk: **a LÉT-HO differenciálásával a kifizetésüeknél realizálható nettó bér több lesz, mint a sémában szereplő 32.750 FT.**

További érv, hogy **munkavállalás nincs feltételek nélkül.** Egy BAZ megyei kis település jegyzőjét idézve, 2009-ből: „Egy havi bérlet M-ről a kisvárosba olyan 25 ezer forint havonta. Azaz, ha valaki minimálbért keres, és nem térítik az útiköltségét, gyakorlatilag nem tud elmenni, dolgozni.”⁴⁸

Szögezzük le, hogy egy ilyen helyzet ma - megoldhatatlan. Pedig tudjuk, a közlekedésen túl, még egyéb járulékos költségei is vannak a munkába járásnak, amiket ráadásul valamiből meg kellene előlegezni. És még ott vannak az otthon hagyottak, akikről egy tisztességes családfőnek folyamatosan gondoskodni kell, mégpedig a szegények túléléséhez szükséges más, időigényes munkákkal, akár alkalmilag, szürkén-feketén elszegődve is.

⁴⁷ A szociális transferek átrendezésénél is csak a legmagasabb jövedelműek veszítenek, és a szegényebbek nyerne. (Lásd ott.)

⁴⁸ In: „Nehéz sorsú asszonyok, feketén-fehéren.” Roma nők munkaerő-piaci és megélhetési lehetőségei két kistérségben. Kutatási beszámoló. MTA Etnikai-nemzeti Kisebbségkutató Intézet, 2010. 53. oldal.

A LÉT legalább esélyt nyújthat arra, hogy aránytalan járulékos költségek mellett is vállalható legyen a munkába járás, ha az végre rendszeres, legális jövedelmet, és vele tb-jogokat biztosít.

Másodszor, **a munkaügyi szervezettel való együttműködéshez is több pénz kell, mint amit a programok idejére adnak.** Nem is szólva azokról, akik már csak a foglalkoztatást helyettesítő támogatásra, vagy a rendszeres szociális segélyre jogosultak, ha és ameddig jogosultak.

Éppen a LÉT teszi lehetővé, hogy egy újrakezdő - különösen vidéken - kapcsolatot tarthasson a munkaügyi központtal, netán a rehabilitációs, képző vagy betanító intézménnyel, és részt vehessen annak programjaiban is.

Harmadszor, számolnunk kell azzal, hogy **az ország nem homogén sem munkapiaci, sem jövedelmi szempontból.** Van, ahol bizony, havi 32 ezer forintért is vállalnak 8 órás munkát, ha tehetik, és van, ahol ennél csak magasabb nettó bérért kapni teljes állású munkavállalót. Ezt azonban tudomásul kell venni. Sőt, megint csak a LÉT mellett, könnyebb lesz életszerűen kezelni. Abból kell kiindulni, hogy **a LÉT-pénzből önmagában nem lehet megélni, de az mégis támasz mindenkinek.**

A dolog egyik vége, hogy ahol nagy a szegénység, és van, aki a családon belüli, meg a ház körüli munkákat ellássa, ott **legalább egy felnőtt elmehet minimálbérért is dolgozni, hogy a LÉT-tel együtt elérje - a létminimumot.**

Azt hihetnénk, hogy ez csak a képzetlen és hátrányos településen lakó embertársaink problémája. Főként persze az ő gondjuk, de nemcsak. **Egyre általánosabb a városi alkotó emberek körében is, hogy miközben szüntelenül dolgoznak, a munkájukért nincsen fizetség.** Tekintélyes egyetemi oktatók sokaságával közlik, hogy az alkalmazásukra már nincs pénz, de az óráikat, hallgatóikat megtarthatják. Művészek alkotnak teljes elánnal, de bár közönségük is jelentős, épphogy csak van bevételük. Pályakezdő jogászok, kutatók, orvosok dolgoznak („járnak be”) éveken kvázi „cselédkönyves” státuszban úgy, hogy a „fizetségük” alig több, mint a munkatapasztalat igazolása. Vállalkozók dolgoznak „startup” cégük megalapozásán éjt nappallá téve, de tőke híján fizetség nélkül, önmagukat kizsákmányolva. Civil aktivisták dolgoznak nemes ügyekért megszállottan, sokszor pótolhatatlan tudással és tapasztalattal, de reménytelenül küszködve a pénztelenséggel. Úgy, hogy a segítők gyakran már maguk is segítségre szorulnának. Ezeknek az embereknek a munkájára mulhatatlanul nagy szükség van, igény, kereslet is mutatkozik rá, de az nem fizetőképes. Gyakran pedig csak nem kész a fizetésre.

Bizonyosan százazerekről beszélünk. Ezeknek a nemhogy nem dologtalan, de egyenesen **munka-alkoholista, alkotó szegényeknek** a potenciális megbízóik, zsenge cégeik és forráshiányos alapítványaik talán könnyebben vállalhatják a csökkentett bruttó bér kifizetését. Ők pedig, akiknek a havi 32 ezer 750 forint is több, mint amit ma rendszeres jövedelmüknek tudhatnak, bátrabban vállalhatják azt a sajnos ma igen gyakori kockázatot, hogy nem, vagy csak részben és késve fizetik ki őket. Mert a LÉT révén az ügyük szolgálata közben is jut nekik és a családjuknak egy biztos és állandó, szerény pénzforrás.

Az FNA kapcsán róluk, legalábbis nálunk, a köztereken, soha nincsen szó. Pedig **esetükben nem is a munkára „ösztönzésről”, hanem a szabadon választott munkában, alkotásban való „megtartásról” kellene beszélnünk.** (A modern szociológia új kategóriájának a honi megszemélyesítői ők, a *prekaritáriusok*, akikről az utolsó fejezetben még szólnunk kell.)

*A dolog másik vége, hogy ahol a kereslet fizetőképes, de a készség hiányzik arra, hogy ne csak a segélynél épp egy kicsit magasabban fizesse meg a munkát, ott a LÉT-nek – mondjuk ki -, bérfelhajtó szerepe lesz a munkaerő piacán. Éppen ideje. Láttuk, hogy Magyarországon az átlagkereset az EU átlagának csupán 26,8 százaléka, és ezzel a 12 utóbb csatlakozott ország átlagát is alulmúljuk. Van honnan bért emelni. **Jótékony hatása lesz, ha az ország gazdagabb régióiban és szektoraiban az elfogadott legkisebb bérek meghaladják a kötelező bérminimumokat.***

Ide tartozik még egy érv. Gyakran hallani irritáló felhanggal, hogy hát munka van dögivel, a parlagfű sincs lekaszálva, ott a sok munkanélküli, mi meg csak itt tüsszögünk. Csakhogy piacgazdaság van, és a kérdés az, hogy ezt a munkát ki akarja megfizetni.

Akik sokallják az alacsony béreket, azt is mondogatják, hogy akinek nincs pénze, az ne vegyen mobiltelefont, de még kávé se igyon. Csakhogy a kérdés az, hogy **akinek nincs pénze kaszáltatni (vagy erre sajnálja), az miért akar a piacon munkaerőt venni - áron alul?**

Honnan veszi, hogy az állam arra való volna, hogy erővel az ő árokpártjára kényszerítse azt is, aki a munkaerejét – ha már nem fizetik meg – hasznosabb célra fordítaná, vagy ha szabadon alkudhatna, akkor csak magasabb bérért adná el, akár neki, akár az önkormányzatnak? Hátha éppen arra való az állam, hogy biztosítsa a LÉT-et. (Erről a végén, az erkölcsi kérdéseknél szintén lesz szó.)

Negyedszer: **a munkára való hajlandóság támogatásában** ennek a konstrukciónak az egyik legnagyobb **előnye, hogy a LÉT esetében nincs „szegénységi csapda”**. Nem kell visszariadni a munkavállalástól csak azért, nehogy elveszítsék a nagyon kicsi, de meglévő segílyt,⁴⁹ mert azt a LÉT kiváltotta. Nem kell disregard sem.⁵⁰ Be lehet lépni a munkaerőpiacra anélkül, hogy az induló adók és járulékok miatt a LÉT-et részben vagy egészben elveszítenék. Sőt, mihelyt a bérük után befizetik az E-Alap járulékát, azt is megtakarítják, amit addig a LÉT-pénzből önkéntesen fizettek oda.

De ezzel már zökkenő nélkül át is lépünk a transzferjövedelmek világába.

⁴⁹ **A munka tiltása, illetve szankcionálása olyan torzulás, amit korrigálni kell.** Jellemző példa: a rehabilitálható személyekre vonatkozó munkavégzést az új rokkant-törvény tiltotta. Csak 11 hónap múlva, a 2012.12.05-i alkotmánybírósági határozat alapján módosították ezt, és engedélyeztek napi 4 órás, vagy heti 20 órás munkavégzést az érintetteknek.

⁵⁰ Vagyis nincs szükség arra a technikára, amit a garantált minimum jövedelmek esetén alkalmaznak, hogy a munkajövedelem valamilyen hányadát nem számítják be a rendszeres támogatásra való rászorultság megállapításakor, és vice versa.

A LÉT miatt: átrendezések a szociális védelem ellátásai közt

Láttuk, hogy a LÉT a munkaerőpiacon nagymértékben megváltoztatja a jövedelem-eloszlást. Most azt is bemutatjuk, hogy átrendezi a másodlagos, a transzfer jövedelmek világát is. És nemcsak a pénzbeli ellátások rendszerét kell és lehet átalakítani, de a teljes szociális rendszert, a jóléti ellátásokat. **A LÉT bevezetése érinti a szociális védelem⁵¹ egészét is**. Természetesen ezt itt nem lehet, de nem is szükséges prezentálni.

Elég az, nem is kevés, hogy azt mutatjuk be⁵² – tézisszerűen és az elmozdulások nagyságrendjét előre kalkulálva -, ami közvetlenül a LÉT miatt változik meg, és egyelőre csak utalunk a LÉT rendszerrel együtt járó legfontosabb implikációkra.

A pénzbeli ellátások sokféleképpen csoportosíthatók. Nálunk gyakori, hogy az ellátó *intézmények típusai szerint* veszik számba azokat. (Pl. társadalombiztosítási, munkaerőpiaci vagy szociális [„rászorultság alapú”] juttatások.) A legtöbb magyar statisztikában a *jogszabályok kategóriái szerint* szerepelnek. Az ESSPROS pedig a kiadásokat *funkcióik szerint* sorolja be.

Ehelyt a LÉT bevezetésével összefüggésben csoportosítjuk⁵³ a pénzbeli ellátásokat, az alábbi kategóriákba:

- 1) társadalombiztosítás jellegű pénzbeli ellátások, melyek részben vagy egészben az ekvivalencia elvén alapulnak (öregségi nyugdíj, korhatár előtti ellátás, szolgálati járandóság, rokkantsági nyugdíj, özvegyi nyugdíj, hozzátartozói baleseti nyugellátás, táppénz, baleseti táppénz, gyed, terhességi gyermekágyi segély, rehabilitációs pénzbeli ellátás, rokkantsági ellátás);
- 2) járadékok, melyek biztosítási elemeket is tartalmazó, de nemcsak azokon alapuló, nyugdíjszerű támogatások (időskorúak járadéka, növelt összegű öregségi, munkaképtelenségi járadék, balettművészeti életjáradék, átmeneti bányászjáradék, bányászok egészségkárosodási járadéka, munkaképtelenségi járadék, átmeneti járadék, rendszeres szociális járadék, rokkantsági járadék, közszolgálati járadék, álláskeresési járadék);

⁵¹ **A „szociális védelem” [social protection] az EU-ban használt legátfogóbb fogalom** a társadalmi hátrányok mérséklését szolgáló intézmények és ellátások megjelölésére. Az EU-ban ezeket mérő integrált statisztikai rendszer az **ESSPROS [European System of Integrated Social Protection Statistics]**, melynek definíciója szerint a szociális védelem: „A közösségi vagy magánszervezetek mindazon beavatkozása, melynek célja, hogy könnyítsen a különféle kockázatok vagy szükségletek miatt a háztartásokra és egyénekre nehezedő terheken, feltéve, hogy viszonyzatlan és nem egyéni keretek között nyújtják.” A forrásokat is teljeskörűen számba vevő rendszer **a kiadásokat a szociális védelmi funkciók szerint, 8 fő csoportba sorolja**. Ezek: 1. Öregség, 2. Betegség/egészséggondozás, 3. Rokkantság, 4. Hátrahagyottak, 5. Család/gyermek, 6. Munkanélküliség, 7. Lakás, 8. Mások nem sorolt társadalmi kirekesztettség. Az ESSPROS teljes adatbázisát és módszertani hátterét lásd itt: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/social_protection/introduction

⁵² Ez a bemutatás főként Kovárik Erzsébet és Jeney Sarolta munkáira épül.

⁵³ A pénzbeli ellátások ezen csoportosításához – egyszerűsítésekkel és módosításokkal - König Éva, Mózer Péter és mások áttekintéseit is felhasználtuk.

- 3) segélyek, segélyszerű ellátások (gyes, rendszeres szociális segély, rát, bérpótló juttatás, foglalkoztatást helyettesítő támogatás, nyugdíj előtti álláskeresői segély, időskorúak járadéka);
- 4) családtámogatások (családi pótlék, gyes, gyermeknevelési támogatás, anyasági támogatás), illetve családi adókedvezmény [csak adóköteles jövedelemmel rendelkezők kaphatják] – a gyedet lásd az 1) pontnál;
- 5) gyermekvédelmi ellátások (rendszeres gyermekvédelmi kedvezmény, kiegészítő gyermekvédelmi támogatás, rendkívüli gyermekvédelmi támogatás [2014. januártól már ez is segély lesz], óvodáztatási támogatás);
- 6) ápolási díj;
- 7) közgyógyellátás;
- 8) egyéb ellátások (életkezdési támogatás, nemzeti helytállásért pótlék, hadigondozottak ellátása, lakásfenntartási támogatás, adósságrendezés);
- 9) átmeneti jellegű, eseti segélyek, ellátások (átmeneti segély, temetési segély).

Meg sem kíséreljük ezek hozzáférési kritériumait, mértékeit ismertetni, elég, ha utalunk a BMJ-hez szükséges tesztekéről, követelményekről korábban írottakra. Az alábbiakban is csak ott utalunk ezekre, ahol az a javaslat megértését segíti.

A LÉT, mint a félmúlt következményeinek gyakorlati kritikája

Az elmúlt két-három évben szinte földcsuszamlás-szerű és egyirányú átrende­zést hajtottak végre a szociális védelem minden rendszerében, amit az új Alaptörvény és a nyomában járó sarkalatos törvények, jogszabályok szentesítettek, és a közigazgatás átszabása, valamint az államosítások és velük az autonóm civil szféra kiéheztetése, egészen új intézményi keretekbe foglaltak.

Csaknem egymillió embert „helyeztek át” a társadalombiztosítási nyugdíj-rendszerből a szociális ellátottak közé. Százezreket köteleztek méltatlan eljárásban, szigorított egészségügyi felülvizsgálatra, és juttattak alacsonyabb összegű, bizonytalan ellátáshoz. További százezreket kényszerítettek egy alulfizetett, mindig ideiglenes és többségében egyáltalán nem „értéktermelő”, zsákutcás közmunka-rendszerbe. Adókedvezmény híján a sokgyermekesek többségének, a jövedelem-nélkülieknek csak az inflálódó családi pótlék jutott,⁵⁴ miközben szisztematikusan csökkentették a rászorultság-alapú ellátásokat és szigorították azok jogosultsági szabályait. Emiatt is kiszámíthatóan növekedett a gyermekszegénység. Korlátozták, szankcionálták a hajléktalanságot. De még a szegények temetéskori megsegítését is megalázó „közreműködéshez” kötötték.

A sort hosszan lehetne folytatni, **a tendenciózus átalakítások szinte mindegyike a szociális védelem szintjét és hatókörét szűkítette.**

⁵⁴ Ezt igyekeznek oldani **a ciklus vége előtt három hónappal bejelentett gyermektámogatási intézkedések, melyek azonban együttesen sem érik el a LÉT program ellátásait.**

Megtetézte mindezt a tankötelezettség leszállítása és a nagyvolumenű forráskivonások miatt is romló közszolgáltatásokhoz való hozzáférés megnehezítése.

A túlzó, értelmetlen ellenőrzések, a megalázó szankciók, a bizalmatlanság és a megbélyegzés általánossá vált.⁵⁵ Nemcsak a pénzek kivonása és felfelé csoportosítása, nemcsak a valóságos, hanem a szimbolikus tettek is azt fejezték ki, hogy „mindenki annyit ér, amennyije van”.⁵⁶

Mindezt itt két okból kellett fölidézni.

Először, mert **a LÉT éppen a bizalomra épít, arra, hogy a kicsi anyagi felszabadulás, ha számítani lehet rá, a legtöbbünknel jó szabad döntésekre vezet. A LÉT mindenkit egyenlő rangú és méltóságú embernek tekint, és mert végre teheti, feltétel nélkül nyújtja a legszükségesebbet. Ki kell mondani, hogy a LÉT diagonálisan áll szembe a gyengék elhanyagolásának, fegyelmezésének és kirekesztésének ijesztően terjedő kultúrájával.**

Másodszor, mert az elmúlt két év miatt – a szociális védelem területén – különösen értelmetlen lenne kizárólag a 2011-es év állapotainak megváltoztatásáról beszélni. Az ellátások egy részét például 2012. január 1. után már nem lehetett megállapítani, de a korábbiak így vagy úgy, párhuzamosan továbbélnék az újmódi juttatásokkal együtt.

Ezeket az ajánlásainkat tehát a 2013-as és a 2014-re már bejelentett helyzethez viszonyítva fogalmazzuk meg.

(Kivéve a nyugdíjat, ahol a 2011-es arányok korrektebb nagyságrendi összevetést tesznek lehetővé. Lásd az átnevezett, pl. korhatár alatti ellátásokat.)

Az alábbi javaslat kizárólag a LÉT-pénzek mértékéhez igazodó megközelítés. Eszerint a változtatásoknak a következő három fő rendje javasolható.

A LÉT bevezetésével megszüntethető ellátások

a) Segélyek (104,3 milliárd FT).⁵⁷

Ezek az „önkormányzati egyes jövedelempótló támogatások kiegészítése” címén szerepelnek a költségvetésben, amely előirányzat tartalmazza a rendszeres szociális segélyen kívül az időskorúak járadékát, a lakásfenntartási támogatást, az adósságcsökkentést, az előrefizetős órák támogatását is. E jövedelempótló támogatások szociális rászorultság esetén

⁵⁵ Ilyen a költségvetési csalás büntetési tényállásának szigorítása a szegények rovására, vagy a fővárosi rendelet arról, hogy a lomtalanításkor (!) kihelyezett tárgyak elvitele lopásnak (?) minősül, ami szabadságvesztéssel büntethető. Lásd itt: <http://hetivalasz.hu/itthon/a-szabalysertes-elzarassal-is-buntetheto-68720>

⁵⁶ Lázár János szállóigévé vált kiszólása. A LÉT kidolgozói ellenben Radnóti Miklóst idézik, aki így írt Fanninak, 1943. május 26-án: „... mert annyit érek én, amennyit ér a szó / versemben...”. (*Tétova óda.*)

⁵⁷ Itt és a következőkben a 2013-as költségvetésben előirányzott összegeket tüntetjük föl zárójelben, az ellátás mellett. 2014-től az átmeneti és a temetési segély helyére az „önkormányzati segély” lép, ami majd kamatmentes kölcsön (?) formájában is adható.

állapíthatók meg és összegük nem éri el a felnőtteknek járó LÉT-pénz összegét, ezért megszüntethetők.

(Ugyanakkor a lakásfenntartás valamilyen célzott támogatását, az adósságcsökkenési szolgáltatást és az előrefizetés mérőórák támogatását meg kell tartani.)

- b) **Közmunka**, ami a Start munkaprogramban (153,8 milliárd FT), van elrejtve.

Az előző fejezet és a későbbi, a munkaerőpiaci eszközökről szóló rész szerint megszüntethető, és ezen előirányzat kb. a 80%-a megtakarítható.

- c) **Családi pótlék** (349,0 milliárd FT)

Megszüntethető, mert az összege sokkal kevesebb – a fele, kétharmada - a gyermekeknek járó LÉT-pénznek. (Az egyetlen kivétel: a fogyatékos, tartósan beteg gyermeket egyedül nevelő szülőnek 900 FT-tal több jár a gyermekek után járó LÉT-nél, de csak, ha nincs másik gyermek. Az ilyen és más speciális élethelyzetekben viszont egyéb ellátással, pl. fogyatékosági támogatással lehet kiegészíteni a jövedelmet.)

- d) **Családi adókedvezmény** (cca. 230,0 milliárd FT)⁵⁸

Az adókedvezményeket hagyományosan nem a segélyek közt szokták számba venni, de ez a funkciója szerint ide tartozik. Javaslatunk szerint, hasonlóképpen megszüntetendő, mint a családi pótlék. Az igénybevevők egy szűk, kb. 5%-át kitevő része, az igen magas jövedelmű családok esetén a gyermekek után kapott LÉT-pénzek együttes összege kisebb lesz, mint a családi adókedvezmény volt. Itt kompenzációra nincs szükség, ez legyen a Kamara haszna, vagyis a többi ellátásra fordítható maradvány.

- e) **Gyes** (64,8 milliárd FT) és

Gyet (14,1 milliárd FT)

Mindkét ellátás segély típusú, jövedelempótló, de mert a LÉT jóval meghaladja mindkettőnek az összegét, így megszüntethetők.

Pontosabban, a gyermekek után járó LÉT-pénz és a szülőknek járó LÉT-alapösszeg együttesen a jelenleg járó juttatásoknál magasabb jövedelmet biztosít a családnak. Szemléltető példaként: egy gyermeket egyedül nevelő, két gyermekes, gyes-en lévő anya az eddigi 60 ezer FT/hó helyett 100 ezer FT/hó összeget fog kapni.

Megjegyzés: Ha az édesanya az ellátások (gyes+csp) mellett dolgozik, akkor ritka esetben és rövid ideig előfordulhat, hogy a mai ellátások és a nettó keresete együtt meghaladják a LÉT útján szereshető jövedelmét. De erre lehet egyéb megoldást találni. Ha pedig az édesanya a gyermekével otthon van, vagy éppen egyetemen tanul, akkor minden esetben sokkal

⁵⁸ Ez az összeg: becslés. Követi Zsigó Róbert kormányzóvivő 2013.08.15-ei közlését, mely szerint 2014-től azok a családok, amelyek nem képesek kihasználni a teljes családi adókedvezményt, az egyéni egészségbiztosítási és nyugdíjbiztosítási járuléknál is érvényesíthetik azt. Szavai szerint az eddigi 180 milliárd forintnál 50 milliárd forinttal több marad jövőre a gyermekeseknél. Hogy ténylegesen mennyire lesznek képesek kihasználni az eddig kívül rekedt családok, az utólag derül ki. Mindenesetre ez a nagyságrend tükröződik a költségvetésben is.

előnyösebb a LÉT. Ha részletes elemzés indokoltá teszi, akkor a gyes átkerülhet a FELEL módszerrel kezelt ellátások közé. (Lásd később.)

Érdekességként említjük, hogy a gyes összege - 6-os ikrek esetén! - elérheti a nyugdíjminimum hatszorosát. Erre a nem túl gyakori helyzetre nyilván találni lehet egyéb forrást.

f) **Anyasági támogatás** (5,5 milliárd forint)

Ez olyan egyszeri támogatás, aminek célja elsősorban a terhes gondozáson való részvétel ösztönzése. Az összege szintén jóval kisebb (67 ezer FT), mint a terhes anyáknak járó LÉT-pénz, tehát megszüntethető.

Az ösztönző hatás megmarad, hisz ehhez a LÉT-pénzhez épp a szülész orvos igazolása kell. (Csak ikerszülés esetén kaphat ma mintegy 15 ezer FT-tal többet a LÉT-nél a várandós anya, de csak akkor, ha nincs még legalább egy gyermeke. E ritka eseteket is könnyű másképp kompenzálni.)

g) **Gyermekvédelmi támogatások** (7,0 milliárd forint)

Ezek rendkívül alacsony hatékonyságú, igen csekély jövedelem-kiegészítő képességgel rendelkező támogatások, és a gyermekes háztartások csak törpe kisebbsége részesül belőlük.

(A rendszeres gyermekvédelmi kedvezmény havi összege gyermekenként 5.800 FT/hó, a kiegészítő gyermekvédelmi támogatás 6.500 FT/hó, és évente kétszer adható 7.500 FT pótlék.)

Viszont a rendszeres gyermekvédelmi kedvezmény *számos egyéb természetben nyújtható pénzbeli ellátás alapja*, ilyen az ingyenes vagy kedvezményes étkeztetés, valamint az ingyenes tanszer-támogatás. Ez utóbbiak az esélyek kiegyenlítése miatt mindenképpen megtartandók, amihez a jogosultsági feltételeket újra meg kell határozni.

h) **Óvodáztatási támogatás** (maximum 2,0 milliárd FT)

A LÉT jellege és nagysága miatt ez a célzott pénztámogatás okafogyottá válik és megszüntetendő. Nem véletlen, hogy – a legrászorultabbak számára elérhető óvoda híján – e támogatás feltételeit felfüggesztették.

Mint hogy a cél helyes, ezért ahol indokolt, az óvodáztatást megfelelő szolgáltatásokkal továbbra is segíteni kell.

i) **Ápolási díj** (20,5 milliárd FT)

A LÉT alapösszege az ápolási díjnál is sokkal magasabb, ez is megszüntethető. A felnőtt fogyatékosok, krónikus betegek otthoni ápolására is igaz, amit a fentiekben a gyermekek esetében írtunk.

Viszont az ápolási díj *nyugdíjszerző időnek minősül*, ami a magasabb LÉT-összegeből önkéntes járulékfizetéssel megtartható. Ennek forrása ugyanúgy az ápolónak és az ápoltnak is járó LÉT-pénz, mint azoknál, akiknek nincs járulékköteles jövedelme. A díj fizetése helyett az ápolási szolgáltatások fejlesztése – akár térítési díj ellenében is – a megoldás.

j) **Álláskeresési járadék** (a nyugdíj előtti álláskeresési segéllyel együtt 59,0 milliárd forint)

Ez az ellátás ugyan elérheti a minimálbér összegét (maximum ennyi adható, egyébként az átlagjövedelemből számítódik), de az ellátás mindössze három hónapig jár. Ezért ha csak a jelenlegi ellátást kellene felváltani, akkor az a LÉT-tel kiváltható, megszüntethető lenne.

Meggyőződésünk azonban, hogy **a jelenlegi ellátás elégtelen. Legalább 6, de inkább 9 hónapra ki kellene terjeszteni az álláskeresői járadékra való jogosultságot.**

Ezért ennek forrásait erre, és nem a LÉT-re kell felhasználni. Ezzel az 59 milliárd FT-tal tehát itt nem számolunk. (De gondos számítás eredményeként, ez is kerülhet a FELEL csoportba.)

a) **Közgyógyellátás** (háromféle forrásból, mintegy 18,5 milliárd FT)

Az alanyi jogon járó közgyógyellátás megszüntethető. Ez olyan alacsony jövedelempótló támogatásokhoz kapcsolódik (pl. egészségkárosodott szociális segélye, rokkantsági nyugdíj), ami esetében a gyógyszerkeret és a szociális segély együttes összege sem éri el a LÉT-pénzt.

A közgyógyellátás havi gyógyszerkerete maximum 12 ezer FT, a *kijelölt* gyógyászati segédeszközök esetében pedig felső határ a „*közfinanszírozás alapjául elfogadott ár*”, vagyis a segédeszköz árának afölötti részét már a közgyógyellátási igazolvány tulajdonosa is köteles kifizetni.

Itt is igaz, hogy az önkéntes megállapodás alapján kötött egészségbiztosítás *nemcsak a kijelölt, hanem valamennyi Tb által biztosított természetbeni szolgáltatásra jogosít*, a térítési díjak nagy részét pedig a LÉT fedezi.

Ezért valószínűleg a normatív közgyógyellátás és az önkormányzat által megállapítható méltányossági közgyógyellátás is megszüntethető.

A speciális élethelyzetek (némely egyedülállók), jogos szükségletek (pl. igen nagy értékű segédeszközök, beavatkozások térítése) esetére a támogatási rendszer újra szabályozása nagy körültekintést igényel. Ha ilyen esetekre rezerválunk mintegy 3,5 milliárd FT méltányossági alapot, akkor itt is megtakarítható mintegy 15 milliárd FT.

A LÉT összegével csökkentendő ellátások

Itt olyan ellátásokról van szó, amelyek valamiképpen **a korábbi biztosítási jogviszonnyal járó jövedelemhez igazodnak**.

Ezeknél a LÉT bevezetésével egyidejűleg, a bérekhez hasonló logikájú korrekciót javasolunk, de természetesen itt nem beszélhetünk LÉT-HO-ról.

Ehelyett egyszerűen azt az eljárást alkalmazzuk, hogy **ha az ellátás konkrét összege kisebb, mint a LÉT-pénz, akkor a LÉT az ellátás a helyére lép, ha pedig magasabb összegű, akkor a LÉT-tel csökkentett összeget kell folyósítani.**

Nevezzük ezt „**felel-elvon**” (= **FELEL**) módszernek, lásd a következő táblát.

Keresetpótló jövedelmek a LÉT bevezetése után
(a FELEL módszer sematikus táblája)

EFT

Ellátás		Államháztartás					
régi (LÉT előtt)	új (LÉT után)	az új ellátásból			MÁK (LÉT)	Folyósító /* maradványa	Áht. szaldó
		LÉT	Folyósító /*	plusz			
10	50	50	0	40	50	-10	-40
20	50	50	0	30	50	-20	-30
30	50	50	0	20	50	-30	-20
40	50	50	0	10	50	-40	-10
49,9	50	50	0	0,1	50	-49,9	-0,1
50	50	50	0	0	50	-50	0
55	55	50	5	0	50	5	0
60	60	50	10	0	50	10	0
n	n	50	n-50	0	50	n-50	0

/ Folyósító = MÁK, OEP, NYUFIG, stb.*

n > 50 EFT.

50 ezer FT alatti ellátás esetén az annál magasabb összegű LÉT-et kapja az ellátott.

A Folyósító korábbi előirányzata megmarad, és a LÉT kiadások részbeni fedezetéül szolgál.

Ha az ellátás összege [n] 50 EFT-nál magasabb, akkor a Folyósító csak n-50 EFT-ot utal.

(A sárga sávok csak azt jelzik, hogy az 50 EFT alatti, megmaradó összeg lehet akár csak 100 FT-tal kisebb, de a levonás utáni ellátás legyen legalább 5 ezer FT, hogy ne kelljen túl kis összegeket utalni. Közérzet szempontjából jó lenne a felfelé kerekítés minimumát magasabbra emelni, de mérlegelendő, hogy a kerekítés ne okozzon milliárdos többletet.)

Eszerint a LÉT-tel csökkentendő ellátások a következők:

a) **Gyed** (95,4 milliárd FT)

Ez az egyik legdrágább támogatási forma. Harmad annyian kapják, mint a gyes-t, összesen mégis mintegy másfélszer annyit fordítunk rá. A gyed átlagösszege 2011-ben 84 EFT/hó/fő, 2012-ben pedig 91 EFT/hó/fő volt, miközben a gyes átlag havi 31 EFT/hó/fő és a családi pótlék pedig családonként (!) átlag 24,5 EFT/hó körül stagnált, 2008 óta máig.⁵⁹

2014-től megjelent a „rugalmas gyed”, ill. a „gyed extra”, melynek során a családok dönthetik el, mennyi ideig szeretnének otthon maradni a

⁵⁹ KSH STADAT, 2.4.5 Családi pótlék, gyermekgondozási segély és díj (1990–), lásd itt: http://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_eves/i_fsp005.html

gyermekkel, s a munkahelyükre korábban visszatérők is hozzájutnának a teljes időszakra járó összeghez.

Javaslatunk mégis az, hogy maradjon az ellátás logikája, vagyis alkalmazzuk a FELEL módszert. (A LÉT mellett a gyed-ből a LÉT fölötti összeget is kapják meg a jogosultak).

Minthogy mintegy 98%-uk elérte a maximálisan kapható összeget, a javaslat szerinti az előirányzat megtakarítása cca. 45 milliárd FT.

b) **Megváltozott munkaképességűek ellátásai** (349,0 milliárd FT)

Ezen ellátások legutóbbi átalakítása azok drasztikus elvonását szolgálta, ami miatt az érintettek sokaságának súlyosan romlott az anyagi helyzete is. Ez nemcsak méltatlan, de indokolatlan is volt.⁶⁰ A mai pénzellátásokról:

A rehabilitációs pénzbeli ellátás legfeljebb a minimálbér 50%-a (2013-ban maximum 49 EFT/fő). De csak akkor, ha volt előtte 180 nap biztosítási ideje,⁶¹ mellette nem kap más rendszeres pénzbeli ellátást, és nem végez heti 20 óránál hosszabb kereső tevékenységet, ideértve a közfoglalkoztatást is. Továbbá rendszeresen be kell járni a munkaügyi kirendeltségre, és el kell fogadni a „megfelelő” munkahelyre szóló állásajánlatot, a nettó 49 453 FT/hó közfoglalkoztatást is. A „megfelelő” munkahely pedig az is, ha (egyebek mellett) a munkahely és a lakóhely közötti naponta – a megváltozott munkaképességű álláskereső által igénybe vehető közlekedési eszközzel – történő oda- és visszautazás ideje a két órát (!) nem haladja meg.⁶² Nohát, ezt a LÉT végre kiváltja.

A rokkantsági ellátás az átlagjövedelem 40-70%-a lehet (de legfeljebb a minimálbér 150%-a). Itt a FELEL módszerrel kell élni.

⁶⁰ **Nem igaz, hogy 2011-ben túlzott lett volna a rokkant-rehabilitációs ellátások mértéke.** A Nemzeti Rehabilitációs és Szociális Hivatal [NRSZH] adatai szerint 2000 és 2010 között 43%-kal (!) csökkent az egészségkárosodáson alapuló nyugdíjat vagy nyugdíjszerű ellátást igénylők száma (122 ezer főről 70 ezer fő alá). Az utóbbiak közül is kevesebb, mint 28 ezren lettek új rokkant nyugdíjasok. A megállapítás szigorúságára jellemző, hogy a 2010. évi új igények alapján a Hivatal szakértői bizottságai által véleményezett nőknek csak 35 %-a vált rokkanttá, míg a férfiaknál ez az arány 45 % volt. A több mint 55%-nyi elutasítást (benne a rehabilitációs hozzájárulásra jogosultságot is) csak az érintettek 6,2 %-a fellebbezte meg, ezeknek viszont a 43 %-át a II. fokon jogosnak találták. A nemzetközileg is elismert módon megújított rendszer [FNO] 2008-as indulása óta 2011. novemberig mintegy 42 ezer embert javasoltak rehabilitációra, de - a kötelező együttműködés ellenére (!) - csak alig negyedük talált munkát. Az adatok forrása: az NRSZH (és jogelődje, az ORSZI) évkönyvei, statisztikái. Lásd itt: <http://nrszh.kormany.hu/statisztikai-evkonyvek>

⁶¹ Aki az 1095 nap biztosítási idővel nem rendelkezik, az csak rendszeres szociális segélyért vagy foglalkoztatást helyettesítő támogatásért folyamodhat az önkormányzathoz.

⁶² A foglalkoztatás elősegítéséről és a munkanélküliek ellátásáról 1991. évi IV. tv. [Ft.] 25. § (3) bekezdés.

A rehabilitációs ellátások, köztük a pénzbeli ellátások egész rendszerét ismét normalizálni kell, erre nem térhetünk most ki.

A megváltozott munkaképességűek pénzbeli ellátásainál összesen a LÉT bevezetésével mintegy 320 milliárd FT éves megtakarítás keletkezik úgy, hogy egyetlen fillérrel sem kapnak kevesebbet az érintettek, és megszűnnek a méltatlan, költséges és diszfunkcionális eljárások.

A LÉT-nél kisebb összegű ellátottakhoz jutó többletjövedelem komolyabb elemzést igényelne. Óvatos becsléssel is legalább 50 milliárd FT-ra tehető.

c) Nyugdíjak és nyugdíjszerű ellátások

Ahogy már jeleztük, a nyugdíjakra vonatkozó átrendezés nagyságrendjeit a 2011-es évre vonatkozó adatok alapján mutatjuk be.⁶³

Az ONYF⁶⁴ által kiadott 2011. évkönyv adatai szerint december hónapban saját jogú nyugellátásban részesült 2.483.242 fő, ebből 709.866 fő kiegészítő ellátásban is részesült. További 209.182 fő hozzátartozói nyugellátásban részesült (közülük 38.891 fő kiegészítő ellátásban is részesült), valamint 218.310 fő kapott járadékot, illetve nyugdíjszerű ellátást (közülük 6.891 fő részesült kiegészítő ellátásban).

A nyugellátásban, nyugdíjszerű ellátásban részesülők száma összesen 2.910.734 fő. Kiegészítő ellátásban részesült 755.648 fő.

A KSH⁶⁵ szerint 2011-ben átlagosan 2.900,7 ezer fő részesült nyugdíjszerű ellátásban.

A nyugellátások adatai hasonló módszertani eltéréseket mutatnak, mint a munkaerőpiaci adatok. A 2011. évi ráfordítás az ONYF idézett évkönyve szerinti 3 118 milliárd FT, aminél a KSH közel 60 milliárddal többet tüntet fel: 3 177,1 milliárd FT-ot. A 2011.évi zárszámadási törvény⁶⁶ szerint azonban az államháztartás konszolidált funkcionális mérlegében a nyugellátások 2011. évi teljesített összege csak 2 827 840,2 millió FT volt.

⁶³ Ezzel elkerüljük, hogy a rendszernek a széttagolása miatt átkeresztelt elemeit itt nem részletezhetően követnünk kelljen. Ez teszi lehetővé azt is, hogy ha a korábban megszerzett, de utóbb elvett jogok visszaadása miatt, a tb-nyugdíj rendszerének legalább az első pillére helyreáll (ami kívánatos), és a LÉT-hez igazodva módosul, akkor könnyebb legyen a források átrendezését korrekten megbecsülni. **(A vegyes rendszer visszaállításával reálisan már nem számolhatunk.** A magánnyugdíjpénztári rendszer maradványaiban őrzött megtakarításokat minden bizonnyal át kell majd irányítani az önkéntes pénztárakba. Ennek technikáira és hatásaira itt nem térünk ki.)

⁶⁴ Az ONYF 2011. évi és 2012. évi Évkönyvét, valamint a 2013. január 1-jei emelés után nyugdíjban, ellátásban, járadékban és egyéb járandóságban részesülők állománystatisztikai adatait lásd itt:

http://www.onyf.hu/?module=news&fname=onyf_left_menu_kiadvany&root=ONYF

³ KSH STADAT 2.4.1. Nyugdíjak, nyugdíjszerű ellátások, sajátjogú nyugdíjak (2000–), lásd itt:

http://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_eves/i_fsp001.html

⁶⁶ Lásd itt: http://www.complex.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=A1000169.TV

A számított éves összeggel tehát kritikusan kell kalkulálni. Különböző ellátásokat egymás mellett folyósítanak, és egyes ellátásokat egy évnél rövidebb ideig folyósítanak.

Emiatt, célszerűtlen a LÉT-tel lecsökkenő nyugdíjaknak a nyugdíjjogosultságok szerinti számítása. Rendelkezésünkre áll viszont *a nyugellátásban részesülők megoszlása az ellátások havi összege szerint*. Ebből indultunk ki annak feltételezésével, hogy a nyugdíjak esetében is a FELEL módszert alkalmazzuk oly módon, hogy a havi ellátások összesített (!) összege a vonatkoztatási alap.

A fenti számítás szerint **mintegy 470 ezer ember ellátása emelkedik meg azáltal, hogy az alacsonyabb nyugellátása helyett LÉT-pénzt kap.**

Ők együttesen **mintegy 110 milliárd FT-tal** jutnak több jövedelemhez. A többiek összesített jövedelme (LÉT + csökkent nyugellátás) változatlan.

A LÉT miatt megtakarítható nyugdíj-kiadások számított éves összege pedig 1 641 milliárd FT.

Természetesen a LÉT bevezetésével párhuzamosan, a nyugdíjrendszer konkrét szabályozása további nagyfokú körültekintést igényel! (Lásd ehhez az 1. sz. mellékletet is.) Még két fontos megjegyzés tartozik ide.

Az özvegyi nyugdíj (340,2 milliárd FT) és az **árvaellátás** (45,9 milliárd FT) a fenti számításoknak része, és ezek természetesen megmaradnak.

De mert *a korhatár alatti özvegyi nyugdíjak kivétel nélkül jóval alacsonyabbak, mint a LÉT alapösszege*, elképzelhető számos egyszerűsítés is, aminek a variációira itt nem térünk ki. *Az árvaellátás viszont az egyik legjobban kialakított, érdemi támogatást nyújtó intézményünk*, amit érdemes változatlanul hagyni, de a vetítési alapjait ekvivalens hatásra törekedve, módosítani kell.

A nyugdíjrendszerbe beépített **méltányossági és segélyezési típusú ellátások** a LÉT miatt okafogyottá válnak, és megszüntetendők.

d) Táppénz

A táppénznél államháztartási szintű megtakarítás nem lesz.

Megjegyzés: a LÉT bevezetése *az E-alapon belül is lehetővé tesz többlet-bevételeket*, de főleg szolgáltatások kasszáinál. Ez a megállapodás alapján fizetők révén jöhet létre, aminek a pénzügyi hasznánál lényegesen nagyobb a népegészségügyi jelentősége! (Lásd a 2. sz. mellékletet.)

A LÉT mellett is megtartandó, de módosuló pénzügyi támogatások

Az alábbi ellátások olyan élethelyzetekhez kapcsolódnak, miknek **a célzott pénzügyi támogatása a LÉT bevezetése után is indokolt**. Ezeket különösebb indoklás nélkül felsoroljuk:

- a) vakok és fogyatékos személyek támogatása
- b) életkezdési támogatás
- c) balesettel kapcsolatos táppénz, járadék

- d) a nemzeti helytállásért pótlék
- e) átmeneti, eseti segélyek
- f) az önkormányzat által adható pénzbeli támogatások.

Ezek természetesen a LÉT miatt egyszerűbbé, korszerűbbé tehetők, és újra szabályozásuk is indokolt lenne. Itt is hangsúlyozzuk azonban, hogy **csak a természetbeni juttatásokkal és a szolgáltatásokkal együtt, azokkal összefüggésben szabad módosítani.** (Példa: jelenleg a gyed éves ráfordítása majdnem pontosan azonos volumenű egy szintén nagyon fontos természetbeni juttatás, a szociálpolitikai menetdíj támogatás⁶⁷ ráfordításával.)

A szolgáltatások tekintetében pedig lásd a KENYSZI⁶⁸ adatait.

A változások néhány jellemző tendenciájának összefoglalása

Több elemzés kimutatta, hogy az elmúlt években a nyugdíjon kívüli társadalmi transferek reálértéke sokkal nagyobb mértékben csökkent,⁶⁹ mint a piaci jövedelmeké. A rászorultsági alapon járó, rendszeres pénzellátások többségének kiváltása a LÉT-tel, és az utóbbi reálértékének megőrzése, **jelentősen csökkenti a szegénységet, és tartósan összébb csukja a jövedelmi ollót.**

Nem lehet eléggé hangsúlyozni, hogy **a LÉT-pénz** – éppen univerzalitása és fix összege miatt – **„a szegényeknek jobban fütyül”**. Ahogy az alanyi jogú családi pótlék is – sokszorosan dokumentáltan, és az ellenkező híresztelések dacára –, minden másnál célzottabban segíti a gyermeknevelő családok közül a „rászorultakat”, úgy a LÉT is. (Ezért is léphet a helyére.)

A LÉT minden korábbi pénzellátásnál jobban csökkenti a gyermekszegénységet. (Lásd a lakossági jövedelmek alakulásáról szóló fejezetet. **A javasolt átrendezés kifejezetten családbarát.** A családtámogatási ellátásokat ott erősíti, ahol azok reálértéke erodálódott, miközben meghagyja a gyed jövedelemfüggő jellegét is. (Lásd a következő beszédes ábrát.)⁷⁰

⁶⁷ A 2013. évi költségvetésben ez 93 milliárd FT.

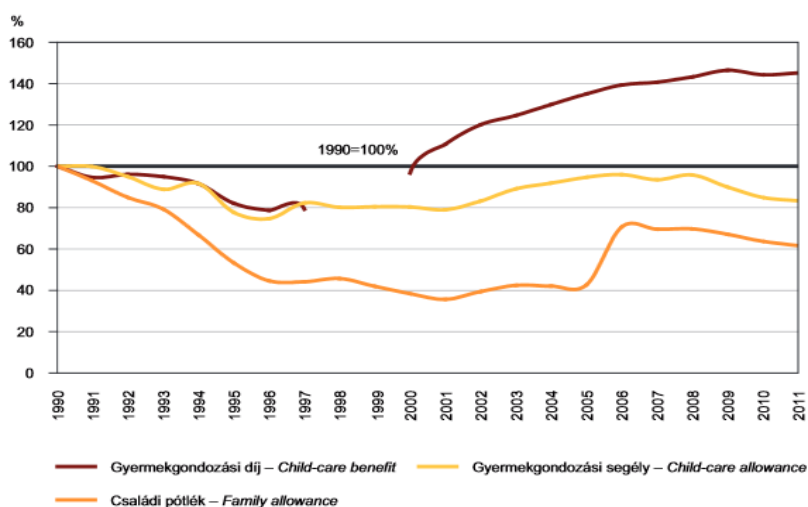
⁶⁸ KENYSZI [Központi Elektronikus Nyilvántartás a Szolgáltatást Igénybevevőkről]. Létrehozását és első adatait „A szociális, gyermekjóléti és gyermekvédelmi szolgáltatások igénybevevői 2012”. c. imponáló kiadvány tartalmazza. NSZRH 2013. február. Lásd itt: <http://www.szocialisportal.hu/documents/10504/36116/Szoci%C3%A1lis+F%C3%BCzet+5.+kicsiny%C3%ADtett.pdf>

⁶⁹ Súlyos tény, hogy alapvető pénzellátások indexálása hosszú évek óta elmarad. **A családi pótlék és a nyugdíjminimum összegei 2008. január 1. óta változatlanok. Az utóbbi 28.500 FT/hó.** Ez azért is tragikus, mert tucatszámú ellátáshoz való hozzáférés jövedelem-határát és mértékét éppen a nyugdíjminimum valamilyen arányában állapítják meg.

⁷⁰ Forrás:

https://www.teir.hu/szoc_agazat/ksh_evkonyvek/a2011/pdf/szocevk_abrak.pdf

A családtámogatási ellátások reálértékének alakulása, 1990–2011
 Real value of family benefits, 1990–2011

A LÉT abszolút és relatív értelemben egyaránt javítja az eltartottak és egyedülállók, a kirekesztettek anyagi biztonságát és mobilitását. Növeli a munkában és a közéletben való részvétel és az újrakezdés lehetőségeit.

Vagyis **a LÉT miatt a feltételekhez kötött ellátások célzottsága is nőhet.** Ennek oka, hogy azokkal már kevésbé kell egyidejűleg az *abszolút szegénység* enyhítését is szolgálni, s így lényegesen jobban lehet a *relatív szegénység* (a deprivációk), és a *speciális problémák, krízishelyzetek* kezeléséhez szabni azokat.

Megváltozik a természetbeni és pénzbeli ellátások aránya, célszerűen **eltolódva a szolgáltatások, a természetben nyújtott támogatások irányába.**

A jelenlegi pénzbeli ellátásokra *ráakódott számos egyéb ellátás, szolgáltatás*, melyek különböző élethelyzeteket kezeltek. Több ellátás *más ellátáshoz kötött* (köztük hangsúlyos példa a rendkívüli gyermekvédelmi támogatás). Ezek közül a megmaradók összevonhatók, egyszerűsíthetők, és új feltételrendszerüket is ki kell dolgozni.

Láttuk, hogy **a LÉT miatt megszüntethető, illetve csökkenthető jóléti transzfer kiadások összességében mintegy 3 031,2 milliárd FT megtakarítást tesznek lehetővé az államháztartásnak.** Ezen belül a **nyugdíjrendszerből 1 641 milliárd FT,** és az **egyéb transzferek ráfordításaiból 1 390,2 milliárd FT** csoportosítható át a LÉT fedezetére.

Azon ellátások esetében pedig, amelyek kisebbek, mint a helyükre lépő LÉT, a **kisnyugdíjasok mintegy 110 milliárd FT, az egyéb alacsony összegű ellátottak pedig 282,1⁷¹ milliárd FT** többletkezhez jutnak.

⁷¹ Ez utóbbi szám jó közelítésű becslés. Az óvatosság elve miatt, *csak a megszüntetendő* sokféle ellátás, mintegy 705,2 milliárd forintnyi ráfordításának átlagosan 40%-ra becsült kiegészítése. A FELEL módszerrel csökkentett (egyenként sokszor a LÉT szintje alatti) szociális ellátások/kedvezmények egy részének a kiegészítéseit még nem is adtuk hozzá.

A LÉT miatt: Magyarországon nem lesznek többé nincstelenek!

A nincstelen szónak mély értelme és erős érzelmi hatása van. A formális logikában a kettős tagadás – állítás. A magyar nyelvben azonban a kettős tagadás éppen a fosztóképzővel ellátott dolog hiányának a nyomatékosítása. Akire azt mondjuk: nincstelen, annak végképp semmije sincs.

Ez a koncepció-tanulmány elsősorban egy reform-javaslat racionális megalapozását szolgálja. Ebben meg sem kísérelhetjük, hogy akár csak érzékeltessük, mit jelent nincstelenül élni. De talán nem is a mi dolgunk ez. Megteszik a művészek, írók, szociográfusok, és a szociológia, a néprajz érzékeny kutatói.

Legyen elég ehelyt csak két utalás arra, hogy **milyen is a mi társadalmunk** – László-Bencsik Sándor szavával - **alulnézetben**.

Az egyik egy könyv. **Borbély Szilárd „Nincstelenek” című, megrendítő műve**⁷² alig fél éve jelent meg. Fontos könyv.⁷³ Nehéz könyv: a nyomor átélésének⁷⁴ nyomasztó élményét adja. És bár a mű a múlt század hatvanas-hetvenes éveit idézi, minden kritikusa szerint a mai valóságunkat is mutatja.⁷⁵

A másik utalásunk az kell legyen, hogy állandóan tudatosítjuk, **mit jelent honunkban cigányként élni, halni**. És századszor, itt is megismételjük, hogy a cigányság nem azonos a szegénységgel, noha a szegények közt sokkal-sokkal több a cigányember. Amikor **a létről és a LÉT-ről gondolkodunk, az a velük való sorsközösség kifejezése is**.

És most vegyük észre: **Magyarországon a 2011-es adatok szerint, több mint hatszázezer**⁷⁶ **jövedelem nélküli felnőtt embertársunk élt**.

Ekkor a **szegények száma 3,2 millió volt, akik között 437 ezer 10 év alatti gyermek élt, és 790 ezer nincstelen ember** (régai szóval: mélyszegény) **volt** ebben a szomorú sokaságban.⁷⁷ Mára ezek a számok még drámaibbak.

⁷² Borbély Szilárd: *„Nincstelenek. Már elment a Mesijás?”* Kalligram Kiadó, 2013.

⁷³ Szerbhorváth György szerint „Borbély Szilárd *Nincstelenekje* ... kötelező olvasmány kell legyen mindenki számára. Aki nem olvassa el, azzal én nehezen fogok tudni szót érteni, ha a közelmúlt, vagy ha akár a jelen Magyarországaról akarunk beszélgetni.”
In: *„A mélyszegénység pokoli bugyrából”* c. kritikája. Lásd itt: <http://www.librarius.hu/kritika/460-szerkeszt/3199-a-melyszegenyseg-pokoli-bugyrabol>

⁷⁴ Szénási Zoltán könyvkritikája az Új Forrásban, lásd itt: <http://ujforras.hu/?p=2313>

⁷⁵ A második kiadás nemrég jelent meg újra a könyvesboltokban. Mély betekintést ad róla Krupp József: *„Az emlékeink ne legyenek az emlékeink”* c. kritikája a Műút 2013. június 8-ai számában, lásd itt: <http://www.muut.hu/?p=2284>

⁷⁶ 2011-ben a felnőtt, személyes jövedelem-nélküliek száma 614,7 ezer fő.
Forrás: KSH-SILC adatbázis, Havasi Éva számítása.

⁷⁷ Az adatok forrása: Havasi Éva *„Időmilliomosok-e a szegények? - A szegények időfelhasználása a KSH időmérleg adatai és a KSH HKÉF adatgyűjtése alapján”* című előadása a KSH konferenciáján, a Statisztika Világnapján, 2013. október 9-én. (Megjelenés alatt.)

Ha bevezetjük a LÉT-et, akkor Magyarország ezeregyszáz éves történetében most először, nem lesznek nincstelenek. És a mi hazánkban, azután, már soha többé nem lesznek.

Ezt gondoljátok meg, Honfitársaink!

Még egy fontos megjegyzést ehhez.

Tudni kell, hogy a jövedelem alapvetően háztartási kategória. A háztartás közös jövedelmei ugyanis nincsenek személyhez kötve. Ilyen lehet például a saját termelésből származó bevétel, a lakásbérbeadás, a házastársak közös vagyonának hozama, stb. A közvélekedéssel szemben, ilyen például a családi pótlék is.

Mindegy, hogy az apa, az anya vagy egy nevelőszülő kapja a számlájára, ez családi jövedelem. A kereset, a táppénz, a szociális segély már inkább személyhez kapcsolható.

A jövedelem, a jövedelmi helyzet megállapítása rendszeresen úgy történik, hogy a háztartás összjövedelmét elosztják a létszámmal, vagy a háztartási fogyasztási egységgel. Eszerint aztán azzal a feltételezéssel élnek, hogy minden háztartástagra ugyanaz az összeg jut.

Sokáig sejtettük, de mostmár tudjuk is, hogy ez gyakran nem igaz.

Az EU kezdeményezett egy kutatást,⁷⁸ hogy valóban egyenlően, minden tag arányos részvételével történik-e meg a bevételek elosztása.

Az eredmény az, hogy az EU átlagában, kb. 30%-nál nem.⁷⁹ Magyarországon ugyanerről hasonló adatot mértek.⁸⁰ 10-ből 7 ember beadja a teljes jövedelmét, vagyis 30 százalékuk csak részben. És minden 10. ember legalább a felét megtartja magának.

Érdekes, hogy az életkor előrehaladtával a személyek mindinkább a közös gazdálkodást részesítik előnyben, az egyénivel szemben. Míg a fiatal felnőtteknek – vagyis a 18–24 éveseknek – csak alig több mint harmada, addig a 65 éveseknek és az annál idősebbeknek már négyötöde közösen kezelte minden jövedelmét. Nemek szerint vizsgálva pedig megállapítható, hogy az önálló pénzkezelés inkább a férfiakra jellemző.

A családban elfoglalt hely szempontjából óriási jelentősége van annak, hogy ki mennyi jövedelmet hoz be a közös háztartásba.

⁷⁸ Forrás: „Income pooling and equal sharing within the household — What can we learn from the 2010 EU-SILC module?”. Eurostat, 2013 edition KS-RA-09-001-EN-C Methodologies and Working papers. Lásd itt: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/KS-RA-13-013/EN/KS-RA-13-013-EN.PDF

⁷⁹ "A tentative estimation suggests that these assumptions might be unfounded for about 30% of the households." Uo. 9. oldal

⁸⁰ Forrás: A háztartások anyagi környezetét és életkörülményeit befolyásoló döntések. Statisztikai Tükör, 2012. február 29. 1. sz. tábla.

Ezért is van különös szerepe a LÉT-pénznek, ami mindenkinek a saját jogán jár. Valamelyest enyhíti a családon belüli szabadsághiányt is. Demokratikus.

A LÉT miatt: távolabb ható előnyök gazdaságra, társadalomra

A szegények fizetőképessége

Napjainkra elfogadottá vált, hogy a fizetőképes kereslet számbavételénél egyre inkább figyelembe veszik a **„fogyasztási piramis alján” lévő vásárlóerejét** is. Nem vitás, hogy a LÉT bevezetésével előnyösen változhatnak az alacsony-, sőt a közepes jövedelműek **fogyasztási** szokásai, és megfelelő szabályozás esetén még **a megtakarítási szokásaik**, sőt **az attitűdjeik** is.

A szegény családok egyik legnagyobb gondja, hogy hiányzik az életükhöz mindenütt nélkülözhetetlen, rendszeres készpénz. Mert ahol alkalmilag kerül is, természetben jut is valami, ha nincs rendszeres jövedelem, előbb-utóbb kihullik a közösségekből az ember és a család is. Munkák, szerelmek úszhatnak el, akár a látás is elveszhet, mert nincs már egy villamosjegyre, egy telefonkártyára való.

Ezen segít igazán nagyot a LÉT. Szinte új társadalmi tagságot jelent, ha végre fizethetnek természetbeni egészségbiztosítási járulékot. Képesek lehetnek a szociális bérlakások támogatott bérleti díjait és (ahol kell, a mérőórás) villany, gáz és fűtésszámlákat kifizetni. Megvenni a kedvezményes utazási bérleteket, kifizetni a gyermekintézmények, a gyógyszertárak térítési díjait, a pályaudvarok, vagy legalább a gyerek-előadások belépőit. El mernek menni az orvoshoz akkor is, ha úgy tudják, legalább egy kevés hálapénz kötelező.

Aki régóta reménytelenül vegetál, annál az első hónapok, talán évek is a régi túlélési reflexek szerint folytatódnak, és a segítőknek, a tervezhetően élőknek ezt lesz a legnehezebb megérteni. Bizony, lesznek extrém esetek, lehet majd szörnyülnödni, és szankciókért kiáltani.

De az óriási többség fellélegzik, és okosan él a LÉT-pénzzel. Mindenesetre szabadon, aminek óriási társadalom-lélektani hatása van. Még a kezdeti tévedéseknek is. Nincs rá bizonyíték, de valószínű, hogy a háztartások többsége épp a fenti - mondjuk így - családi infrastruktúrát fedező kiadásokra költi a LÉT-et, és végre egy kis biztonságot, nyugalmat, egészséget, elemi szolgáltatást, és - ha kínálnak -, munkalehetőséget vesz rajta. A mindennapi betevő kiegészítése ezután jön, és inkább az alkalmi munkákból. Azután adhatnak végre maguk is adományt a templomban, hozzájárulhatnak az iskolai kiránduláshoz vagy a pedagógus napi ajándékhoz. Megtakarítókká és hitelképekké is válhatnak, ha lesz ehhez alkalmas intézmény és ösztönző politika.

Mindez stabilizálja a közszolgáltatások bevételeit, csökkenti a hátralékosokkal kapcsolatos konfliktusokat, és folyamatos keresletet generál a helyi piacokon.

A kis falvakból rég távozott boltosoknak érdemes visszatérni, és távozhatnak a ma szemérmetlen felárral árusító „furgonosok”. Lezuhan az uzsora iránti kereslet. Esetleg kerül pénz a ház körüli saját termelés fenntartására is. El lehet járni

dolgozni. Ki lehet hívni az állatorvost. Városban a szerelőt. Idővel be lehet kötni a kábelt (vagy visszakapcsolatni), föltenni a parabolát.

Mindez az önérzet általános erősödéséhez vezet, oldja a kilátástalanságot, lényegesen tervezhetőbbé teszi az életet. Fölemeli az alul lévőket. Lesz, akit irritál, hogy az emberek csipája kinyílik. Nehezebb lesz fegyelmezni, de nem is muszáj. A többség szégyene is enyhül, és mindenkinek nő a biztonsága. A helyi polgármesterek többsége örülhet, a vállukról legördül a legnagyobb gond.

Hozzájárulhat a megélhetési bűnözés csökkenéséhez, és – ha a politikusok nem szítják –, akkor a túlélésért folytatott küzdelem miatti agresszió mérséklődéséhez is.

A kamaszok pénze

Szóltunk arról, hogy a LÉT-pénz személyekhez kötése erősíti a jogosultak autonómiáját. Külön arról, hogy a LÉT családbarát intézmény. És valóban, szinte tektonikus átrendezésekről ad számot a családi élet minden területén a KSH idén kiadott összefoglaló kiadványa.⁸¹

Minden családtagra igaz, még a gyerekekre is, hogy sokkal kevésbé rögzített státusban élnek, mint akár egy évtizeddel ezelőtt.⁸²

Korábban azt emeltük ki, hogy milyen jelentősége van annak, ki mennyi jövedelmet visz a közös háztartásba. Figyeljünk most egy másik szempontra is.

A LÉT bevezetésével együtt javasoljuk, hogy **14 éves korban, a személyi igazolvány kiadásával egyidőben, minden fiatal kapja meg a jogot és kötelességet, hogy ő döntsön a havi 25 ezer FT értékű LÉT-pénzéről.**

A kamaszkorú gyermek jogosult és köteles új, önálló bankszámlát nyitni, de szabadon megválaszthatja, hogy hol. A következő hónaptól kezdve **az általa nyitott bankszámlára utalja a MÁK a LÉT-pénzét.** Ezzel egyedülálló lehetőség nyílik két fontos cél elérésére.

Egyrészt lehetővé válik **a pénzügyi kultúra általános fejlesztése,** életszerűen, tétre menően. Hasonlóan erős motiváció ez, mint amikor a középiskolában gépkocsivezetést oktatnak.

Az iskolák és a hitelintézetek felkészülhetnek erre. A tananyagban tétre menő háztartás-gazdaságtani ismereteket oktathatnak. A hitelintézetek – kellő felügyelettel - versengő pénzügyi ajánlatok, információs csomagok formájában magyarázhatják el a bankszámla-konstrukciókat, az ügyfél-technikákat, a megtakarítási formákat, a pénzügyi instrumentumokat.

⁸¹ „Magyarország, 2012.” KSH, 2013. Lásd a „Párkapcsolati háttér” című alfejezetet, benne az „Európai vélekedések a fiatalok önállósulásáról” c. betétet. i.m. 14-15. oldal. Lásd itt: <http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/mo/mo2012.pdf>

⁸² Lásd erről Somlai Péter „Család 2.0 – Együttélési formák a polgári családtól a jelenkorig” Napvilág Kiadó Budapest, 2013. Különösen a „3.5 Együtt vagy/és külön: az életformák változatai” c fejezetet 146. skk oldalak.

Ha végre megint lesz nulladik évfolyam a középiskolákban, akkor az idegennyelv, a számítógép használat és a testnevelés mellett, pénzügyi ismereteket is tanítanak a belépőknek. Így már tudatosan gazdálkodó 15-16 évesek léphetnek a középiskola első osztályába.

Másrészt, **merőben új pedagógiai helyzet alakul ki a családi gazdálkodásban is.** Minden 14 éves gyermekkel a szüleinek és a többi családtagnak **meg kell beszélni**, hogyan gazdálkodnak ezután ezzel a havi 25 ezer forinttal, és szükségképpen a család többi pénzforrásával is.

Ez már nem zsebpénz. Anélkül, hogy a részletekbe mennénk nyilvánvaló, hogy mind a gyerekek, mind a szülei számára ez egy **felelős, partneri szituáció, amit egyetlen család sem kerülhet el.** Az elváltak, a mozaik-családok sem.

Hasonló a helyzet a nevelőszülőnél, vagy intézetben, S.O.S. gyermekfaluban, sőt a zárt nevelőintézetben élő gyermekek esetében is.

A LÉT növeli az egyéni autonómiát, de erősíti a közös gazdálkodás kultúráját is.

Multiplikatív hatások

Felsorolni is nehéz a LÉT által kiváltott, kedvező multiplikatív hatásokat:

- a belső kereslet élénkülése;
- a többlet vásárlóerő szétterülése;
- növekedés a helyi piacokon, a hazai KKV-knál;
- foglalkoztatás bővülés a mikro-, kis- és közép-vállalkozásoknál;
- emiatt további adó- és járulékbevétel többletek;
- a közfoglalkoztatási anomáliák megszűnése;
- a bérek felfelé ható differenciálása;
- a pénzbeli szociális ellátások áttekinthetetlen, hatástalan és diszfunkcionális halmaza helyett LÉT;
- megszűnik a nincstelenség;
- milliárdos megtakarítás az igazgatási költségekben;
- a munkanyugdíj biztosítási logikával, járulékkerülés csökkenésével;
- az államháztartási centralizáció csökkenése,
- kiterjedő egészségbiztosítás, javuló népegészségügy;
- csökkenő népegészségügyi ártalmak, kockázatok;
- stabilitás a lakhatásban a legszegényebknél is;
- mobilitás a munkában, tanulásban, gyógykezelésben, ügyintézésben, demokratikus részvételben;
- a lakásbérleti piac kereslet-ösztönzése;

- hitelképesség és törlesztési képesség javulása;
- a bűnözés csökkenése;
- növekvő biztonság a jobb jövedelműeknél is (kockázatok mérséklődnek);
- támasz a pályakezdésnél
- támasz a független alkotómunkában;
- javuló pénzügyi kultúra, erősödik a pénzügyi felelősség;
- csökkenő reményvesztettség; csökken a szegény;
- nő az eddig kirekesztettek elfogadottsága;
- nő a személyes autonómia a családban, munkahelyen, közéletben;
- az egész társadalom integráltsága egy új szintre lép.

Mindezt és a még meg sem említett többi kedvező hatást, amit **a gazdaságban részben direkt módon, részben a pozitív externáliák közt** vehetünk számba, óvatos becsléssel **200 milliárd FT összeggel** kalkuláltuk, és „**multiplikatív hatások**” néven szerepeltettük az államháztartás várható bevételei közt.

A multiplikatív hatások azonban csak akkor válhatnak **tartóssá**, ha a LÉT lényeges kritériumait nem lazítjuk föl. **Ha a LÉT indexálását korrekten betartjuk. Ha a LÉT-re semmilyen ürüggyel nem tekintünk úgy, mint szabad prédára, amit idővel mégiscsak terhelni lehetne ilyen-olyan adóval, kötelező fizetnivalókkal.**⁸³ Ne felejtjük el, hogy nagyapáink óta volt itt végleg elúszott hadikölcsön, világrekorder hiperinfláció, elértéktelenedett békekölcsön, halandónak alig használható kárpótlási jegy, kedvezményes lakáshitel hirtelen piacosítása, magánnyugdíjpénztári számla kéretlen elvétele, kifizethetetlenre nőtt deviza-adósság. És ha mindez nem volna elég, napjaink realitása, a visszamenőleges jogalkotás.

A LÉT tehát legyen tabu. Szigorúbb tabu, mint a 3% alatti hiánycél. Akkor, de csak akkor, és **csak több politikai kurzus rezzenéstelen kitarása után, a társadalom végleg elhiszi**, hogy rábízhatja magát. **Hogy a LÉT az övé.** És akkor fokozatosan, az emberek életstratégiájának része lesz, **alig felbecsülhető civilizációs hatást** keltve Magyarországon.

Az államháztartás mérlegei

Az eddigiek alapján összeállíthatók a LÉT bevezetésének, valamint a vállalkozás-ösztönző pénzügyi csomagnak a pénzügyi modelljei, és azok alapján az államháztartás összevont mérlegei is.

Mibe kerül?

⁸³ Az egyetlen kivétel, ami a műhelyviták során is fölmerült, hogy a LÉT-pénzből lehetne nemcsak önkéntesen, hanem kötelezően fizettetni természetbeni egészségügyi járulékot. Ez az OEP bevételeit 80-100 milliárd FT-ra is emelhetné, miközben minden jövedelem nélküli felnőtt biztosítottá válna. Ha pedig a jövedelem nélküli felnőttek sikerül járulékköteles jövedelmet szerezni, akkor az egészségbiztosítási járulékot az után fizetheti, és az eddigi befizetésével – a munkába álláskor – nő a nettó jövedelme. Ez pedig tovább csökkenti az „adóéket”. Megintcsak azt mondhatjuk: VITASSUK MEG!

Mindenekelőtt hangsúlyozzuk, hogy **a LÉT rendszer igen tág határok közt parametrizálható**. Benne **tucatszámú tényezőt lehet** – külön-külön és kombinálva is – **méretezni, hangolni** aszerint, hogy mely gazdasági és/vagy társadalmi célok szolgálata kap prioritást a nélkülözhetetlen társadalmi viták során. Már maga a LÉT összege, pontosabban összegeinek egymáshoz viszonyított arányai, az egyes LÉT-kategóriák meghatározása, továbbá az indexálás szabályai nagy mozgásteret adnak a tervezőknek.

Mi – ahogy a tanulmányunk címében is kiemeltük -, választottunk egy reális, a magyarországi adottságokhoz optimalizált LÉT-mérték rendszert. Ez a 2015-ös évhez kalkulált 25-50-75 EFT/hó/fő. Rögzítettük továbbá, hogy **minden jogosult egységesen a MÁK-tól kapja meg, készpénzben a LÉT-et, tekintet nélkül arra, hogy van-e jövedelme van nincs**.

Ez azonban reálisan csak úgy lehetséges, hogy a LÉT-tel ki kell váltani vagy csökkenteni kell a transzfer jövedelmeket, és a munkajövedelmek esetében alkalmazzuk a bruttó bér csökkentésével kombinált LÉT-hozzájárulást. Megint csak választás volt, hogy a LÉT-HO befizetését a foglalkoztatókra terheljük, és nem a munkavállalókra.

De még mindezek mellett is **nyitva áll számos alternatíva, amiknek az eldöntésével akár ezermilliárdos nagyságrenddel is változtatható a LÉT rendszer forrásszükséglete**. Ezek közül most csak hármat említünk:

- a.) a LÉT-HO összegét – a LÉT mindenkori alapösszegéhez viszonyítva;
- b.) az szja progresszív kulcsait és
- c.) azt, hogy akarunk-e piac-ösztönzést is társítani a LÉT bevezetéséhez, és ha igen, milyen mértékűt?

Már a társadalmi vitákat is segítő, **célszerű lesz legalább egyszerű kalkulátort** készíteni ahhoz, hogy meg lehessen ítélni a nyitva álló opciók közti választások lehetséges következményeit.

A jelen tanulmányban ehelyett csak arra vállalkozhattunk, hogy bemutatjuk a LÉT-rendszer **konceptióját**, és a koncepcióhoz tartozó **modelleket**. Ezek alapján bemutatjuk a **fő pénzfolyamatokat és néhány alapszámítást**.

A rendszer forrásszükséglete két tételből tevődhet össze: fedezni kell **kiadásokat** a LÉT-pénz kifizetése miatt, és **bevételek-kieséseket**, a foglalkoztatóknál hagyott közteher-csökkenés és a foglalkoztatottaknál hagyott nettó jövedelemtöbblet miatt.

Hangsúlyozni kell, hogy **a LÉT-pénzek fentiek szerinti kifizetése nem szükségszerűen tartozik össze a vállalkozás-ösztönzéssel. De közpolitikai programként, szerintünk célszerű összekapcsolni a kettőt**.

Mindenesetre, modellszámításaink során kiderült, hogy **magának a LÉT-pénznek a kifizetése már az alapmodell szerint is kényelmesen fedezhető úgy, hogy az államháztartásban szufficit (!) keletkezik**.

(Lásd alább, a B.1 számú táblát.)

Eközben a jövedelmek nagyvolumenű átrendezése csak a legmagasabb jövedelműeknél okoz elviselhető veszteséget, a felnőtt lakosság többségének a nettó pozíciója változatlan, vagy érzékelhetően javul, és a gyermekek döntő többségének a neveléséhez a mainál lényegesen több támogatás jár. Az alacsony

jövedelemből élőknél tartós, jelentős pozíció-javulás áll be, a minden jövedelem híján tengődők pedig végre hozzájutnak a létminimum mintegy 60 %-át kitevő, rendszeres, biztos pénzforráshoz. Azonnal csökkennek a jövedelemvesztéssel járó kockázatok még azoknál is, akiknek a helyzetét a LÉT bevezetése se nem javítja, se nem rontja.

Nyíltan meg kell mondani, hogy **nehezebb biztosítani a munkaerőpiaci szereplők egyidejű ösztönzésének fedezetét**. Ha pusztán az alapváltozat szerint vezetnénk be a LÉT-et, akkor a modell szerint a munkaadóknál és a munkavállalóknál keletkező, nagyonis kívánatos többletjövedelmeknek csak nagyjából a harmadát-felét lehetne a rendszeren belüli átcsoportosításokból és a kedvező multiplikatív hatások eredményeiből fedezni.

A többi forrást pedig az államháztartás más kiadásaiból kellene biztosítani. (Ezt mutatja alább, a B.2 számú tábla.)

A modell azonban megengedi a paraméterek olyan beállítását, amely a piaci ösztönzés alacsonyabb szintjét valósítja meg, de biztosítja, hogy a LÉT-pénzek kifizetése mellett, az ahhoz szükséges fedezethez se kelljen számottevő külső forrásokat bevonni. Ehhez az alapmodellt el kell hangolni.

Az alapmodell táblái után, röviden be is mutatunk néhány adatot arról, hogy milyen elmozdulásokat okozhat egyetlen tényezőnek, a LÉT-hozzájárulásnak a megváltoztatása. (Lásd „Az átlagos LÉT-HO változtatásának következményei” című táblát.)

A következőkben bemutatjuk az **alpváltozatot**, melyben **az előző fejezetek szerinti megfontolásokat** számszerűsítettük - az [A] - [G] táblákban) -, **az államháztartás szempontjából**.

[A] A LÉT konstrukció teljes forrás-szükséglete (alpváltozat, <u>továbbhangolás nélkül</u> , felfelé kerekítve)		<i>mrd FT</i>
a LÉT pénzek kiadásai összesen		5 100,0
bevétel-hiány kint hagyott közterhek miatt		
	<i>munkáltatók</i> 581,0	
	<i>munkavállalók</i> 704,0	
a bevétel-hiány együtt		1 285,0
MINDÖSSZESEN		6 385,0

Honnan kerül?

Az eddigiekben bemutatott tények, összefüggések és indokok alapján, a LÉT-hez szükséges forrásigény a következő két összefoglaló tábla szerint biztosítható.

[B]	ÖSSZEFOGLALÓ TÁBLÁK	<i>mrd FT</i> <i>százalék</i>
-----	---------------------	-------------------------------

B.1 Kizárólag a LÉT kifizetésének a fedezete - átcsoportosításból /*

(a)	LÉT-HO bevételek a versenyszférából /**	1 602,0	31,41%
(b)	közsféra támogatás csökkenés (nettó bércsökkenés nélkül)	438,0	8,59%
(c)	nyugdíj megtakarítások a LÉT miatt (FELEL módszerrel)	1 641,0	32,18%
(d)	megszűnő szociális transzferek megtakarításai	705,2	13,83%
(e)	FELEL módszer szerinti transzfer megtakarítások (nyugdíj nélkül)	685,0	13,43%
(f)	áfa és E-Alap bevételek csak a LÉT kifizetése (többletei) miatt	115,2	2,26%
(a) - (f) összes fedezet (a LÉT kifizetésére átcsoportosításból)		5 186,4	101,69%
		5 100,0	100,00%

/* a sárgával jelölt tételekről lásd alább, a külön táblákat

/** LÉT-HO = 2 670 ezer fő*600 EFT/év.

		mrd FT	százalék
B.2 A LÉT kifizetésével egyidejű vállalkozás-ösztönzés fedezete			
(a)	A LÉT fedezetének többlete (B1. tábla)	86,4	6,72%
(b)	áfa (foglalkoztatottak) és tao (foglalkoztatók) bevételek	137,2	10,68%
(c)	szja (a progresszív jövedelemadó többletéből)	100,0	7,78%
(d)	becsült multiplikatív hatások /***	200,0	15,56%
(a) - (d) Összes fedezet (a kint hagyandó közterhekre)		523,6	40,74%
		1 285,0	100,00%

Az alapváltozatban más költségvetési tételek átcsoportosításából

761,4

/*** A multiplikatív hatásokra: egyösszegű, becsült érték.

A LÉT bevezetésének alapváltozata 5 623,6 milliárd FT fedezetet biztosítana – rendszeren belüli átcsoportosítás révén.

Ezek a LÉT-tel együtt járó megtakarítások és bevételi többletek kényelmesen fedezik a LÉT-pénzek kifizetését.

Ha a LÉT-pénzekre fordított kiadásokhoz hozzáadjuk a foglalkoztatóknál és a foglalkoztatottnál piaci ösztönzés céljára kint hagyott teljes, 1 285 milliárd FT összegű bevétel-kiesést is, akkor az összesített forrás-igénynek a 88,1%-ka fedezett.

Ekkor a forrás-szükséglet 11,9%-át, összesen 761,4 milliárd forintot kellene e célra átcsoportosítani az államháztartás más – felesleges - előirányzataiból.

Ahhoz, hogy a LÉT mellett a tervezett piac-ösztönzési célt is meg lehessen valósítani, és ezt a külső forrás-igényt is csökkenteni lehessen, kissé **tovább kell hangolni a modell alapváltozatát.** (Lásd alább)

De előbb vegyük sorra az összefoglaló tábla fő tételeit!

A versenyszférából a LÉT-HO 1 602 milliárd FT bevételt hoz, a közsféra bércsökkenése további 438 milliárd forintot.

A megszűnő transzferek forrásaiból megtakarítható összegeket az egyes szociális ellátások, juttatások, támogatások szerint, a következő [C] tábla mutatja be.

A „FELEL” módszerrel csökkentett ellátások adatait a [D] tábla tartalmazza.

A [C] és [D] tábla jobb szélső oszlopában tüntetjük fel azt a becsült összeget, amivel a LÉT-pénzek kifizetése meghaladja a korábban kapott ellátásokat. Ezeket csak a transzfer jövedelmek területén kiáramló többlet vásárlóerő, és az általa generált áfa kalkulációjához vesszük figyelembe.

[C] Megszűnő szociális transzferek megtakarításai a LÉT miatt

		<i>mrd FT</i>	
a LÉT-nél alacsonyabb összegű pénzbeli ellátások, támogatások		összeg	plusz/*
(a)	segélyek	104,3	40%
(b)	közmunka (Start-programon belül)	123,0	
(c)	családi pótlék	349,0	
(d)	gyes	64,8	
(e)	gyet	14,1	
(f)	anyasági támogatások	5,5	
(g)	gyermekvédelmi és gyermekjóléti támogatások	7,0	
(h)	óvodáztatás	2,0	
(i)	ápolási díj	20,5	
(j)	közgyógyellátás (természetbeni, de ide sorolható)	15,0	
(a) - (j) összesen		705,2	282,1

/ A megszűnő ellátásoknál a LÉT mintegy 40%-kal többet juttat. (Átlagos, becült szám.)
Ez csak a vásárlóerő, ill. áfa számításnál jön szóba.*

Ehhez járulnak a LÉT-tel csökkenő ellátások, támogatások megtakarításai:

[D] A FELEL módszer szerint csökkenő, ill. megszűnő ellátások megtakarításai

		<i>mrd FT</i>	
ellátások, támogatások		összeg	plusz/*
(a)	nyugdíj megtakarítások a LÉT miatt (járulék-kulcs változás nélkül)	1 641,0	110,0
FELEL módszer szerint átalakuló, egyéb ellátások:			
	megváltozott munkaképességűek (rehab+rokkant) pénzellátásai	320,0	50,0
(b)	családi adókedvezmény (teljes megszűnés) /**	230,0	0,0
	gyed /**	45,0	0,0
	bérminimum emelés támogatása [NFA]	10,0	0,0
	Munkahelyvédelmi Akcióprogram jelentős része [NFA]	80,0	0,0
a FELEL szerinti egyéb ellátások összesen		685,0	50,0
(a)+(b) mindösszesen		2 326,0	160,0

/ Fix összegben becült többet, amit a LÉT nyújt a kis összegű ellátások helyett.
Ez is csak a vásárlóerő, ill. áfa számításnál jön szóba.*

*** Ezek közt az ellátások közt is van olyan alacsony összegű, amiknél a LÉT-pénz többet ad.
De most még nem számoltuk hozzá a vásárlóerő-többlet.*

Látható, hogy a FELEL módszer legnagyobb tétele a nyugdíjdíj.

Itt is hangsúlyozni kell, hogy bevezetéskor gondos előszámítások szükségesek, és nem is csak a fedezet biztosításához. (Ahhoz is.)

De ennél jóval többről van szó!

Arról, hogy a demográfiai, a munkaerőpiaci, az EU-integrációs, a tágabb migrációs és más hatásokat figyelembe véve, *a nyugdíjrendszert távlatosan, stabilan, de rugalmasan hozzá lehessen illeszteni a LÉT intézményéhez*, amelynek révén a nyugdíjrendszeren belüli újraelosztás egy jelentős része is a tb-n kívül valósul meg. (Lásd az 1. számú mellékletet.)

A következő tábla a vállalkozások összes megtakarítását, valamint az ezek alapján befizetendő társasági adó (tao) többletét mutatja.

Itt azzal a feltételezéssel éltünk, hogy a versenyszféra vállalkozói a náluk hagyott összes többlet mintegy 70%-kát elköltik („elköltségelik”).

Leegyszerűsítve, a maradék 30% után egységesen 10% tao-t fizetnek. (Ennek egy része lehet több is, ha a magasabb társasági adó kulcs alá esik, de ezzel most nem kalkuláltunk.)

[E]	Vállalkozások megtakarítása és adója	mrd FT
	Többletforrás adózás előtt (versenyszféra)	581,0
	<i>ebből költség (70%)</i>	406,7
	<i>adóalap (30%)</i>	174,3
	Tao (az adóalap 10%-a = a többletforrás 3%-a)	17,4

A LÉT által juttatott, és a LÉT miatt a foglalkoztatottaknál kint hagyott hatalmas többletforrásból – a jövedelem jellege, mértéke és szétterített volta miatt –, **szinte kizárólag belföldi fogyasztás lesz**. Ez pedig jelentős áfa-bevételi többletet hoz.

Ennek előre becsléséhez általánosan a jelenlegi 27%-os áfa-kulccsal kalkulálunk. Az alapváltozat áfa-becslésében még nem számolunk a gazdasági növekedéssel.

(Noha kétségkívül lesz a LÉT-rendszernek növekedés-ösztönző hatása is, de azt a multiplikatív hatások közt kalkuláljuk).

A többlet vásárlóerő elköltéséből várható áfa bevételeket két külön táblában mutatjuk be. A fenti [B.1] és [B.2] táblákhoz külön vezettük le a LÉT kifizetés miatt [F.1], valamint a munkaerőpiaci ösztönzés miatt [F.2] keletkező áfát. Az utóbbi esetben természetesen csak a természetes személyek többlet-jövedelmeivel számoltunk, mert a társaságok az áfát visszaigényelhetik.

A munkavállalóknál azzal a feltételezéssel éltünk, hogy a náluk maradt nettó többletjövedelem 80%-át költik el belföldön, legálisan.

Minthogy köztük sok a kispénzű, hátrányos helyzetű településeken, településrészekben élő ember, aki gyakran vásárol a helyi piacokon, esetleg olcsón, kéz alatt, az ő költésük mintegy 20%-kát még az új pénztárgépek sem fogják látni.

A következő [F] táblák (a) - (d) soraiban szereplő többlet-források szakmai indoklását és kalkulációit a megfelelő fejezetekben bemutattuk.

[F]

Áfa bevételek a többletek elköltéséből

F.1 Többlet kereslet a LÉT miatt			mrd FT
(a)	nyugdíj-megtakarítás a LÉT miatt (FELEL módszerrel) a kisnyugdíjasoknak ezekhez járuló többlet a LÉT-ből	1 641	110,0
(b)	megszüntetett szociális transzferek ezekhez járuló többlet a LÉT-ből 40%	705,2	282,1
(c)	megváltozott munkaképességűek (rehab+rokkant) pénzellátásai ezekhez járuló többlet a LÉT-ből	320	50,0
(a) - (c) többlet kereslet a LÉT-ből			442,1
legálisan elköltve ennek 80%-a			353,7
befizetendő áfa (27%)			75,2
F.2 Többlet kereslet a munkavállalóknál			mrd FT
(d)	többlet kereslet a munkavállalóknál legálisan elköltve ennek a 80%-a	704	563,2
befizetendő áfa (27%)			119,8

Végül a következő [G] tábla foglalja össze mindazokat a járulék- és adóbevételeket, amikkel számolhatunk a LÉT miatt (ezek az áfa és a tao), valamint a LÉT révén. (Utóbbi az egészségbiztosítási szolgáltatási járulék többlete, melynek indoklását lásd a 2. sz. mellékletben).

[G] Járulékok, adók többlet-bevételei		mrd FT
tao	(E tábla)	17,4
áfa	(F.1 + F.2 tábla)	195,0
eü. szolgáltatási járulék az E-Alapba		40,0
összesen		252,4

/* Az egészségügyi szolgáltatási járulékról lásd a 2. sz. mellékletet.

Utoljára említjük azokat a multiplikatív hatásokat, amiktől az államháztartás összevont pénzügyi mérlegében 200 milliárd FT további bevételt várunk.

Az előbbieken csupán jelzett kedvező makrogazdasági hatások, és a következő fejezetben számszerűsített társadalmi hatások miatt, ez az egyösszegben adott becslés inkább visszafogottnak mondható.

Példa a finomhangolásra – végső szaldó

A továbbiakban bemutatjuk, mi történik, ha **egyetlen tényezőt**, a fix összegű, egységes, átlagos **LÉT-HO összegét 5-5 ezer FT/fő/hó összeggel emeljük**.

Hangsúlyozzuk, hogy a munkavállalók nettó bérnövekményét nem változtatjuk, az marad személyenként havi 17 250 FT, és évi 207 ezer FT, ami az összes foglalkoztatott számára változatlanul évi 704 milliárd FT többlet vásárlóerőt jelent. Természetesen a LÉT alapösszeg is marad 50 EFT/fő/hó.

Az átlagos LÉT-HO változtatásának következményei

Változatok fix, egységes, átlagos LÉT-HO-ra	FOGLALKOZTATÓK					
	létszám*	megtakarítás			LÉT-HO / alkalmazott	
		havi	évi		havi	évi
	[ezer fő]	[FT/fő]	[FT/fő]	[mrd FT]	[FT]	[FT]
alap		14 250	171 000	581	50 000	600 000
skála1	3 400	9 250	111 000	377	55 000	660 000
skála2		4 250	51 000	173	60 000	720 000

* A versenyszféra és a közsféra együtt. (2 670 + 730 ezer = 3 400 ezer fő.)

Látható, hogy a foglalkoztatóknál még havi 60 ezer FT LÉT-HO esetében is marad - átlagosan! - minden alkalmazott esetén évi 51 ezer FT megtakarítás, ami a munkáltatóknál összesen évi 173 milliárd forintot tesz ki.

Változatok fix, egységes, átlagos LÉT-HO-ra	ÁLLAMHÁZTARTÁS						
	LÉT-HO bevétel/év		bevétel-hiány			LÉT fedezet hiány	
	összeg ^{a)}	többlet	MA ^{b)}	MV ^{c)}	együtt	mindösszesen	
	[mrd FT]					[mrd FT]	százalék ^{d)}
alap	2 040	0	581	704	1 285	761,4	11,9%
skála1	2 244	204	377	704	1 081	557,4	9,0%
skála2	2 448	408	173	704	877	353,4	5,9%

^{a)} A finanszírozási technikára nem tekintve, a két szektor LÉT-HO-ja, együtt.

(Alap: 1 602 + 438 = 2 040 mrd FT.)

^{b)} MA = munkaadóknál kint hagyott közterhek

^{c)} MV = munkavállalóknál kint hagyott közterhek

^{d)} A lecsökkent, teljes forrásszükséglet százalékában!

Az átlagos LÉT-hozzájárulás havi **5 ezer forinttal való felemelése 204 milliárd FT** bevételi többletet jelent az államháztartásnak. Ha tehát a **LÉT-HO** összegét **havi 60 ezer** forintra állítjuk be, akkor **a bevétel hiány 1 285 milliárd FT-ról 877 milliárd FT-ra mérséklődik, és a teljes LÉT fedezeti szükséglet 5 100 + 877 = 5 977 milliárd FT lesz. Így a teljes LÉT-program már 94%-ban (!) belső átcsoportosításból fedezhető**

Ez azt jelenti, hogy **a költségvetés egyéb területeiről** mindössze a teljes program **5,9%-ára**, vagyis az alapváltozatbeli 761,4 milliárd forint helyett, **már csak 353,4 milliárd forintra lesz szükség.**

Ehelyt nyomatékosan hangsúlyoznunk kell, hogy **a LÉT javaslattevőinek nem feladata a 2015-ös költségvetés konkrét tételeinek összeállítása.** Erre nem is vállalkozhatunk.

Ennek ellenére, a műhelymunka⁸⁴ keretében nemcsak a saját javaslataink államháztartási összefüggéseit igyekeztünk megalapozni. Áttekintettük a 2012-es költségvetés végrehajtásáról augusztus 30-án az Országgyűlés elé terjesztett zárszámadást, valamint a 2013. és 2014. évi költségvetés előirányzatait, és azok alakulásáról az év közben nyilvánosságra került fontosabb, hitelt érdemlő közleményeket.

Kétségtelenül értékrend dolga is, hogy ki mit tart feleslegesnek, pazarlónak, károsnak.

De bárhog is, bizvást állíthatjuk, hogy

- az óriásvállalatok államosítására, és garantált veszteségeik folyamatos szanálására,
- az üresen kongó futball stadionok szaporítására,
- a hatalmi reprezentációt fokozó megalomán építkezésekre,
- a díszőrségekre, és a Tisztelt Ház vezetését a képviselőktől őrző parlamenti őrségre,
- a megszorított erőszakszervezetekre,
- a beteges méretű ellenőrző, felügyelő, bírságoló-büntető apparátusok fenntartására,
- a gigaméretű kormányzati propagandára és a kormányközeli médiákhoz közintézményektől, állami vállalatoktól átirányított médiatámogatásokra,
- a milliárdos levélkampányokra és bárgyú népszerűítő projektekre,
- a vízfejűvé növesztett országos irányító, és elosztó intézetekre,

⁸⁴ Itt külön megemlítjük, hogy a munka ezen részét Szikszainé Bérces Anna, Karácsony Imréné és Radnai György végezték, illetve ellenőrizték, akik a költségvetési és adóügyek nagy tapasztalatú és elismert szakértői.

- külön privilegizált művészeti akadémia, egyetem, kutatóintézet, nép főiskola, elit kórház bőkezű támogatásaira,
- a legkülönfélébb diszkrecionális, átláthatatlan pénzosztó alapokra és intézményekre,
- a kormánypártokhoz húzó magánintézmények és álcivil szervezetek nagy összegű támogatásaira,
- az állami működés iránti bizalomhiány miatt magas országkockázati felárral felvett hitelek kamat-többleteire

fordított, tíz- és százmilliárdoknak jobb helye lesz a LÉT-nél.

Ezek megszüntetése, eladása, csökkentése, decentralizálása, ésszerűsítése révén jóval több költségvetési forrás szabadulhat fel, mint a 2013-as költségvetés kiadási előirányzatai 2,2%-át⁸⁵ kitevő, 353,4 milliárd FT.

Nem lehet elégszer ismételni: a LÉT forrásaihoz nincs szükség az oktatás, a felsőoktatás, az egészségügy, a kultúra, a kutatás-fejlesztés, a szociális védelem, a környezetvédelem, a biztonságpolitika, a lakossági szolgáltatások, a tömegközlekedés, a tömegsport előirányzatainak megnyírbálásához, és nem számoltunk az áfa, a tao, a helyi adók és a járulékok növelésével sem. A progresszívvá teendő szja bevételeinek mintegy ötödét számítottuk be a LÉT forrásai közé.

Vegyük észre, hogy **a LÉT olyan mértékét választottuk, aminek a finanszírozása helyet hagy a többi, nagyonis szükséges korrekcióra.**

A LÉT biztonságos finanszírozhatóságát bizonyító levezetésünk végén joggal kimondhatjuk a matematikában az ókortól használatos következtetést:

„Quod erat demonstrandum!”⁸⁶

Megjegyzések a mozgástérről

Miután adatszerűen bemutattuk, hogy a LÉT egyensúly-romlás nélkül, fenntarthatóan finanszírozható és gazdaságilag ösztönző, szükséges három módszertani megjegyzést tenni, a finanszírozást befolyásoló mozgástérről is.

Először: hangsúlyozni kell, hogy **a nemzetgazdaság, benne az államháztartás időbeli mozgását jellemző mutatóknak** sajátos egzaktságuk van, ezek a **számbavétel módszertana szerint, akár százmilliárdos nagyságrendű bizonytalanságokat is tartalmazhatnak.**

A Költségvetési Felelősségi Intézet (KFI) szakértőinek a 2013-2014. évekre vonatkozó kockázatelemzéséből idézünk ehhez, csupán két figyelmeztetést.

⁸⁵ A 2013. évi költségvetésnek a végrehajtás évében, szeptember 25-én elfogadott, 6. módosítása szerint, a kiadási főösszeg 16 376 milliárd FT-ra nőtt. Lásd pl.:

<http://www.vg.hu/kozelet/kozeleti-hirek/modositottak-az-idei-koltsegetest-412415>

⁸⁶ „Ezt kellett bizonyítani!”

Az első a témánk szempontjából különösen figyelemre méltó:

„Kiemelkedő kockázat, hogy a foglalkoztatottak létszámára vonatkozó kétféle hivatalos adat között tendenciaszerű érdemi eltérés van. ... Bár a külföldön munkát vállalók aktívak, Magyarországon munkanélküliként nem jelennek meg, de munkajövedelmük alapján az adót mégsem Magyarországon fizetik és valószínűleg a fogyasztásukat terhelő adók jelentős része is más országok költségvetési bevételei között jelenik meg. Megtakarításaik viszont viszonylatlan átutalás formájában a fizetési mérleg bevételei között megjelenik [sic], és bár a hazai GDP-t nem, a nemzeti jövedelmet növeli. 2012-ben 100 milliárdos nagyságrenddel növekedett a külföldön munkát vállalók hazautalt jövedelme 2011-hez képest.”⁸⁷

Ugyanez a kockázatelemzés hívja fel a figyelmet a következőkre:

„Az EU 7/2011 (február 16.) számú irányelve, amelyet a tagállamok saját jogrendszerükbe legkésőbb 2013. márciusig kötelesek átültetni, a 30 napos fizetési határidőt kívánja általánossá tenni.

Mivel a szabályozás kiterjed az államokra is azokban az esetekben, amikor az államok vagy intézményeik árut vagy szolgáltatást vásárolnak vállalkozásoktól, ezért ha a magyar állam meg kíván felelni a jogszabály szellemének, kénytelen lesz nem csak a lejárt tartozásait, hanem a 60 napnál hosszabb fizetési határidejű szerződéseit is leépíteni.

Amennyiben erre a következő két évben sor kerül, akkor a költségvetési kiadások akár 100 milliárdos nagyságrenddel is növekedhetnek. 20 százalékos valószínűséget tulajdonítunk annak, hogy a költségvetési szervek 2013 végére 50 százalékkal csökkentik a lejárt tartozásaik állományát. 30 százalékos valószínűséget tulajdonítunk annak, hogy erre 2014-ben fog sor kerülni.”⁸⁸

A második módszertani megjegyzésünk arra vonatkozik, hogy magát a **LÉT-re vonatkozó javaslatunkat is tág határok közt lehet parametrizálni.**

Már az eddigiekből is kitetszik, hogy mi a LÉT mértékeit (25-50-75) és jogosultsági szabályait komoly megfontolások alapján ajánljuk a magyar társadalomnak. De a dolog természetéből adódóan, ezt a viták során számos ponton lehet módosítani, hangolni.

A LÉT-HO-ra vonatkozóan bemutatott példa tovább is variálható.

A műhelymunka során fölvetődtek például olyan lehetőségek, hogy a LÉT összegét valamiképpen fokozatos automatizmus szerint emeljük (pl. a fiatalok és/vagy az idősek életéveihez igazítva). Megfontolható lehetne az is, hogy – a bevezetéskor, vagy később -, bizonyos kategóriák szerint mégis legyen degresszív a LÉT összege. (Ez elgondolható az adóhatóság tény-adataihoz kötve, ha és amíg van szja, és úgy is, hogy – a Milton Friedman által felvetett technikákkal – valamilyen adózási vagy adó-visszatérítési rendszer végezze el a LÉT összegek differenciálását.)

Hasonlóképpen, nem javaslatként, de megemlítjük: az sem szükségszerű, hogy a LÉT-nek éppen három, és éppen ezeket a csoportokat célzó összege legyen.

⁸⁷ Forrás: Költségvetési Felelősségi Intézet: „Költségvetési kockázatelemzés (2013-14)” 2013. február 22. 4. oldal. lásd itt:

http://www.kfib.hu/uploads/up_20130225_133729_6147_Koltsegvetes_i_kockazatelemzes_2013_14.pdf

⁸⁸ Uo. 13. oldal.

Amartya Sen gondolataihoz is igazodva, kiváló eszköz lehetne a LÉT arra is, hogy általa kompenzáljunk bizonyos hátrányokat a kapabilitás terén.

Már utaltunk rá, hogy a munka során fölvetődött az is, hogy az egykulcsos adó semleges a feltétel nélküli alapjövedelem egyik intenciója, a jövedelmek kiegyenlítése iránt. (Az alkalmazottak fix összegű megtakarítása ugyan – láttuk – az alacsony jövedelműeknél nagyobb *arányú* többletet hagy, de a jövedelemadó skálázása ezt a kiegyenlítést még *mértékében* is fokozhatná.)

Aki eddig eljutott az olvasásban, az láthatja, hogy akár száznál is több paramétert lehetne így mozgatni anélkül, hogy a LÉT rendszer lényege elvesznék.

Mindez azért fontos, hogy lássuk be, **a LÉT-re vonatkozó ajánlatunk nem „eszi, nem eszi, nem kap mást” diktátum, hanem egy eleven konstrukció,** amit a magyar társadalommal folytatott valódi konzultációk után, a majdani kormánytöbbség véglegesíthet. (És persze azt sem örökre.)

Végül, harmadikként hadd idézzük helyeslően Mihályi Pétert, aki egy nyugdíj-ügyben elterjedt téveszmét vitatva,⁸⁹ ezt az általános igazságot fogalmazta meg, az államháztartás meghatározott tételeinek értékeléséről: „... **a kiadások közötti átcsoportosítás lehetősége korlátlan, így a bevételek és a kiadások különbsége (vagyis a hiány) elvileg sem címkézhető meg.**”

A gazdaságpolitikai mérlegeléshez

E fejezet végén arra kérjük elsősorban makro-gazdász és gazdaságpolitikus olvasóinkat, hogy **lássák be: ez egy mérvadó, megvalósítható ajánlat.** Nem az a legfontosabb, hogy minden részlettel, vagy akár az egész alapjövedelem koncepcióval egyetértsenek. Akinek van jobb javaslata a fölvetett **gazdasági és társadalmi problémáink** összefüggő kezelésére, annak az érveit mi is szívesen vesszük. Tudjuk azt is, hogy ha lesz tétre menő vita a LÉT-ről, biztosan sokat változik, mire bevezetik. De ehhez az kell, hogy legyen tartalmas vita. Ebben pedig segíteni kell azoknak, akik nem szakemberek, de van judíciumuk – az ugyanis mindenkinek van -, és dönteni akarnak az életükről.

A vita egyik kardinális kérdése az, hogy a LÉT finanszírozható-e. Francis Baconnek tulajdonítják a szállóigét, hogy gondolkozni nem más, mint különbséget tenni. A válaszhoz **most főleg abban kell segíteni, hogy az emberek különbséget tudjanak tenni abban, hogy - akár a helyeslés, akár a kritika – pontosan mire is hivatkozik.** Az utóbbi esetben arra-e, hogy

(a) a LÉT pénzügyileg megvalósíthatatlan (pestiesen szólva: „ennyi pénz nincs a számtanpéldában”), vagy arra, hogy

(b) megvalósítható lenne, de helyette jobbat ajánlanak, avagy

⁸⁹ Mihályi Péter „Egy beégett városi legenda – a lengyel magánnyugdíjrendszer államosításáról” című írása megjelent a *Galamusban*, 2013-09-06. Lásd itt: http://www.galamuscsoport.hu/tartalom/cikk/324932_egy_beegett_varosi_legenda_a_lengyel [Kiemelés a szerzőktől.]

(c) nem ajánlanak semmi újat, de világnézeti averziójuk miatt nem engedik közel magukhoz a LÉT-et. (Ez utóbbiról lesz még szó az utolsó fejezetben.)

Hetényi István a nagyszerű Tardos Márton búcsúztató írásában⁹⁰ a maga gazdaságpolitikai hitvallását is megfogalmazta.

Két gondolatát idézzük:

„Szakértőnek lenni nem könnyű. Sokan ma is úgy gondolják, hogy attól szakértő valaki, hogy „független”. Független, de mitől? Kormányzattól? Párttól? A politikai tanácsadásban az ilyen szakértő ritka, mint a fehér holló. Sőt, talán nincs is, hiszen a gazdaságpolitika a természeténél fogva etikai jellegű, vagyis sok tekintetben értékválasztás kérdése. A szakértőt az teheti szakértővé, hogy tudományosan vizsgál problémákat, hatásokat, döntési helyzeteket. Ilyen szakértő volt Tardos Márton is, vállalva, hogy álláspontja nem független világnézetétől.”

Hetényi, az örökös pénzügyminiszter [©Lengyel László], még ezt is méltatta „Marciban”: „... tudta, hogy **a gazdasági szempontokat nem lehet mellőzni, de csak a magán- és a társadalmi élet egyetemességébe illesztett, etikus gazdaságpolitika lehet helyes.**”

Ideje áttérni a javaslatunk társadalmi hatásaira.

A LÉT bevezetésének hatása a lakosság jövedelmi helyzetére⁹¹

E fejezet célja: a lakosság jelenlegi jövedelmi helyzetének és az LÉT bevezetése utáni jövedelmi helyzetének összehasonlító elemzése.

Módszere: a KSH reprezentatív jövedelmi- és életkörülményekre fókuszáló (SILC) adatgyűjtésének, adatbázisának felhasználásával, a jelenlegi legfrissebb (2011-es) adatokból kiindulva, szimulálni a LÉT bevezetésének hatását (statikus mikroszimuláció).

Kiinduló adatok: a mai magyar háztartásokban élő személyek tételes jövedelmi adatai az év egészére, valamint a háztartások által realizált, de személyhez nem köthető háztartási jövedelmek tételesen, a személyek és háztartások főbb demográfiai, gazdasági-szociológiai jellegzetességeinek ismerete mellett.

A hatásvizsgálatról, előre bocsátva:

⁹⁰ Hetényi István: „*Tardos Márton emlékére 1928–2006*”. Megjelent itt: Közgazdasági Szemle, LIII. évf., 2006. szeptember (741–743. o.), de mi hadd utaljuk az olvasót a Tardos Mártonra emlékező honlapra; ide: <http://www.tisztaszed.hu/emlek/tardos-marton>

⁹¹ Ez a fejezet Havasi Éva és Rakovics Márton munkájának tömör összefoglalása.

1. A lakosság osztályozása a főbb jövedelemforrások szerint történt, figyelembe véve, hogy az emberek többféle jövedelemtípussal is rendelkezhetnek. (Így 24 csoportot képeztünk.)
2. A hatásvizsgálat során az előző fejezetekben részletezett feltételezésekkel éltünk. (Az ismert LÉT összegek; a bérek esetében LÉT-HO; transzferek esetében a LÉT-nél kisebbek megszüntetése azzal, hogy „adtunk nekik” kiegészítő jövedelmet; a LÉT-nél nagyobbaknál FELEL módszer.)
3. A hatásvizsgálat alkalmas arra is, hogy az LÉT bázisát képező jövedelemforrások, jövedelemtömegek nagyságáról számot adjon, de ehhez nem a lakossági jövedelem-modellizést használtuk, hanem a regiszteri adatokat, a költségvetési számokat és egyéb makro-adatokat.

Összehasonlító adatok LÉT előtt és LÉT után

A LÉT hatása elsősorban az alacsony jövedelműek és a jövedelmi szegények számára jelent kedvező változást.

A legalsó jövedelmi tizedbe tartozók egy főre jutó jövedelme 36,5%-kal növekszik.

A felvételtől **2011-ben kimutatott 5,6-szeres jövedelmi különbség** a felső és alsó tized egy főre jutó jövedelmében **a LÉT bevezetése után 4,6-szeresre csökken.**⁹² A Gini-index ugyanakkor 0,2546-ról 0,2326-ra csökken.

A népesség alsó tíz százaléka az összjövedelem 3,5%-ával szemben, a LÉT-pénz után, annak 4,5%-ával rendelkezik. (Tökéletes egyenlőség esetén a lakosság 10%-a az összes jövedelemből is 10%-kal rendelkezik.) Az ettől való eltérést számszerűsíti a **Robin-Hood index**, ami **a korábbi 18,1-ről, 16,7-re csökkenne.** (Vagyis az egy főre jutó jövedelmek érzékelhetően kisebb hányadát kellene „átcsoportosítani” a gazdagabbaktól a szegények felé, hogy ez a tökéletes egyenlőség létrejöhessen).

Magyarország hosszú évtizedeken keresztül az alacsony jövedelmi egyenlőtlenségű országok közé tartozott, de az utóbbi években ellentétes irányú tendencia figyelhető meg. Ez egyébként szembe megy az EU tagországok közösen elfogadott célkitűzéseivel (Európa 2020, stb.), ami az egyenlőtlenségek erőteljesebb csökkentésére irányul. **Magyarország igen alacsony jövedelmi szint mellett (!) ma már inkább a közepes jövedelmi egyenlőtlenségű társadalmak közé tartozik.**⁹³ is.

⁹² Ezek a számok az elmozdulás irányát és arányát mutatják, a 2011-es bázison. Azóta, mint láttuk az alsó és felső jövedelmi tized közti olló sajnos igen jelentősen emelkedett. (TÁRKI Monitor, 2012.)

⁹³ A kisebb egyenlőtlenségek kiugró fontosságát emeli ki többek között a Sárközy köztársasági elnök által készített és sokat idézett francia országjelentés. E. Stiglitz, A. Sen, J. P. Fitoussi: *Report by the Commission on the Measurement of Economic Performance and Social Progress*. Lásd itt: http://www.stiglitz-sen-fitoussi.fr/documents/rapport_anglais.pdf

Az egyes emberek jövedelmi pozíciója saját jövedelmükön túl, háztartásuk többi tagjának jövedelmétől is függ. **A LÉT bevezetése** az eddig jövedelem nélküli felnőttek és gyerekek, illetve az alacsony összegű ellátásokból élők helyzetének javításával, a velük **együtt élők életszínvonalát, megélhetési viszonyait is javítja.**

Lakossági felvételünk szerint közel 1,8 millió⁹⁴ 18 év alatti személy van, és **615 ezer olyan felnőtt, akinek semmilyen jövedelme nem volt a 2011-es adatok szerint.** Ehhez jönnek a nagyon alacsony munkajövedelemmel rendelkezők és az alacsony szociális jövedelemből élők.

A legnagyobb jövedelem-növekedést – egy főre jutó jövedelmük alapján – a „csak segély jellegű jövedelemből élő” személyek (136%), a „csak ápolási díjat kapók” (136%), valamint a „segély mellett az év során némi piaci jövedelmet is realizáló” személyek (134%) érnék el. (Ebben értelemszerűen benne van a többi háztartás tag jövedelme is, de arányaiban náluk jelenti a legnagyobb hozzáadott értéket az LÉT bevezetése.) A LÉT-pénz az évek óta nominálértéken változatlan, ugyanakkor viszont egyre szigorodó feltételekhez kötött **szociális juttatásokból megélni kényszerülők számára jelenti a legnagyobb hozadékot.**

A lakosság 26%-a él olyan háztartásban, ahol a háztartásfő bevallása szerint a szükséges kiadásait **csak „nagy nehézségek árán”** tudják fedezni, **további 31%-a** a lakosságnak olyan háztartás tagja, ahol **„nehézségek árán”** tudják a kiadásait fedezni. **A LÉT-pénz bevezetése éppen ezekben a háztartásokban hozza a legtöbbet.**

A háztartásfők véleménye alapján a lakosság megélhetési nehézsége („Mekkora nehézséget jelent rendszeres kiadásaik fedezése”)

Hogyan tudja fedezni kiadásait	Egy főre jutó éves jövedelmek (tényszámok), Ft	Egy főre jutó éves jövedelmek LÉT-tel számolva, Ft	Növekedés, %
Nagy nehézségek árán	690 688	815 632	118,1
Nehézségek árán	903 763	1 007 360	111,5
Kisebbs nehézségek árán	1 096 263	1 193 415	108,9

Forrás: KSH adatbázisból, Havasi Éva és Rakovics Márton saját számítása

Értelemszerűen a nagyobb gyermekszámú, de alacsonyabb keresetű háztartásokban élők kerülnek kedvezőbb pozícióba, mivel a korábbi igazságtalan családi adókedvezmény helyére is a LÉT kerül.

⁹⁴ A gyerekszámokban mutatkozó eltérés oka, hogy a korábbi főszöveg már a 2011. októberi népszámlálás adatainak kerekített számával kalkulált, itt pedig a KSH-SILC adatbázis 2011-es lakossági felvételének adatai szerepelnek. A gyerekekre vonatkozó adatok további módszertani megjegyzéseit lásd később.

(Egyébként 2011-ben a családi adókedvezményt igénybevevők kevesebb, mint 5%-a tudta 500 ezer forintnál nagyobb éves összeggel csökkenteni az adóját.)⁹⁵ A lakosság 38,3%-a olyan háztartás tagja, ahol legalább egy 15 év alatti gyerek is van és 53% azoknak az aránya, akiknek háztartásaiban van legalább egy 25 év alatti „gyerek családi állású” eltartott személy. (Ha már a „gyerek önálló jövedelemmel rendelkezik”, vagyis nem eltartott, akkor a statisztikai besorolás alapján nem minősül gyereknek.)⁹⁶

Az alábbi táblázat egyértelműen mutatja a nagyobb gyermekszámú háztartásokban élők erőteljesebb jövedelmi-pozíció javulását.

A népesség egy főre jutó jövedelme a tényszámok és a LÉT-pénz után becsülve háztartásuk gyerekszámára szerint (15 év alatti gyermek száma alapján)

Lakosság a háztartásukban élő 15 év alatti gyermek száma szerint	Egy főre jutó éves jövedelmek (tényszámok), Ft	Egy főre jutó éves jövedelmek LÉT-tel számolva, Ft	Növekedés, %
Nincs ilyen korú gyerek	1 106 902	1 227 101	110,9
Egy gyerek van	876 116	979 215	111,8
Kettő gyerek van	757 552	832 122	109,8
Három gyerek van	565 093	656 852	116,2
Legalább négy gyerek van	381 394	507 832	133,2

Forrás: KSH adatbázisból, Havasi Éva és Rakovics Márton saját számítása

Ha a személy olyan háztartás tagja, ahol nincs 15 év alatti gyerek, az nem szükségképpen gyermektelen, hiszen lehet még eltartásra szoruló idősebb gyermek a családban. *Az EU ezért sok esetben 25 évnél húzza meg a gyermek életkori határát. Így már a lakosság több mint fele „gyerekes háztartás” tagja.*

És ez esetben is érvényesül a magasabb gyermekszámú háztartások erőteljesebb jövedelmi növekedése.

Példaként, ha négy vagy több 25 év alatti gyerek van a háztartásban, az egy főre jutó jövedelmek, az átlagos 11,2% helyett, 24%-kal növekednek.

A LÉT kiemelkedően pozitív hatással van az aktív korú háztartásfőjű háztartásokban élőkre, ha van eltartott gyerek, különösen akkor, ha az eltartók munkanélkülivé váltak, vagy kiestek a munkaerőpiacról.

Az idősebb, saját jogú nyugdíjjal rendelkező, eltartási kötelezettség nélküli személyek helyzete nagyjából változatlan marad. (Lásd az alábbi táblázatokat).

⁹⁵ Adataink szerint 2011-ben 1,4 millió fő tudott érvényesíteni (megosztva, vagy egyedül) családi adókedvezményt, melynek egy igénybe vevőre jutó éves átlagos összege 174 ezer Ft volt.

⁹⁶ Ez összhangban van az EU statisztikai számbavételével és a hazai lakossági felvételek zömével. *A népszámlálás esetében a családi állás a meghatározó, így egy pártában maradt, anyjával élő nő akár ötvenévesen is lehet gyerek. Ez utóbbi közelebb áll a gyerek hétköznapi fogalmához.*

A népesség egy főre jutó jövedelme a tényszámok és a LÉT-pénz után becsülve
a főkereső gazdasági aktivitása szerint

Háztartásában a főkereső gazdasági aktivitása	Egy főre jutó éves jövedelmek (tényszámok), Ft	Egy főre jutó éves jövedelmek LÉT-tel számolva, Ft	Növekedés, %
Aktív	1 015 752	1 140 849	112,3
Nyugdíjas	1 082 140	1 139 792	105,3
Munkanélküli	479 135	657 740	137,3
Egyéb nem aktív	656 187	752 960	114,7

Forrás: KSH adatbázisból, havasi Éva és Rakovics Márton saját számítása

A népesség egy főre jutó jövedelme a tényszámok és a LÉT-pénz után becsülve háztartástípusba tartozásuk szerint (EU Laekeni indikátorok szerinti osztályozás)

A személyek háztartástípusa	Egy főre jutó éves jövedelmek (tényszámok), Ft	Egy főre jutó éves jövedelmek LÉT-tel számolva, Ft	Növekedés, %
Egyedülálló férfi	1 435 082	1 560 137	108,7
Egyedülálló nő	1 324 525	1 348 422	101,8
Egyedülálló 65 év alatti	1 351 081	1 397 322	103,4
Egyedülálló 65 éves vagy idősebb	1 199 512	1 189 175	99,1
Két felnőtt, 65 év alattiak	1 243 909	1 384 357	111,3
Két felnőtt, legalább az egyik 65 év fölötti	1 148 087	1 197 631	104,3
Két vagy több felnőtt eltartott gyerek nélkül	1 110 586	1 232 860	111,0
Három, vagy több felnőtt	1 022 268	1 163 997	113,9
Egyedülálló szülő eltartott gyerekekkel	746 575	828 646	111,0
Két vagy több felnőtt eltartott gyerekekkel	903 250	1 050 755	116,3
Két felnőtt egy eltartott gyerekekkel	1 435 082	1 560 137	114,5
Két felnőtt két eltartott gyerekekkel	1 324 525	1 348 422	116,6
Két felnőtt három- vagy több eltartott gyerekekkel	591 275	703 028	118,9
Két felnőtt két 14 évesnél fiatalabb gyerekekkel	830 963	891 980	107,3
Három, vagy több felnőtt eltartott gyerekekkel	682 692	816 482	119,6

Forrás: KSH adatbázisból, Havasi Éva és Rakovics Márton saját számítása

A jövedelmi szegénység mérséklődése a LÉT hatására

A szegénységi rátát az Eurostat gyakorlata szerint a mediánjövedelem 60%-a alatti jövedelemből élők össznépelességen belüli arányával jellemezzük. A nemzetközi összehasonlításnál egységesen OECD2 szerinti jövedelemmel számolnak.

Mi a közérthetőség és a nagyobb hazai relevancia miatt készítettünk egy saját számítást, amiben egy főre jutó jövedelemmel számolva hasonlítjuk össze a szegénységi rátákat LÉT-pénz előtt, eredeti 2011-es jövedelmekkel, és LÉT-pénzt feltételezve.

Az eredmény:

2011-ben egy főre jutó jövedelemmel számolva a lakosság 16,4%-a minősült szegénynek. A LÉT-tel a szegénységi arány lement 8,6%-ra.

A jövedelmi átrendeződés még inkább megmutatkozik a létminimum alatt élők számának drasztikus csökkenésében. A létminimum kiszámítása ugyanis alapvetően fogyasztói kosárra épül és lényegében független a lakosság jövedelmi eloszlásától, az emberek egymáshoz viszonyított jövedelmétől.

Az eredmény:

2011-ben a hazai létminimumnál alkalmazott fogyasztási egységgel számolva, a lakosság 40,7%-a volt létminimum alatt, ez az arány a LÉT-tel módosulva: 29,1%.

Összegzés

Az LÉT minden jövedelmi egyenlőtlenségi mutató szerint csökkenek az egyenlőtlenségek.

Az alacsony jövedelmű, aktív korú háztartásfőjű, gyermekes háztartásokban élők a legnagyobb nyertesek. Különösen akkor, ha a háztartásfő munkanélküli.

A nagyobb gyermekszámú háztartások döntő többsége jól jár a gyermekes adókedvezmény megvonása ellenére is, mivel a szülők többsége a LÉT-pénznél lényegesen kisebb összeget tudott leírni az adójából (még a 2014-es intézkedések után is!), a gyermekek után járó LÉT-pénz pedig szinte minden esetben magasabb, mint a családi pótlék volt.

Az önmagukat is nagyon nehezen élők körébe sorolók jövedelme, átlagon felül, 18%-kal növekedne.

A jövedelmi szegénység radikálisan csökkenne: egy főre jutó jövedelemmel számolva, a szegénységi arány 16,4%-ról 8,4%-ra, a létminimum alatt élők aránya pedig 40,7%-ról 29,1%-ra.

A LÉT bevezetése nemcsak megállítaná a magyar társadalom széthullását, hanem történelmi fordulatot eredményezne a társadalmi integrációban. Ilyen egyértelműen kedvező társadalmi változást egyszerre előidéző, tudatos reformcsomagra még nem volt példa a demokratikus Magyarországon.

A szemléletváltásról: erkölcsi, filozófiai, lélektani megfontolások⁹⁷

Az eddigiekből is láthattuk, hogy ha akarnánk, se tudnánk kínai fallal elválasztani a szakpolitikai érvelést és a mögötte meghúzódó szemléletmód bemutatását. De nem is akartuk.

Hosszabb-rövidebb reflexiókat iktattunk a munkáról és a „munkára ösztönzésről” szóló életszerű megjegyzések közé; a családról és benne a családtagok autonómiájáról szólva; a szociális védelem egyes ellátásainak a kritikájába; az állami intézkedések és az abszurd szabályok bírálatába, stb.

És afirmatív formában is, amikor idéztük *Dahrendorf* gondolatait, vagy *Hetényi István* hitvallását „a magán- és a társadalmi élet egyetemességébe illesztett, etikus gazdaságpolitika” céljairól.

Ezeket szükségtelen megismételni.

⁹⁷ Ez a fejezet Bánfalvi István munkája.

Tudás és felelősség

Annak az erkölcsi felfogásnak, amit képviselünk, az egyik központi kategóriája a felelősség. Hadd idézzük Almási Miklóst,⁹⁸ aki szerint **a felelősség mélyén egy objektív viszony van, amit ő „rábízatásnak” nevezett.** Ez olyan helyzet, amiben más emberek sorsa tőlünk (is) függ. Ebben legtöbbször nincs választásunk. Abban viszont van, hogy amikor ezt egy konkrét szituációban felismerjük, akkor **vállaljuk-e, vagy nem.**

Minden erkölcsi rendszer ismeri továbbá nemcsak a bűn aktív elkövetésének a lehetőségét, hanem a jóra való restség bűnét is. Azt, hogy a cselekvésért vállalt felelősséggel szemben ott áll a nem-cselekvésért, **a cselekvés elmulasztásáért vállalt felelősség is.**

Láttuk és láttattuk, hogy milyen súlyos helyzetben vannak e hazában a „lakótársaink”. És most azt olvassuk Ferge Zsuzsától:⁹⁹

*„Minden számítás és gyakorlatban megvalósított kísérlet (mindkettőből sok van) azt mutatja, hogy nálunk jóval szegényebb országokban is sikerrel **bevezethető, igaz, alacsony szinten, a minimumjövedelem. Az ára nem túl nagy, a haszna a kis, kirekesztett közösségekben felbecsülhetetlen.** Ahol a GDP, a nemzeti termék, fejenként 1000 dollár alatt van, ott a jövedelmi minimum bevezetéséhez kellhet külföldi segítség. **Ahol 10 000-nél magasabb, mint nálunk, ott erre nincs szükség.***

De nagyon fontosnak tűnik legalább három feltétel:

- *halasztható kiadások átcsoportosítása – ilyeneknek bővében vagyunk;*
- *kormányzati politikai akarat – ez egyelőre hiányzik;*
- *a polgárok jelentős részének elfogadó támogatása – ezzel valahol félúton lehetünk.”*

Nos, a saját számításaink nemcsak azt igazolták, hogy a LÉT reálisan bevezethető és tartósan fönnttartható, hanem azt is, hogy ez olyan konstrukció, ami a gazdaságot is ösztönzi, és a nem-szegények kockázatait is mérsékli.

Mármost az is erkölcsi elv, hogy **a megtudottat nem lehet többé nem-tudottá tenni.** Ancsel Éva mégis, joggal tette föl a kérdést: „Miért nem tudjuk a tudhatót?”¹⁰⁰ A válasz az öncsalásban keresendő, aminek a mélyén az önkorrekcióna való képtelenség rejlik, és súlyos morális következményei vannak.

Most tehát, hogy tudhatjuk: ami sokak számára felbecsülhetetlen segítséget jelentene, az lehetséges, ne keressünk kibúvót.

Hic Rhodus, hic salta!

⁹⁸ Almási Miklós: „Esszé a felelősségről”. In: Kényszerpályán. Magvető, Budapest, 1977.

⁹⁹ Ferge Zsuzsa és Pásztor Béla vitája „Köthető-e feltételekhez a szociális juttatás?” címmel. *Új Egyenlítő*, 2013. július, 10. oldal. **Megjegyzésünk:** Vajha ilyen tartalmasan és kölcsönös tisztelettel folytatott vitáink lehetnének a LÉT-ről is, mint ahogy Veresegyház szigorúan, de nyitottan érvelő polgármestere és az ő tapasztalatait és eredményeit elismerő szociológia professzor párbeszéde zajlott!

¹⁰⁰ Ancsel Éva: „A tudás éthoszáról. A tudás etikai feltételei. Akadémiai székfoglaló.” Akadémiai Kiadó, Budapest, 1986.

Azazhog. Ha beláttuk is, hogy a LÉT megvalósítható és sokak számára kívánatos, a gazdaság számára pedig hasznos, még előttünk áll a kérdés: vajon az értékrendünk alapján helyeselhetjük-e az egész alap gondolatot, vagyis magát a feltétel nélküli alapjövédelmet?

A válaszhoz előbb néhány szót előre bocsátunk az értékekről vallott felfogásunkról, aztán két elvi kérdésre írunk.

Érték és értékelés

Az értékekre nem úgy tekintünk, hogy azok lebegnek valahol, és nem is úgy, mint konstans tradíciókra. **Az értékek az értékelés ismétlődő aktaiban formálódnak. Az értékelés gesztusai erősítik föl vagy némítják el a zengő hagyomány egyik vagy másik szólását is.**

Az, hogy ki és miért kap kitüntetést, jutalmat, fizetés-emelést, kinevezést, helyet az országos listán, vagy az erős ember jobbán, messze többet farag az uralkodó értékrenden, mint a központilag megrendelt, megíratott, terjesztett és kötelezően tanítandó új hit- és erkölcsstan könyvek.

De az is, hogy kire-mire nem jut idő, figyelem, pénz. Hogy hol lehet elhallgatni, elfordulni, elvonulni, elvonni. Hogy kit miért lehet büntetni, bírságot, pellengérré állítani, éveig szidalmazni, vég nélkül gyanúsítani.

Értékképző, vagy inkább értékpusztító nemcsak a jutalmazás és a büntetés, hanem a képmutatás is. Mert az összes hivatalos deklaráció csak olaj a tűzre, ha hipokrita vezetők alkalmilag olyan szavakat választanak a szinonima készletükből, amikből a kocsmák népe tudja, hogy kiket szabad lenézni.

Témánk szempontjából arra mutatunk rá, hogy **minden közösségben, társadalomban az egyik legfontosabb értékelő gesztus - az újraelosztás.**

A LÉT, mint az FNA egy Magyarországon lehetséges változata ügyében nemcsak remények és vágyak támadnak, hanem sok és sokféle szemléleti probléma, dilemma, kétely is fölvetődik. Ezek mindegyikére itt¹⁰¹ nem lehet, de nem is szükséges kitérni.

Ahhoz, hogy az ajánlatunk elfogadását vagy elutasítását - nem praktikus, hanem érték-szempontból - mérlegelni lehessen, alighanem két alapvető elvi¹⁰² kérdésben állást kell foglalni.

¹⁰¹ Egy széleskörű társadalmi vitában majd az összes kérdés terítékre kerül, amiben - kell-e mondani -, mi is igyekezünk majd részt venni.

¹⁰² Nyilván elég csupán jeleznünk, hogy itt sem filozófiai, sem eszmetörténeti tanulmány nem várható. Éppen csak *rámutatunk* a társadalmi kezdeményezésünk koncepciójának háttéréül szolgáló alapértékekre. Azt is tudjuk, hogy bármely szellemi irányzat, tradíció vagy akár egyetlen klasszikus mű és szerző esetében is vég nélkül folyhat idézetháború, ha a cél egy saját interpretáció érvényesítése. És ez jogos is lehet. Most azonban nem a bizonyítás céljából, hanem *csak azért idézünk (ha idézünk), hogy érthetővé tegyük az álláspontunkat.*

A humanizmus, mint közös érték

Az egyik értékválasztás - a **humanizmus** elfogadása. Ennek a fogalomnak is hosszú története és gazdag tartalma van, de a LÉT elfogadásához elég, ha csak két vonatkozását kiemeljük.

Az első vonatkozás, hogy **az ember (vagy ha úgy tetszik, az emberi személy) kitüntetett érték**. Ahogy Protagorasz tanította: „Minden dolgok mértéke az ember.” Ez a nagy európai tradíció a modernitás óta különösen fontos értelmet is nyert. Leegyszerűsítve azt, hogy minden látszat ellenére, nem a dolog méri az embert, hanem végső soron mindig az ember a „mérce”.

Következetes humanista az, aki szerint **minden egyes emberi személy egyenlő jogú és egyenlő méltóságú**.

Idéztük a bevezetőben a liberális gondolkodót: a lényeg itt a bármilyen kivétel elutasítása. Ebben közös a humanizmus minden eszmei áramlata és valódi képviselője.

Álljon itt az egyik leghíresebb megfogalmazás, Pál apostolé, aki ezt írta a Galatákhöz: „Nincs zsidó, sem görög; nincs szolga, sem szabad; nincs férfi, sem nő; mert ti mindnyájan egyek vagytok a Krisztus Jézusban.”¹⁰³

Kurt Vonnegut pedig, a 20. század egyik legnagyobb hatású amerikai írója alighanem a legszemélyesebb hangú, utolsó befejezett könyvében¹⁰⁴ föltesztelte a kérdést: „Tudják, ki a humanista?” Aztán így válaszolt rá:

„A szüleim és a nagyszüleim humanisták voltak, de régebben szabadgondolkodóknak is nevezték őket. Így humanistaként az őseim előtt fejet hajtok, ami a Biblia szerint jó dolog. ... Sem a testvéreim, sem a szüleim, sem a nagyszüleim nem hittek semmiféle túlvilági életben. Nekik elég volt az, hogy élnek. Mi humanisták a tőlünk telhető módon szolgáljuk ez egyetlen absztrakciót, amit valóban ismerünk valamennyire: a közösségünket. ... Mit gondolnak a humanisták Jézusról? ... Mit számít, hogy Isten volt-e, vagy sem? ...Ha ... nem mondta volna el a Hegyi beszédet, a könyörületről és megbocsátásról szóló üzenetével, akkor nem akarnék emberi lény lenni. Inkább lennék csörgőkígyó.”

A humanizmusnak ez a nagy közös tradíciója mindvégig fönntartandó kritikai szempont volt és maradt a személyes és személytelen, dologi hatalmak hosszú és változatos korszakaiban. Az embernek (mára) elidegeníthetetlen jogai vannak, és elvileg sérthetetlen emberi méltósága is. Védelem és tisztelet is megilletné, akit – a kanti etika szerint – nem szabad eszközként használni. Ezt a hagyományt alapjaiban rengette meg a 20. század barbarizmusa, de ettől még eleven és érvényes.

Joggal mondhatjuk (további hivatkozások nélkül), hogy **ez a felfogás elég tág ahhoz, hogy minden humanista beleférjen, de határt is szab bármiféle fajvédő ideológiának**.

¹⁰³ Gal. 3:28.

¹⁰⁴ Kurt Vonnegut: „A hazátlan ember” Nyitott Könyvműhely, Budapest, 2009. 75-76. oldal.

Sajnos ennek hangsúlyozása több mint aktuális. Újra virulens, a szemünk láttára erősödik, s immár mozgalmi, pártpolitikai és paramilitáris szervezetségekre is jutott az az ideológia, amit Gyurgyák János összefoglaló névvel **„etnikai nacionalista és fajvédő” irányzatnak** nevezett.¹⁰⁵ Sőt, ezek zavarosan keverednek a nemzetiszocialista, nyilas és hungarista eszme-töredékekkel is. Nem ritkán, még a Parlamentben is! **A kirekesztés erre enyhe kifejezés.** A LÉT gondolata innen csak dühödt támadásokra számíthat.

Támogatásra a nyíltan fajvédő pártnál enyhébb (bár alkalmilag még azzal is kacérkodó), az erő kultuszát tápláló politikusok részéről sem számíthat a LÉT ügye. Ezek ideológiája és még inkább gyakorlata **kívül tartja magát a humanizmus univerzális felfogásán.** Ez nemcsak intézkedések és megnyilatkozások sokaságában, de – ki kell mondani -, még az Alaptörvényben is kimutatható. Éppen a témánkkal kapcsolatban, elég felidézni az Országgyűlés Szociális, Családügyi és Lakhatási Bizottságának szégyenletes, 2013. szeptember 23-ai ülését.¹⁰⁶

Végül meg kell említeni azt is, amivel korunkban sok művész és gondolkodó kénytelen szomorúan kiegészíteni az idézett kanti elvet. Az embertelenség ugyanis nemcsak az eszköz-létre való degradálásban nyilvánul meg, hanem abban is, hogy **az embert feleslegesnek tekintik,** olyannak, akit már kizsákmányolni, eszközként használni sem érdemes. Ezzel pedig egész emberi közösségeket hagynak mégcsak nem is kirekesztve, hanem a világ-, vagy a nemzeti piacokon és a szervezett társadalmon kívül hagyva, **teljes elhanyagolásban.**

Aki tehát LÉT-et mond, az a teljes társadalmi tagságot támogatja, és a humanizmusra mond igent.

Még egyszer a munkáról

Az alapjövedelemmel szemben a leggyakoribb ellenérzés ebben a kérdésben fogalmazódik meg: **„Pénzt munka nélkül?”** Mielőtt válaszolnánk, vegyük észre, hogy ez itt nem praktikus, hanem **erkölcsi kérdésként** van fölteve.

Csak hogy ez rosszul feltett kérdés. Márpedig a klasszikus logika egyik törvénye, hogy rossz kérdésre nem lehet jó választ adni.

Tegyük hát fel a jó kérdéseket! Ajánlunk mindjárt tizenháromat.

¹⁰⁵ Gyurgyák János: *„Magyar fajvédők”*. Oziris Kiadó Budapest, 2012. 215. skk. oldal. A szerző eszmetörténeti sorozatának ez a záró darabja témánk szempontjából is fontos forrás.

¹⁰⁶ Amikor ez a bizottság Szili Katalin képviselői indítványára csupán arról tárgyalt, hogy kérjék föl a kormányt (nem az alapjövedelem bevezetésére, hanem csak arra), hogy foglalkozzék az FNA-nak az EU tagállamok többségében már fölvetett kérdésével, akkor a kormánytöbbség leszavazta előbb azt, hogy a jelen lévő, két felkészült civil szakértő 5 (!) percet beszélhessen erről, majd azt is hogy a Ház egyáltalán tárgysorozatba vegye ezt a szerény indítványt. Az erről szóló hang- és szövegdokumentum itt található: <http://ekomozgalom.hu/a-parlament-bizottsag-nem-engedte-hogy-szoljunk-az-alapjovedelemrol/>

1. **És munkát pénz nélkül?** Az etikus?
2. Van-e ebben az országban, aki még soha nem tapasztalta, hogy nem fizetik meg, hogy nem becsülik meg, számba se veszik a munkáját?
3. Azonos erkölcsi megítélés alá vetjük-e azt, aki magas keresettel rendelkezik, de nem dolgozik meg érte (aki nem éri meg a pénzét), vagy aki nem kap bért, pedig rengeteget és jól dolgozik?
4. Ha minden meghirdetett munkahelyre 21 nyilvántartott munkanélküli vár (KSH),¹⁰⁷ és még e gyászos munkakínálat szakmai és területi szerkezetéről (!) nem is beszéltünk – akkor nem erkölcsstelenség-e a munkanélkülieket hibáztatni?
5. Ha a munkanélküliség fő oka, hogy nincsen és nincsen munka, mennyit használnak a „munkára ösztönző” pár százalékos, rövid életű kedvezmények?
6. Ha a közmunka kudarc ordító (már a legfrissebb számvevőszéki jelentés¹⁰⁸ számai szerint is) – akkor szabad-e azt így erőltetni? Célszerű-e? Erkölcsös-e?
7. Aki „segély helyett munkát” akar adni, az miért nem akar a „munkáért munkabért” adni?
8. Miért nem „elégéses jövedelmet biztosító” munkáról beszélünk?
9. S nem törvényszerű-e, hogy akiknek a nálunk ma ismert feltételek közt mégis jut munka, azoknak sok méltatlanságot kell elviselniük? (Lásd az alapjogi biztos alapos jelentését erről.)¹⁰⁹
10. Erkölcstelen-e az a családfő, aki nemhogy a családjá, de a saját megélhetését sem fedező transzfer- vagy közmunka jövedelem mellett feketén is vállal alkalmi munkát, és ezzel elköveti a „költészetési csalás” büntettét? Vagy inkább a jó erkölcs nevében hagyja éhen a gyerekeit?
11. Milyen erkölcs szerint etikus, hogy a magyarországi munkabérek többsége bizonyosan nem fedezi a munkaerő (vagyis az ember) újratermelését?
12. Nem inkább azoknak van igaza, kik szerint a sokaság számára már a kereső munka a kiváltság?
13. Mit gondolsz, Olvasó: rosszabb-e a létminimum 2/3-áért szabadon végzett munka, mint a feléért pár hónapos, sehova sem vezető dologra kényszerítés?

A kérdéseket hosszan folytathatnánk. De már ennyiből is látszik, hogy **ha nem az intézményesített irigység reflexeit, hanem az éthosz parancsait követjük, akkor – ha már lehet -, a LÉT-et kell választanunk.**

¹⁰⁷ Lásd az 50-51. oldalon bemutatott adatokat.

¹⁰⁸ Lásd az 52-53. oldalon.

¹⁰⁹ „A munka méltósága projekt” zárótanulmánya, AJB füzetek, 2013/4., lásd itt: <http://www.ajbh.hu/documents/10180/129110/Mell%C3%A9klet+3+-+Munka+m%C3%A9lt%C3%B3s%C3%A1ga+projekt+2013/61b9c23f-06d7-4a9f-8686-667bb016bd88;jsessionid=36D576CD3DEF4EE435156160449868A4?version=1.1>

Kevés szó esik arról, hogy a világ statisztikai rendszereiben komolyan kezdik számba venni a GDP olyan alkotóelemeit, amik a valóságban nagyonis hozzájárulnak a bruttó nemzeti össztermékhez, de mert a szokásos pénzügyi elszámolások körein kívül realizálódnak, sokáig nem kvantifikálták azokat. Nemcsak az EU-ban, hanem KSH-ban is, már ma is beszámítják a GDP-be a saját termelésű fogyasztás becsült értékét és – kísérletképpen - a lakáshasználattal kapcsolatos, „imputált jövedelmeket”. Készültek már a nemzeti számlákhoz ún. háztartási szatellit számlák is, amiken a háztartás keretei között végzett munka eredményét (például a beteg családtag ápolását, a házimunka és a gyereknevelés értékét, stb.) beszámítják.

Egyáltalán: ahogy a kérdések, a válaszok sem függetlenek tértől és időtől.

A mai magyar társadalom egy félig modernizálódott, polgárosodásában megrekedt, mégis a globális folyamatoknak kitett állapotban van. Ebben együtt élnek a *premodern*, rendies, feudalisztikus viszonyok, a *modern* kapitalista piacgazdaság domináns viszonyai és már láthatók egy *posztmodern* világ hatásai is.

A mi szegényeink között ezért egyszerre meg lehet találni az **új uradalmi cselédek**, a vadkapitalizmus **gyári robotmunkásait** és a „munkájából kifogyott munkatársadalom”¹¹⁰ új „osztályát” alkotó a **prekariátusokat**.

Kelemen Zsófia és Rakovics Márton ¹¹¹ tömör összefoglalta, kik ők: *Guy Standing (2012)*¹¹² nyomán a prekariátusok olyan bérmentes munkások, akik jellemzően alacsony bérért, rövidtávú, átmeneti, projektszerű munkákat végeznek, tehát nem érezhetik a határozatlan idejű munkaszerződéssel alkalmazottak anyagi biztonságát; ebből következően nem tartozhatnak olyan állandó közösségekhez, amelyek a hosszútávú közös munkában alakulnak ki, illetve a jelen feltételeinek bizonytalanságából adódóan nincsen racionálisan tervezhető jövőképük. A konkrét munkák és azok környezetének instabilitásán túl további kiszámíthatatlan elem az elvégzendő munka jellegének alakulása. A prekariátusok nagy része jellemzően nem egy adott szakmában, hivatásban tevékenykedik az újabb és újabb munkák során, hanem egészen különbözőekben, attól függően, hogy mire van éppen igénye az alkalmi munkáltatónak. A globális gazdaság gyorsan változó követelményeihez való alkalmazkodás egyaránt érinti a gazdaság összes szereplőjét, de a tétek korántsem azonosak. Utóbbi a prekariátusok számára együtt jár a munkaerő-piaci verseny fokozódásával, a bérek csökkenésével, rosszabb esetben a piacról való teljes kiszorulással. A munkavállalás jogi szabályozásában is megfigyelhető a jóléti állam munkavállalókat védő jogintézményeinek fokozatos visszabontása a munkáltatók javára; ilyen például a könnyebb elbocsáthatóság, a bérminimum és a kötelező juttatások megszüntetése. A prekariátus tehát a hétköznapi kategóriák szerint meglehetősen vegyes csoport.”

Az irodalomjegyzékünk bőséges adalékkal szolgál arra, hogy korunkban mi történik a munkával, legalábbis a fejlett gazdaságokban.

Hadd emlékeztessenek itt a Global Braintrust szövetség híres konferenciájára, amit 1995. szeptember 27-én rendeztek meg San Franciscóban (Gorbacsov

¹¹⁰ Hannah Arendt kifejezése, amit sokan átvettek, például Jeremy Rifkin is híres művében, a „Munka vége” c. könyvében.

¹¹¹ Kelemen Zsófia - Rakovics Márton: „Prekaritás és habitus - Kérdések a prekariátusról, mint új osztályról és kategóriáról, Pierre Bourdieu társadalomelméletének tükrében” *Kötetlen* az ELTE Angelusz Róbert Társadalomtudományi Szakkollégium tanulmánykötete, 2013. 13. oldal. Lásd itt: http://angelusz.elte.hu/sites/default/files/Kotetlen_2013.pdf

¹¹² Standing, Guy (2012): *The Precariat: From Denizens to Citizens?* Polity. 44.

fővédnökségével), és amiről Schumann és Martin nevezetes könyve, „A globalizáció csapdája” tudósította a világot. A konferencia alapproblémája az a felismerés volt, hogy a 21. század gazdaságának nem lesz szüksége mindarra a munkaerőre, amit a 20. század még el tudott tartani. **A dolgozni képes felnőtt lakosság mindössze 20%-a lesz aktív munkaerő**, míg a hiányzó 80% száját valahogy be kell tölteni, nehogy fellázadjon az uralkodó politikai hatalom ellen, és természetesen a megfelelő szórakoztatásról is gondoskodni kell majd. Ekkor született meg a „tittyainment” fogalma. Azóta sok prognózis már a 20%-ot is túl optimistának tartja. Vámos Tibor elemzése¹¹³ szerint:

*„A legfejlettebb technikájú országokban tudatosuló harmadik ipari forradalom ... új fejezetet nyit. Technikai alapja az az automatizálással mozgatott fejlemény, hogy a robotokkal és robot jellegű berendezésekkel olcsóbbá és megbízhatóbbá válik a munka, mint ma a legolcsóbb, a szegényebb országokba kihelyezett tevékenység. ... Egy egyszerű számítás érzékelteti a küszöbönállót. Ma egy úgynevezett intelligens robot piaci ára megfelel a közép-felső kategóriájú autóénak, ez 10-20 ezer dollár. Ha egy ilyen robot ára a példánkban 20 000 dollár, a robot csak két műszakban dolgozik, és így az évi 8760 óra helyett csak kb. 5000 órában, élettartamát óvatosan négy évre becsüljük (a mai autók garanciaideje már 7 év körül mozog), **a robot befektetési órábéra 1 dollárra adódik. A kínai iparban az óráberek már 2 dollár körül mozognak! Az üzemeltetési költségek pedig lényegesen kisebbek, mint a ma legszegényebb, még alkalmazható rétegek számára elengedhetetlen szociális kiadások és az embertömegekkel járó társadalmi kockázatok.** ... Azok a munkafajták, amelyek ... a dolgozók alacsony színvonalú létében [találtak feltételeket], ugyanúgy el fognak enyészni, mint ahogy motorizálási hasonlatunkban a történelem eltüntette a lovaknak és az egyéb igavonó állatoknak a szükségleteit. A kegyetlen hasonlat nem folytatandó, de következményeiben egyre sürgetőbben végiggondolandó, ...”*

Egy friss összefoglaló tudósítás szerint pedig:¹¹⁴

„ ... a Google bejelentette hét robotikai cég, köztük a legnagyobb piacú, hadiipari szerkezeteket fejlesztő Boston Dynamics felvásárlását. A vállalat egyik szállítóbuszát támadás érte San Franciscóban. ... A [modern géprombolók] egyértelművé kívánták tenni, hogy féltik a munkahelyüket a robotoktól. ... Két héttel korábban hasonló támadás történt ugyanott – akkor egy másik, szintén robotikában (is) utazó technológiai cég, az Apple volt a kiszemelt célpont. Az Apple, amely az elmúlt években több mint tízmilliárd dollárért vett robotokat, a robotikával kapcsolatos találmányokat és kisebb cégeket, egyelőre főleg a raktározás és a logisztika területén számol fel munkahelyeket. ... de például a kalauzokat, az ellenőröket, az analitikusokat, sőt a tesztmérnököket is egyre gyakrabban pótolják robotokkal. ...

[Végül:]... egy tavalyi felmérés szerint az USA-ban 150 ezren dolgoztak a [robotipari] ágazatban, ami talán még egy százaléka sincs a robotok által betöltött állásoknak.”

A technológia fejlődése és a termelékenység növekedése megállíthatatlanul vezet nemcsak a munka és a munkavégzés radikális átalakulásához. Vámos Tibor arra is felhívja a figyelmet, hogy a korszakváltás egyik legfontosabb újonsága, az, hogy a robotizáció és egyéb folyamatok már nemcsak a termelésben, hanem a szolgáltatások legtöbb területén is helyettesíthetik, mégpedig jobban és olcsóbban

¹¹³ Vámos Tibor: „Jelek a falon”. Népszabadság, 2013. 01.19.

http://www.nol.hu/lap/hetvege/20130119-jelek_a_falon

¹¹⁴ Hargitai Miklós: „Munkahelyfaló robotok” | NOL 2013. 12. 30.

http://nol.hu/lap/tudomany/20131230-munkahelyfalo_robotok#

– az emberi munkát. S amikor azt mondjuk, hogy e gépek előállítására és főleg üzemeltetésére az emberek alkalmazásánál olcsóbb, akkor nem a nyugati béreket, mégcsak nem is a keleti béreket, hanem az elmaradott országok végtelenül kizsákmányolt dolgozóinak éhbéreit is alulmúlják.

Nem lehet azt állítani, hogy itt olyan jelenségekről van szó, amik a világnak csak térben és időben tőlünk távoli, fejlett részeit érintik. És persze azt sem állíthatjuk, hogy a LÉT, vagy egyáltalán a garantált jövedelmi rendszerek bármelyike, önmagában alkalmas lenne ezeknek a fejleményeknek a komplex kezelésére. De két dolgot igenis állíthatunk.

Az egyik, hogy **már most kötelességünk gondolkodni azon, hogy az alkalmazkodás közben hogyan éljenek, hogyan éljenek meg, sőt hogyan éljenek túl – az emberek.**

A másik pedig – ezt is ki kell mondani - az, hogy **a jelenlegi politikai kurzus, ami valamiféle „munka alapú társadalomra” hivatkozva, a képzetlen kétkezi munkát idealizálva fantáziál Magyarország versenyképességéről, az a hazánkat a világ peremére sodorná.**

S ha még csak fantáziálna! De hiperaktív intézkedésekkel szisztematikusan rombolja a fölzárkózásunk esélyeit. **A kormánytényezőknél kívül, nincs mérvadó szakértő, nincs konzervatív értelmiségi sem, aki helyeselte volna a tankötelezettség 16 évre való leszállítását, a szakképzésben a közismereti tárgyak radikális csökkentését, a szakutcai középiskolák kialakítását, az idegennyelvi oktatás visszametszését.**

Közben pedig befolyásos nagyvállalkozók nyíltan azt kérdezik, hogy minek humán ismeretek a szakmunkásképzésben? A válaszuk egyszerű. Ahhoz, hogy az ilyen kérdezők társadalmi programjait – ami az emberek életéről szól –, ők maguk megítélhessék! Hogy tudják, kire-mire szavazzanak, nagyon kellene a korszerű gazdasági, társadalmi, történelmi ismeretek. És az állampolgári ismeretek is ahhoz, hogy élhessenek a jogaikkal. S végtelenül fontosak számukra a humanitások is, hogy ne csak munkaerőként, hanem emberként élhessenek.

Végül, egy történetfilozófiai megjegyzés. Ennek az írásnak az elején azt írtuk: Abban nincs változás, hogy egyetértünk mindazokkal, akik szerint a munka olyan specifikusan emberi tevékenység, ami nélkül az ember nem élhet meg, és nem élhet emberi életet sem.

Nem idézhetjük ide a filozófiai antropológia szerteágazó eredményeit. De annyit jelezhetünk, hogy **a munkára úgy tekintünk, mint az ember-létünk legsajátabb életnyilvánítására. Mióta ember él a Földön, és ameddig az emberi lény él, a munkának része van az emberi lét fönntartásában és változtatásában.**

Talán éppen annak vagyunk tanúi – gyakran elviselhetetlen ellentmondások közt –, hogy a munkát olykor már kevésbé bornírt kényszerek közt lehet végezni.

Figyelemre méltó az is, hogy **a világ fejlettebb országaiban az elöregedésnél és az aktív korú inaktivitásnál is gyorsabban nő a termelékenység.** Ez utóbbiról pedig meglepően kevés szó esik.

A népesség növekedése pedig – paradox módon – éppen a civilizáltsággal párhuzamosan lassul, sőt visszajára fordul.

Szeretnénk a kellő óvatossággal fogalmazni.

Nem tudjuk, hogy mi lesz (mi van) „a tőkén túl”.¹¹⁵ **De szeretnénk együtt gondolkodni, célszerűen és humánusan cselekedni azokkal is, akik számára az emberiség perspektívája túlmutat a kapitalizmuson** (bár reális alternatíva nincs a láthatáron), **és azokkal is, akik egy tisztességesen és jól funkcionáló kapitalista társadalmat látnak végcélként maguk előtt.**¹¹⁶

Talán ebben mind egyetérthetünk: **A munka örök és egyetemes emberi tevékenység. De az árutermelő munka nem. Már ma sem, már Magyarországon sem az. Viszont az a munka is munka, amit nem fizetnek meg.**

Panasz és beletörődés helyett kritika

A fennálló legfőbb kritikája mégis a valóság felmutatása. A nincstelenség sorsa, a cigányok sorsa, a gyermek-szegénység, a megélhetést is biztosító munka évtizedek óta stagnáló-szűkülő kínálata, és közben az ellenszolgáltatás nélkül végzett munka elismerésének hiánya, a vesztesek, gyengék, kisebbségben lévők megbélyegzése, a közösségeink szétszakadása, a nemzeti boldogtalanság.

A kritikára érett valóságunknak része az öröklött rossz reflexeinkre építő politika is. Az, hogy a nyomorra a represszió, a lecsúszástól joggal rettegők félelmére pedig a tekintélyuralmi reflexek felélesztése a válasz. A részvétlenség, az irigység és az önzés állami politika szintjére emelése. A javak szemérmetlen újraelosztása. Az a tény, hogy miközben a belső piac vegetál (egyebek mellett a nyomott bérek, nyomorult ellátások következtében is hiányzó vásárlóerő miatt), a redistribúció minden eszköze egyre kevesebb kézbe kerül.

A privilégiumok országa lettünk. S hovatovább **az egyik legfőbb privilégium a munka.** Az elégséges jövedelmet biztosító munkához való hozzájutás.

Mindezt itt nem azért soroltuk fel, hogy filippikákat mondjunk. Hanem azért, mert **az alapjövedelem magyarországi bevezetése nemcsak nagy távlatban aktuális.** Itt nemcsak a bérmunka kínálata szűkül (az is, persze), hanem egy **perverz újraelosztás¹¹⁷ válik hovatovább normává, és az emberek közti előítéletes megkülönböztetés tilalma normaszegéssé.**

A LÉT mindennek kritikája, már a puszta létével is.

A LÉT beszédes deklaráció is. És nemcsak szó, hanem **tett is.** Gyakorlati állásfoglalás. Nemcsak pillanatnyi tűzoltás, krízis-elhárítás, hanem **nagy távlatú elköteleződés is.** Nemcsak egy Robin Hood akció, hanem **a közös biztonságunk új fundamentuma.** (Alighanem a közbiztonságé is.) Nemcsak azt

¹¹⁵ Utalás Mészáros István híres művére: „A tőkén túl – Közelítések az átmenet elméletéhez I-IV. kötet”. L' Harmattan Kiadó, Budapest 2008-2010.

¹¹⁶ Hadd utaljunk a nemzeti-konzervatív MOMA Párt programhirdető tanácskozásán (2013.09.25) Bokros Lajos, Pusztai Erzsébet és Heller Ágnes előadásaira. Lásd itt: <http://www.youtube.com/watch?v=MMg4-8SAMss> és itt: <http://www.youtube.com/watch?v=A7cVnjK8O94>

¹¹⁷ Ferge Zsuzsa szállóigévé vált megfogalmazása.

hirdeti, hogy mindenki egyenjogú, hanem azt is, hogy **mindenki egyenlően fontos. Hogy nincs kivétel. Hogy nincsenek feláldozandó nemzedékek, közösségek, csoportok.**

Etikum a szellemi magatartásban

Szólnunk kell még a kívánatos szellemi magatartásról.

A LÉT bevezetése nagy változás, a megszokotthoz képest. Ezért kezdtük az *evidenciákhoz való kritikus viszonyunkkal* már az Olvasóhoz írt előszóban. Ezért kötöttük össze a *tények tiszteletét az illúziókkal való leszámolással*. És ezért érveltünk a *szükséges kompromisszumok mellett*, a társadalmi igazságosság joggal türelmetlen híveihez szólva. S ugyanezért ösztönöztünk a *sematikus megoldások fölülvizsgálatára*, a gazdaságpolitikai mérlegeléshez fűzött posztulátumokban. Értékdeklarációk ezek is.

De talán **a legfontosabb a törzsi gondolkodás elvetése**. Az arra való készség, hogy a saját „törzsünk” helyett az ügyre koncentráljunk. *Az ügyeket pedig képesek legyünk a problémamegoldás felől közelíteni*. Szellemi és közéletünk pestise, hogy már minden kérdést csak a hatalmi harc terepeként tekintik, vagy ami rosszabb, a Jó és a Gonosz küzdelmének minősítik. Mintha minden intézkedésen az üdvösségünk vagy az identitásunk múlna. Jó lenne tanulni az uniós döntéshozatalból, ahol a demokrata képviselők ügyről-ügyre, új és új kombinációkban kötnek egymással szövetségeket, kompromisszumokat.

Szellemi magatartás kérdése a nyilvános viták kultúrája is. Ide csak az tartozik, hogy **e vitákban legyünk nyitottak, de maradjunk szuverének**. Kövessük a pesti bonmot elvét, mely szerint **az eszmecsere nem jelentheti az eszmék kicserélését**.

Maradjunk intaktak a politikai spindoktorok által kiagyalt, hatalmas pénzekkel és propaganda-gépezetekkel ránk oktrojált, hamis interpretációktól, a valóság állandó „újrakeretezéseitől”. **Ne vegyük át** az öndicsőítő formulákat, a rég leleplezett karaktergyilkosságok bélyegzőit, az ügyes vagy ügyetlen **szócsinálmányokat még úgy sem, hogy azokat egyszerűen tagadjuk**. Thomas Mann remekművében¹¹⁸ leírja, hogy a római úr, akarata ellenére, végül mégiscsak behódol a mágus Cipollának, és a pusztán dacos ellenállást már nem bírva, az ő ostorpattogatásaira felszabadultan táncolni kezd a színpadon. Majd hozzáfűzi: *„Valamit csak nem akarni, és egyáltalán semmit sem akarni, túl közel állnak egymáshoz, hogysem a szabadság ne kerülne közöttük kutyaszorítóba.”*

A LÉT-ről is, beszéljünk a saját nyelvünkön.

Amikor a magyar társadalomnak – **„független szakértői csoportként”** ajánlatot teszünk, **az autonómia elvét követjük**.

Jó ügyeket képviselő civilektől állandóan azt hallani, hogy a pártok csak maradjanak távol. Ez a „civil” státus önkorlátozó értelmezése. (Ha sportág lenne az elhatárolódás, mi, honi demokraták lennénk a világbajnokai. Pedig egy győzelemre esélyes csapat felépítése is igazi sportteljesítmény. Nem kell

¹¹⁸ Thomas Mann: *Mario és a varázsló*.

okvetlenül szeretni a balszélsőt vagy a jobb-összekötőt, de nekik is passzolni kell, mégpedig pontosan.)

Az autonómia önmozgást jelent, belülről vezérelt célkitűzést és célkövetést. Aki ennek alapján választ, az – lévén maga is gyarló -, vállalhatja a gyarló partnereit. A magánéletben a ritkán egyforma társait, a közéletben a neki tetsző, de egymástól is különböző társaságokat. Az Európai Unióban a közösen felállított szabályoknak a tagsággal együttjáró követését.

Egy autonóm közösség vagy szervezet az ügyei mellé bátran választhat többféle egyházat, szakszervezetet, egyesületet, szövetkezhet kamarákkal, NGO-kkal, és persze pártokkal is. Öntudatos képviselői követhetik az elvet: „Nem azért állítok valamit, mert ehhez vagy ahhoz az egyházhoz, párthoz tartozom, hanem azért vagyok az egyházzal, pártom tagja, mert így gondolkodom.”

A LÉT bevezetéséhez is a szervezett közösségek sokasága kell, és pártok, még hozzá sikeres pártok nélkül az biztosan lehetetlen. Győzzünk meg, tegyük az ügy szövetségésévé, akit csak lehet!

Nem érünk rá

Három okból sem érünk rá.

Először, mert ahogy a közmondás szól, kétszer ad, ki gyorsan ad. Az a sokmillió magyar ember, akinek „a kérés nagy szegény”,¹¹⁹ régóta vár, és nem mindegy, meddig. **Minden segítségben elmulasztott hónap és év gyermekek százezreinek okoz maradandó károsodást.** A szegényen gürccölőnek és a reménytelenül tengődőnek is egyetlen élete van, és az ő sorsuk – láttuk -, ránk is van bízva.

Másodszor, azért sem érünk rá, mert ha igaz, amit a munkáról írtunk, akkor nagyon ideje van, hogy új perspektívát nyissunk **a nagyobb létbiztonság és a szabadon választott munka** elismerésének irányába.

Harmadszor pedig azért nem érünk rá, mert **sürgősen változtatni** kell azon a kurzuson, **ami gazdaságilag visszavinne a 19. századba, és végleg elfordítana egymástól** minket.

A LÉT lehet az aktuális tett, melyben egybeesik a történelmi távlatú kezdeményezés és a jelen rossz politikai kényszeréből való kilépés.

Teremtsünk többségi akaratot, hogy a LÉT-et a lehető leghamarabb be lehessen vezetni.

Hogy végre már teljesíthessük József Attila kérését:

Néhány éjjelre padra, kőre

¹¹⁹ Nagy László: Adjon az Isten.

Néhány éjjelre padra, kőre,
adjatok immár fekhelyet.
Én nem vagyok jó gazda ökre,
se lány, se bolha, se beteg.

Mindnyájan alusztok időre,
enélkül én sem élhetek.
Hogyan kapok így új erőre,
hogyan dolgozhatok veletek?

Jusson a néniknek nagy bögre,
szerető mindnek, ki szeret,
helyettem leljen szeretőre,
aki egy éjre eltemet.

1928

Budapest, 2014. január

Melléletek: A LÉT miatt újítható nagyrendszerek

A LÉT bevezetése hozzájárulhat a társadalombiztosítási rendszereink – a **nyugdíjrendszer** és az **egészségbiztosítási rendszer** – korszerűsítéséhez, segítheti a **szociális bérlakás-rendszer** fejlesztését, és javíthatja a **munkában való részvétel** feltételeit is.

1. sz. melléklet: A nyugdíjrendszer korszerűsítéséhez

A tb-nyugdíj rendszerében a LÉT bevezetésével megnyílik a lehetőség egy távlatos reform elindítására.

Ennek lényege: ha van LÉT, akkor a mostani, jellegét tekintve „munkanyugdíj” rendszeren belül indokolatlan a szociális funkciók ilyen nagyarányú érvényesítése, vagyis a jelenlegi mértékű belső átcsoportosítás az alacsonyabb jövedelműek felé.

A LÉT ugyanis tulajdonképpen egy bérjárulék-követő „munkanyugdíj” alatti **„alap-nyugdíj” funkcióját biztosítja**, mégpedig maradéktalanul.¹²⁰

Ha tehát van LÉT, akkor célszerű és méltányos is, hogy az öregségi nyugdíjakkal

- ✓ a rendszeren belül (magában a nyugdíjképletben) jelentősen csökkentsük a degressziót, ezáltal a tb-nyugellátást közelítsük a biztosítási elvhez;
- ✓ újra vezessük be a járulékplafont, és
- ✓ méretezzük újra a nyugdíj járulékok rendszerét.

Mindez kézzelfoghatóan vállalkozásbarát és foglalkoztatás-ösztönző lenne. A limitált és kiszámítható kötelező járulék **utat nyitna a kiegészítő nyugdíjcélú megtakarításoknak.** Ez tényleg **csökkentené mind a kötelező, mind a megállapodás alapú járulékfizetés kerülését**, mert a munkanyugdíj valóban, csaknem lineárisan követhetné a befizetéseket, ami ráadásul **tartósan mérsékelné a Nyugdíjalap bevételének kintlévőségeit.**

S ami a legfontosabb: így jönne létre egy stabil, egymásra épülő, **háromrétegű, háromelvű, rugalmas és fenntartható, időskori jövedelembiztonsági rendszer**, melynek

¹²⁰ Emlékeztetőül: az elmúlt évtizedek nyugdíjreform vitái során visszatérően fülmerült, hogy szükség volna egy alap- vagy bázisnyugdíjra is, aminek a szolgáltatása nem, vagy csak alig függne az aktív korú munkaerőpiaci karriertől. Ennek feladata lett volna a munkanélküliség miatt tömegeket fenyegető időskorú jövedelemszegénység nagy részének enyhítése. („Nulladik pillér”). Ezen alapnyugdíj fölé azután egy tényleges munkanyugdíj építhető, ami erősen közelíthet a biztosítási elvhez („első pillér”). Az 1997. júniusi nyugdíjreform csomag részeként, végül e helyett az „alapnyugdíj” helyett vezették be – kompromisszumos alternatívaként – az „időskorúak járadékát”, és pedig a tb-rendszeren kívül, a Szociális Törvény egy új, rászorultság alapú ellátásaként.

- (a) szociális talapzata az adóból finanszírozott LÉT (azon rohamosan növekvő sokaságnak, akik nem szereznek nyugdíjjogosultságot); ez kb. a létminimum 60%-át adja;
- (b) társadalombiztosítási gerince a kötelező járulékfizetésen alapuló munkanyugdíj, mely a LÉT miatt nagyban közelíthet a biztosítási elvhez; ez szándékunk szerint az átlagos bruttó¹²¹ munkajövedelem 40%-át¹²² adja, egy új járulékplafonig; és
- (c) felhalmozási eleme az önkéntes díjfizetésen alapuló kiegészítő nyugdíj-intézmények (pénztárak és egyéb nyugdíjcélú megtakarítási, biztosítási intézmények) kínálata, melyek révén tőkefedezeti alapon életjáradék- és egyéb szolgáltatást nyújtanak, állami megtakarítás-ösztönzéssel.

A javaslat óhatatlanul érinti a nyugdíjrendszer egyéb belső és külső tényezőit is. (Megismételve, hogy a 2011 utáni jogfosztásokat amennyire lehet, korrigálni kell, és a magánnyugdíjpénztári anomália következményeinek utókezelése is elengedhetetlen.)

Vegyük észre, hogy az általunk javasolt korszerűsítés – a LÉT bevezetése mellett – már nem igényli a rendszer hosszú és bonyolult átépítését. A nyugdíjreformerek bevett szóhasználatával, ezek inkább csak „parametrikus”, és nem „paradigmatikus” változtatások. Kedvező hatásaik viszont annál jelentősebbek. Nyitva hagyják a lehetőséget, hogy a fentiek mellett, a nyugdíjrendszer finanszírozásának különféle sémáit¹²³ választhassuk.

Nem állhatjuk meg, hogy a többi hivatkozásunktól eltérően, kivételesen ide ne iktassunk egy nagyobb, egybefüggő idézetet Augusztinovics Mária és Matits Ágnes: „*Pontrendszer és alapnyugdíj (NYP+a). Öregségi nyugdíjreform koncepció*” című, a NYIKA Jelentéshez fűzött tanulmányából.¹²⁴ És nemcsak a választott paradigma miatt, hanem a témánk szempontjából több mint figyelemre méltó érvelésük fontossága miatt is.

¹²¹ A nyugdíjak adózási kérdéseire sem itt kell kitérnünk.

¹²² Gál Róbert Iván és Simonovits András kimutatták, hogy keresztmetszeti adatokból hosszmetzeti következtetéseket levonni – azaz a jelen viszonyok alapján előrejelzéseket tenni – csak speciális feltételek megléte esetén lehet. Egy ilyen, úttörő számítást mutattak be „*A magyar nyugdíjrendszer éves hozamrátái*” című, nevezetes tanulmányukban. Közgazdasági szemle, LIX. évf., 2012. szeptember (963–987. oldal). A teljes tanulmányt lásd itt: http://epa.oszk.hu/00000/00017/00194/pdf/EPA00017_Kozgazdasagi_szemle_2012_09_02%20Gal%20Simonovits.pdf

Nem lehet eléggé hangsúlyozni, hogy a pontos mértékek beállításához hasonló számítások kellenek!

¹²³ Az elmúlt évtized egyik legértékesebb kollektív szakértői műhelymunkája, a „Nyugdíj és Időskor Kerekasztal” [=NYIKA], 2009 decemberében tette közzé monografikus Jelentését. (A NYIKA vezetője, Holtzer Péter által szerkesztett kiváló munka könyv formában sajnos mára alig fellelhető, elektronikus változata pedig a NYIKA gazdag honlapjával együtt, eltűnt az internetről.) A Jelentés a finanszírozási modell 5 fő változatát dolgozta ki. Ezek egyikét ismertetjük itt, röviden.

¹²⁴ In: „Jelentés a Nyugdíj és Időskor Kerekasztal 2007. március és 2009. november között végzett tevékenységéről” Budapest, 2009., 13. sz. melléklet, 267-268. oldal.

„A végletes időskori szegénység elkerülését szolgálja az *alapnyugdíj*, amely munkapiaci teljesítménytől függetlenül, bizonyos életkortól (javaslatunkban *65 éves kortól*) mindenkinek járna, aki megfelelő hosszúságú (például 40 évnyi) magyarországi rezidenciával rendelkezik. (Az állampolgársághoz kötést az Európai Unió szabályai tiltják.)

Ellenezzük az alapnyugdíj „rászorultsághoz” kötését, bár sokan úgy hiszik, hogy ez a „szociális érzékenység”, a társadalmi „szolidaritás” megfelelő formája. Minden eddigi tapasztalat szerint azonban a „rászorultsági alapú” juttatások rosszul célzottak. A rászorultság megállapítása körülményes, esetenként eltérő, rendkívül bonyolult szabályozást kíván, kikapukat hagy nyitva személyes részrehajlásra és korrupcióra, miközben igen gyakran a valóban rászorulókat el sem éri. Gazdaságilag pedig nem közömbös, hogy az ehhez szükséges adminisztráció bonyolult, egyénre szól, és viszonylag gyakran ismétlődő, éppen ezért rendkívül költséges. Pontos számításokkal nem tudjuk igazolni, de szilárd meggyőződésünk, hogy az alapnyugdíj rászorultsághoz kötése sokkal többbe kerülne, mint az, hogy néhány ezer vagy tízezer olyan „gazdag” is kap alapnyugdíjat, akinek esetleg nincs rá szüksége (miközben a finanszírozás társadalmivá tétele mellett amúgy ő is részt vesz a finanszírozásban.)

Az alapnyugdíj finanszírozási forrása nem lehet bérjárulék, mert ez teljesen igazságtalanul terhelné a munkavállalókat és a munkáltatókat. A költségvetés általános bevételeiből, esetleg egy külön létesítendő adónemből kell fedezni, mindkét esetben a finanszírozás szélesebb adófizetői körre terhelődik, és így igazságosabban, „szolidárisabban” oszlik meg, mint a bérjárulék.

Az alapnyugdíj természetesen nem a jelenlegi nyugdíjszínvonalhoz „adódna hozzá” – ekkora terhelést a társadalom és a költségvetés nem tudna elviselni. A jelenlegi szint kettéosztására teszünk javaslatot, mégpedig – eddigi számításainkban – nagyjából, az átlag szintjén fele-fele arányban, bár az arányok változtathatók. Az „átlagosan” fele-fele azonban természetesen nem mindenkire egyformán lenne érvényes, a jelenlegihez viszonyítva eltérő megoszlások alakulnának ki az átlag körül. (Erre a számítási eredmények ismertetésénél visszatérünk.¹²⁵) Az átlagos öregségi nyugdíjszint másik fele szolgálná az 1. funkciót.” [Vagyis a munkanyugdíjat.]

Nem titkoljuk, hogy – mutatis mutandis – ez a változat áll a legközelebb hozzánk, illetve a jelen javaslatunkhoz.

Már most gondolni kell egy olyan problémára, ami **a LÉT bevezetését követő években még nem aktuális**, de több évtizedes távlatban megoldásra vár.

A nagy kérdés **a LÉT-tel csökkentett munkanyugdíjak fönntartása** egy évtizedekre tervezett, átlagos **helyettesítési ráta mellett**. A járulékfizetést mindenestre ösztönözni fogja, hogy a szolgáltatások a biztosítási elvhez közelítve járnak majd. (De ez az igazságossági elv alapján is elfogadható, mert a szociális funkciót jórészt átvette a LÉT-pénz.) Ha pedig a LÉT-et – mint javasoljuk -, korrekten indexálják, akkor **a nyugdíjkiadások indexálásából is jelentős részben kikerülhet a szociális jellegű kompenzáció**.

Ennek a mellékletnek nem célja a nyugdíjreform akár csak vázlatos tárgyalása. Csak annyit kell tudatosítanunk, amennyi a LÉT szempontjából lényeges.

A fentiek mellett csupán megerősíthetjük, a NYIKA elemzéseit: a nyugdíjrendszer nagy távlatú finanszírozásának stabilitása döntően az olyan „rendszeren kívüli” tényezőkön múlik, mint a foglalkoztatási, a demográfiai, a migrációs folyamatok, valamint csatlakozásunk a nemzetközi pénzügyi rendszerekhez.

¹²⁵ A több mint meggyőző számításokat és a paradigma egységes szempontrendszerű értékelését lásd a 272-281. oldalon. (Ez utóbbiak: I. Jóléti és elosztási szempontok; II. A paradigma a nyugdíjrendszer lehetséges céljai közül melyiket és mennyiben teljesíti; III. Fiskális szempontok; IV. A rendszer kiterjedése; V. A rendszer hosszú távú fenntarthatóságát mennyiben segíti elő; és VI. A rendszer mennyire korrekt a résztvevőkkel szemben.)

2. sz. melléklet: Hozzájárulás az egészségbiztosítási rendszerhez

A közgyógyellátásról már írtunk. Ezen kívül viszont **az E-Alap kiadásainak csökkenthetősége szinte kizárt.**

Ehelyt két fontos tényezőről, egy kiadási és egy bevételi tételről kell szólnunk.

Az egyik a **táppénz**.¹²⁶

Ennek számítása a havi bér alapján történik. A LÉT miatt csökkentett bérek után a táppénz összege is csökkenni fog. Vita tárgyát képezheti, hogy a nem tartósan beteg alkalmazott jogosult legyen-e a LÉT-pénzen felül – a csökkentett bér után számított – táppénzre, vagy az így számított táppénz is tovább csökkentendő.

Egy táppénzes napra jutó kiadás¹²⁷ átlagosan 2 670 FT volt 2011-ben, és ez csak 2 FT-tal csökkent 2012-ben.

Az egy napra jutó LÉT-pénz átlagosan 1 644 FT, amely tehát a táppénz napi átlagának 61,6 %-át teszi ki. Mégsem jelenthetjük ki, hogy a táppénzek 38,4 %-kal csökkenthetők. Sőt.

Évek óta egyre kevesebben mennek táppénzre.¹²⁸ Az alkalmazásban álló táppénzesek napi átlagos létszáma a 2003. évi 107 ezer főről folyamatosan csökkent a 2012-es 45 ezer főre. Ugyanezen tíz év alatt a táppénzes napok éves száma is folyamatosan csökkent 39 ezerről 16 ezerre.

A munkanélküliséggel együtt megjelentek a „negatív táppénzcsalók” is, akik betegen is dolgoznak, nehogy elbocsássák őket. Ez a jelenség immár népegészségügyi kockázattá nőtt.

Nyilvánvaló, hogy a LÉT miatt csökkentett keresetek után fizetendő egészségbiztosítási járulékokból származó bevételek is csökkenni fognak. Köztudott, hogy az egészségbiztosítás szolgáltatási és gyógyszerkasszái nem mozognak együtt a járulékokkal. Ráadásul az E-Alap természetbeni ellátásokkal kapcsolatos költségeit már most sem fedezik a járulékok, és az elmúlt években példátlan forráskivonás történt, és ez jelenleg is tart.

Ezért biztosan szükség lesz a jelenlegi 3-4 %-os járulék megosztás módosítására, a szolgáltatásokra jutó hányad növelésével. Javaslatunkban **sem a táppénzen, sem az E-Alap egyéb kiadásain nem kalkulálunk államháztartási szintű megtakarítással.**

A másik intézmény egy bevételeket érintő tétel: **a (megállapodás szerint fizetendő) egészségügyi szolgáltatási járulék.**

¹²⁶ Az egyszerűség kedvéért a betegszabadság és a táppénz után fizetendő munkáltatói táppénz hozzájárulás rendszerét itt nem érintjük.

¹²⁷ Forrás: KSH STADAT, 2.4.3. Egészségbiztosítás, táppénz (1990–), lásd itt: http://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_eves/i_fsp003.html

¹²⁸ Forrás: KSH STADAT, 2.4.4. Az egészségbiztosítási ellátásban részesülők táppénzes adatai (2001–), lásd itt: http://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_eves/i_fsp004.html

Ezt azok fizethetik – önkéntes választás alapján –, akiknek nincs járulékköteles jövedelmük, illetve más jogcímen egészségügyi ellátásra nem jogosultak, de szeretnének azokra a **természetbeni juttatásokra** jogot szerezni, amelyeket az egészségbiztosító finanszíroz. (Ugyanezt fizetik – kötelezően – a nyugdíjas vállalkozók, és néhány más státusú biztosított is.)

A megállapodás szerinti egészségügyi szolgáltatási járulék **havi összege jelenleg 6 660 FT/fő**, napi összege 222 FT/fő.¹²⁹

(A magyarországi oktatási intézményben nappali tagozaton tanuló – 2012-ben mintegy 100 ezer – külföldi állampolgár megállapodás szerinti díja a minimálbér 30%-a, jelenleg havi 29 400 FT/fő.)

A 2013. augusztus 30-án benyújtott zárszámadási törvény¹³⁰ tényszámai szerint az egészségügyi szolgáltatási járulék éves összege 2011-ben 22 882,3 millió FT, és 2012-ben 29 424,2 millió Ft volt.

A növekedést főként az indokolja, hogy e járulék havi összege a 2011-es 5100 FT-ról 2012-re 6 390 FT-ra nőtt.¹³¹ Ez az összeg lett 2013-ban már 6 660 FT.

Sajnos nem ismeretes pontos statisztika arról, hogy ilyen megállapodást hányan kötöttek, mennyi időre, milyen jogcímen és milyen összetételben.

A fentiek ismeretében azt javasoljuk, hogy **2015-ben a megállapodás szerint fizetendő egészségügyi szolgáltatási járulékot emeljük föl, és pedig egységesen 8 000 FT/hó/fő összegre.** Ez a magyar szerződők esetében két év alatt nem egészen 20%-os emelést jelentene.¹³²

A külföldiek esetében az új minimálbér 2/3-át javasoljuk, azaz 33 000 FT/hó/fő összegű járulékfizetést, ami ugyancsak két év alatt mintegy 12%-os emelést jelentene. (Dehát ők nem kapnak LÉT-et).

Mint láttuk, 2011-ben 615 ezer felnőtt jövedelemnélküli személy volt, és sajnos, 2015-re alighanem már többen lesznek. De akkor már kapnak 50 EFT/hó LÉT pénzt. Becslések szerint ma valamivel több, mint 200 ezren már hosszabb-rövidebb időre kötöttek ilyen megállapodást. (Köztük nem mindenki jövedelemnélküli.)

Nem túlzó az a feltételezés, hogy **a LÉT bevezetésével további, mintegy 350 ezer új megállapodással számolhatunk**, hiszen cserébe az OEP által finanszírozott minden természetbeni szolgáltatáshoz hozzá lehet jutni. Ezek között lesznek számosan olyanok is, akik nem teljesen nincstelenek, de eddig nem volt ehhez a szolgáltatási járulékhoz elegendő pénzüik.

¹²⁹ OEP Tájékoztató, Frissítve: 2013.07.12

http://www.oep.hu/pls/portal/docs/PAGE/LAKOSSAG/OEPHULAK_EBELLAT/ELLATASMO/KIZAROLAG_EU_SZOLG_JOGOSULTAK_2013_02.PDF

¹³⁰ T/12002. számú törvényjavaslat a Magyarország 2012. évi költségvetéséről szóló 2011. évi CLXXXVIII. törvény végrehajtásáról, lásd itt:

<http://www.parlament.hu/irom39/12002/12002.htm>

¹³¹ Lásd az idézett 2012. évi zárszámadási törvényjavaslat LXXII. Egészségbiztosítási Alap Szöveges indoklása, 2. oldal.

¹³² Ennek mértékét is több szakértő tovább emelhetőnek tartja, maximum 10 ezer FT/fő/hó összegig.

A javaslat alapján, óvatos becsléssel, ebből **mintegy 40 milliárd FT¹³³ éves többletbevétele lesz az E-Alapnak**, amiből 33,6 milliárd FT új megállapodás alapján folyik majd be. Annak a **népegészségügyi jelentősége pedig alig felbecsülhető, hogy ma ellátatlan százezrek válnak az egészségbiztosítás részévé**. Ennek multiplikatív hatásai jelentősen csökkentik az államháztartás egyéb kiadásait is.

3. sz. melléklet: Kedvező munkaerőpiaci hatások

Magyarországon a munkanélküliség mai jellemzőit tömören foglalja össze a KSH Statisztikai Tükör 2013/44-es száma.¹³⁴ Ebből idézünk:

„2013. I. negyedévében a munkaerő-felmérés szerint a munkanélküliek száma 509 ezer fő volt. A munkanélküliek mellett 367 ezer, az EU által kialakított ún. potenciális munkaerő-tartalék kategóriába tartozó is jelen volt a munkaerőpiacon.

Az egyébként foglalkoztatottként számba vett alulfoglalkoztatottak 90 ezres létszáma nélkül (!) több mint 780 ezer ember kíván, illetve szeretne megfelelő feltételek esetén dolgozni, nagyjából annyian, ahányan 2013 I. negyedévében a munkaerő-felmérésben magukat munkanélküliként határozták meg. (Ami lényegesen magasabb a nemzetközi módszertani előírások szerint munkanélkülinek minősülők számánál.)

2013 I. negyedévében a magát munkanélküliként definiált 767 ezer főből 498 ezren adtak meg egy évvel korábban is ezzel azonos státust. További 191 ezer fő az elmúlt egy év során foglalkoztatottból vált munkanélkülivé, 48,6 ezren ezt megelőzően tanulók, míg 16 ezren gyermekgondozási ellátáson lévők voltak.”

Ugyanezen kiadvány 4. sz. táblája¹³⁵ bemutatja a nyilvántartott álláskeresők megoszlását és a bejelentett álláshelyek számát is, 2012 és 2013 I-III. hónapjaiban. Eszerint **2013 januárjában 648 451 nyilvántartott álláskereső** volt (közülük 87 026 fő álláskeresési járadékos és 220 836 fő szociális ellátott). **Emellett ellátatlan volt 340 589 fő. Velük szemben összesen 47 405 (!) bejelentett álláshely volt.**

Vagyis **az idén januárban minden egyes bejelentett álláshelyre 21 munkanélküli jutott, akiknek a harmada már ellátatlan volt.** Nem csoda, hogy félmillió munkanélküli egy éven túl, és a munkát keresők negyede két éven túl sem talál munkát. Tegyük ehhez hozzá a Portfolio.hu elemzésének eredményét, amelyben a KSH adatai mellett az MFB elemzésére is támaszkodott:

„Dinamikusan emelkedett a külföldön dolgozó, ám a magyar foglalkoztatottsági statisztikában megjelenők száma. Ha a közfoglalkoztatottakat és a külföldön dolgozókat leszámítjuk, **nem nőtt, hanem kissé csökkent a foglalkoztatottság a második negyedévben.**”¹³⁶

¹³³ Ennél több, mintegy 80-100 milliárd forint akkor, ha kötelezővé tesszük a mai megállapodás szerinti járulékfizetést. (Lásd az 51. oldalon, a 83. sz. lábjegyzetet.)

¹³⁴ Munkaerő-piaci folyamatok, 2013. I. negyedév, 3-4. oldal.

¹³⁵ Uo. 4. oldal.

¹³⁶ A Portfolio.hu 2013. szeptember 9-én közölt elemzését Lásd itt:

Az Állami Számvevőszék legfrissebb, 2013. október 7-ei Jelentésének¹³⁷ az adatai azt mutatják, hogy a kormánypropaganda szerint megoldást hozó **tömeges közfoglalkoztatás új rendszere is kudarcot vallott** a foglalkoztatáspolitikában. Ebből először is kiderül, hogy **a 15-74 évesek foglalkoztatási aránya nemzetgazdasági szinten 3 ezreléket (!) javult**, a 2009-es 49,2%-ról kis hullámmal 2012. I. negyedévére 49,5%-ra változott. (Beszédes, hogy a Jelentés csak eddig a dátumig követi a közmunka folyamatokat.)

A Jelentés készítői megállapították, hogy **a közfoglalkoztatás nélkül ez a foglalkoztatási arány 2009-ben 48,4%, 2010-ben 48,1%, 2011-ben 48,9%, a 2012. év I. negyedévében 48,8% lett volna.**

Másodszor azt kell észrevenni, hogy **egyetlen adat sincs arról, hány közmunkást sikerült bejuttatni a nyílt munkaerőpiacra**,¹³⁸ noha a kormányzat egyik legfőbb céljának éppen ezt deklarálta. A közfoglalkoztatást gyakran, mint „tranzitfoglalkoztatást”, „átmeneti foglalkoztatást” emlegetik a hivatalos dokumentumokban.

Harmadszor megtudjuk, hogy a közfoglalkoztatásba „bevontak” létszáma több mint kétszeresére, 139 871 főről 287 671-re nőtt 2009 és 2011 között, de eközben **a 2011 szeptemberében „módosult” bérezési rendszer „hozzájárult” [sic!] az egy főre jutó éves támogatási összeg csökkenéséhez.**¹³⁹ A Jelentés visszatérően eredményként értékeli, hogy a közfoglalkoztatási rendszer és annak változásai hatékonyan, eredményesen szolgálták az alacsony iskolai végzettségű, munkára képes, tartósan munkanélküli személyek fokozottabb mértékű „részvételét” (!) valamely közfoglalkoztatási formában. Csakhogy a „bevontak száma” épp a lényegét fedi el.

Nincs egzakt adat arról, hogy pontosan hány ember, milyen hosszú időtartamú (évi hány havi és napi hány órás) közmunkát végzett, és konkrétan milyen bérekért. Megtudjuk még, hogy **2011-ben a startmunka mintaprogramokra felhasznált 3,8 milliárd FT támogatás 15 ezer fő közfoglalkoztatását biztosította.**

Lényegében a közmunkaprogram kudarcát mutatta a Budapest Esély és az Esélylabor Egyesület által 2013. szeptember 26-án megtartott „Közmunka és kiút” konferencia is.

http://www.portfolio.hu/gazdasag/munkaugy/kiderult_nem_bovul_csokken_a_foglalkoztatasi_arany_188893.html

¹³⁷ Az ÁSZ-nak „a közfoglalkoztatás és a hozzá kapcsolódó képzési programok támogatási rendszere hatékonyságának, eredményességének ellenőrzéséről” szóló, 13097. számú Jelentését lásd itt:

<http://www.asz.hu/jelentes/13097/jelentes-a-kozfoglalkoztatasi-es-a-hozza-kapcsolodo-kepzesi-programok-tamogatasi-rendszere-hatekonysaganak-eredmenyessegenek-ellenorzeserol/13097j000.pdf>

¹³⁸ Szakemberek szerint ez alig kimutatható.

¹³⁹ Az előbbieken láttuk, milyen eredménnyel.

Kulinyi Márton előadásából¹⁴⁰ kiderült, hogy az „aktív eszközökből kilépők” 40-65%-os arányával szemben **a közfoglalkoztatásból nem tudjuk, mennyien kerültek be az elsődleges munkaerőpiacra, de a szakértők csak 1,5-5% közé becsülik ezt az arányt.**

Molnár György pedig – a szakmailag kiváló és életszerű szociális mikrohitel program tapasztalatai alapján joggal mutatott rá,¹⁴¹ hogy **„A szociális mikrohitelzés olcsóbb és jelentősen hatékonyabb, mint a közfoglalkoztatás... nincs a valódi piaci termelést kiszorító, versenytorzító hatása... Önállóságra nevel, míg a közmunka gyakran a kiszolgáltatottságot növeli. A nyári közmunka csökkenti az érintettek bevételeit. A téli közmunka hiánynak súlyos szociális következményei vannak.”**

Túl a konferencián: a „munkahelyvédelmi akcióterv” propagandistái sem bizonyították soha szakszerűen, hogy a ráfordított jelentős pénzek valóban teremtettek, vagy megvédtek volna munkahelyeket, s ha igen, mennyit. Néhány fontos következtetést le kell vonnunk.

- 1) Több mint illúzió, egyenesen **félrevezető, hogy a kormányzati propaganda a „teljes foglalkoztatást” mint célt lebegteti Magyarországon.**
- 2) Szó sincs róla, hogy a magyarok ne akarnának dolgozni. **A hazai munkanélküliség döntő oka, hogy nincs elég munka.**
- 3) **A jelenleg alkalmazott passzív munkaerőpiaci eszközrendszer abszolút elégtelen** arra, hogy megvédje a munkából kiszorult emberek tömegeit.
- 4) **Tény, hogy az állam által alkalmazott fő módszer, a tömeges közfoglalkoztatás nem megoldás.**
- 5) **A Nemzeti Foglalkoztatási Alap eszközeinek jelentős része is hatástalan, ezért pazarló.**
- 6) **Ami ezekből ígéretes, azok a képzéssel, szakmai segítségnyújtással, mentorálással, komplex (gyakran EU) támogatással és rugalmas szabályozással megalapozott, távlatos programok. Ezek forrásait a LÉT érintetlenül hagyja, és a programok résztvevőit a mainál jobb helyzetbe hozza.**
- 7) **Amit a gazdaság- és foglalkoztatáspolitikai erőfeszítések nem tudnak megoldani, arra a LÉT sem vállalkozhat: nem feladata a magyarországi foglalkoztatást bővíteni.** Nem erre való. De segíteni képes, és ezt el is éri.

A LÉT nem része a munkaerőpiaci eszközrendszernek sem, de arra is kedvező hatással van.

¹⁴⁰ Kulinyi Márton: „Foglalkoztatás-fejlesztés komplex struktúrában”, 22. dia, lásd itt: <http://www.eselylabor.hu/projektek/ut-a-piaci-munka-vilagaba/item/kozmunka-es-a-kiut-szakmai-konferencia>

¹⁴¹ Molnár György (MTA KRTK KTI): „A közmunka és a Kiútprogram Szakpolitikai ajánlások egy szociális mikrohitel program tapasztalatai alapján”, uo. 11. dia, lásd itt: http://www.eselylabor.hu/images/Projektek/Ut_a_piaci/Konferencia1/molnar_kozmunka_kiutprogram.pdf

- a) Mindenekelőtt a tartós munkanélküliség esetén nyújt minden korábbinál stabilabb védelmet. Hasonló funkciót tölthet be az aktív korú inaktívknál, mint amit a nyugdíjrendszernél kifejtettünk.
- b) A LÉT-re építve, végre kialakítható lesz egy olyan munkanélküliségi (társadalom)biztosítás, ami a kötelező járulékfizetésért arányos biztosítási szolgáltatást nyújt. Ennek mértéke értelemszerűen alacsonyabb, mint a LÉT előtt.
- c) A LÉT bázist nyújt az újrakezdéshez, a járulékos költségek és az eltartottak biztonságának legalább részbeni fedezésével.

A LÉT miatt meg lehet alapozni egy olyan rendszert, amiben:

- Aki munkanélkülivé válik, annak éppen az első hónapokban nyújtunk a mainál lényegesen jelentősebb, érdemi segítséget.
- Aki pedig a tartós munkanélküliség helyzetébe kényszerül, annak ne csak pár hónapig, hanem mindvégig legyen egy fix LÉT-pénze. (Sőt, a családjának is!)

Mindezek alapján, további részletezés nélkül, a Nemzeti Foglalkoztatási Alap előirányzataiból jelentős megtakarítások lehetségesek, az államháztartás szintjén.

Korábban már írtunk arról, hogy a mai közfoglalkoztatás megszüntetése és a minimálbér átalakítása révén a Start munkaprogramban szereplő 153,8 milliárd FT-os előirányzat mintegy 80%-a megtakarítható.

Ezen kívül, a Nemzeti Munkaerőpiaci Alap 2013-as előirányzataiból további mintegy 90 milliárd FT is elvonható más célra.

Ennek összetétele: 10 milliárd FT a kötelező legkisebb munkabér garantált bérminimum ágazati támogatása feleslegessé válásával; és 80 milliárd FT a „munkahelyvédelmi akcióterv” 91,5 milliárd FT-os előirányzatából.

Ezzel a javaslattal nem csökkentjük az aktív munkaerőpiaci eszközök (a képzési támogatások) és az EU által támogatott munkaerőpiaci programok forrásait.

4. sz. melléklet: Hozzájárulás egy régóta tervezett szociális bérlakás rendszerhez

A rendszerváltás óta a lakáspiacon több hullámban halmozták a problémákat a nagy lakáspolitikai beavatkozások.¹⁴²

Ezeket aztán a nagy válság kiélezte, és családok sokasága számára tette tragikussá. A 2010-es kurzusváltás óta a befagyott lakás piac - a jégbe dermedett hitelpiac miatt is -, képtelen felengedni.

A „**lakhatási szegénység**” elmélyült, ami családok további tízezreit sodorta falusi vagy városi szegregátumokba. Sok ezren pedig onnan is tovább, a

¹⁴² Ezekről elsősorban a Városkutatás Kft. és annak elismert vezető szakértői, Hegedűs József és Tosics Iván elemzéseit tekintjük mérvadónak. Egy tömör összegzést láss pl. itt: <http://magyarnarancs.hu/belpol/berlakasprogramrol mindig mindenki beszél - hegedus jozsef kozgazdasz szociologus a varoskutatás kft ugyvezeto igazgatoja-74337>

hajléktalanságra jutottak. Bűnbakként, nem áldozatként tekintenek sok rászedett szocpolos családra.

Ma talán a devizahitelesekről, meg a rezsicsökkentésről esik a legtöbb szó. Ezek csakugyan fontos kérdések. Az utóbbit a választási harc középpontjába is állították. De azért Hegedűs Józsefnek igaza van: „A lakáspolitikai elsősorban nem a konkrét programokon keresztül hat a választói magatartásra, hanem a programok kommunikációján keresztül. És ezen a ponton válnak az elemzők fontos szereplőkké, hiszen ők értelmezik a programokat – de itt is a kommunikáció szabályai a döntőek, és kevésbé a tudományos elemzés megalapozottsága.”¹⁴³

Ahogy az egészségügy, úgy a lakásügy sem tárgya ennek a tanulmánynak – önmagában. Csak a LÉT-tel való összefüggéseit érinthetjük.

A LÉT bevezetése komolyan hozzájárulhat a (deviza) hitelek törlesztéséhez is, főleg az átlagos, vagy annál alacsonyabb jövedelmű családoknál. És ők azok, akiken se az árfolyamgát, se a Nemzeti Eszközkezelő, se az ócsai lakópark nem segít. Legkevesbé a végtörlesztés, ami 100 milliárdos állami és 200 milliárdos banki ráfordításokkal mentette ki – a deviza-adósok leggazdagabb 15%-át, s növelte közvetve, a kispénzű adósok terheit.

A rezsicsökkentésre pedig azért nem vesztegetünk szót, mert arra úgy tekintünk, mint efemer, választási jelenségre, ami nyilván akkor sem maradhatna így, ha ugyanazok kormányoznának tovább, akik kieroszakolták.¹⁴⁴

Ehelyett ismét a szakértőt idézzük: „**A mai lakásrendszer egyik legfontosabb ellentmondása a hatékony bérlakásszektor hiánya, és ezen belül is a szociális bérlakásállomány korlátozott jelenléte.** A szociális lakásszektor a nyugat-európai országokban is átalakulóban van, de szinte valamennyi országban a lakásállomány 15–25 százalékát képviseli. A [EU-hoz] ... csatlakozó országok lakáspolitikája számára **az a legnagyobb kérdés, hogy milyen megoldást találnak azoknak a társadalmi csoportoknak a számára, melyek nem képesek lakásköltségeiket kifizetni, és nem képesek belépni a lakáspiacra.** Az eddigi, a megfizethető (szociális) bérlakásszektor növelését célzó programok nem hoztak komoly eredményeket, ... – szociális lakásszektor nélkül pedig nincs európai lakáspolitikai.”¹⁴⁵

A Városkutatás csapata több változatban is kidolgozta egy perspektivikus lakáspolitikai alapjait¹⁴⁶ hasonló mélységben, mint a NYIKA a nyugdíj területén. Sajnos, ezek a reform-javaslatok hasonló sorsra jutottak 2010 után, mint a NYIKA döntéselőkészítő munkái.

¹⁴³ Hegedűs József: A lakáspolitikai és a lakáspiac – a közpolitika korlátai. Esély, 2006/5. 65. oldal, lásd itt: http://www.esely.org/kiadvanyok/2006_5/HEGEDUS.pdf

¹⁴⁴ Tanulmányunk lezárásakor a kreatív szén- és tűzifa akciók eredményei még nem értékelhetők, és nem látszik a devizahitelekkel kapcsolatos viták kimenetele sem. De mindezekkel nem is számolunk a tartós lakáspolitikai elemként.

¹⁴⁵ Uo., 96-97. oldal.

¹⁴⁶ Tömör bemutatása: Hegedűs József, Somogyi Eszter, Teller Nóra „*Reformjavaslatok egy korszerű szociális lakáspolitikai kialakítására*” Városkutatás Kft., 2008. április. <http://mri.hu/wp-content/uploads/2012/07/Reformjavaslatok-egy-korszeru%C5%B1-szoci%C3%A1lis-lak%C3%A1spolitikai-kialak%C3%ADt%C3%A1s%C3%A1ra.pdf>

A Városkutatás elsősorban nemzetközi partnerségben folytatja az általa ajánlott stratégia megalapozását.¹⁴⁷ Ez a stratégia nem avul, és lényege a fizikai, a szociális és a pénzügyi problémák egységes kezelése.

Javaslatuknak négy fő eleme van:

1. a lakhatással kapcsolatos támogatások fokozatos integrálása;
2. a közösségi szociális bérlakásrendszer szervezeti és pénzügyi kereteinek kiépítése;
3. rugalmasabb támogatott lakhatási formák kialakítása: szociális szállás [ez átmeneti forma az intézményi ellátás (illetve a szociális rendszerből való kiesés, pl. hajléktalanság) és a közösségi szociális bérlakás-szektor között];
4. programszerűen, egy-egy lakóterületre koncentráltan támogatás adni a magántulajdonú lakások vásárlásához, építéséhez és felújításához.

A LÉT bevezetése elsősorban a 2. pontbeli feladathoz járulhat hozzá döntően, és persze az 1. és a 3. pontban kitűzött feladatokhoz is. (Hasonlóan az egyéb szociális területekhez, amiket nem ismételünk meg.)

Annál fontosabb idéznünk a 2. pont kifejtéséből:

„A közösségi szociális bérlakások elsősorban azon alacsony jövedelműek (azaz a háztartás-jövedelem eloszlás alsó két ötödébe tartozók) számára nyújtanak lakhatási lehetőséget, akik nem képesek a tulajdonosi szektorba belépni. ...

A javasolt intézményrendszernek (közösségi szociális bérlakás-szektor) a feladata, hogy a szociális bérlakás-kereslet (a rászoruló családok) és a potenciális kínálat (felszabaduló önkormányzati lakások, magántulajdonú nem kihasznált lakások, és az épülő bérlakások) közötti kapcsolatot az állami támogatások hatékony felhasználásával megteremtse.”¹⁴⁸

„A szociális bérlakás-szektor alacsony súlyát két tényező magyarázza. Elsőként a pénzügyi, gazdasági tényezőket kell kiemelni. A bérlakások tulajdonosai és bérlői általában hátrányos helyzetben vannak a saját lakásban élőkkel szemben, a tulajdonosi szektort előnyben részesítő adózási és támogatási feltételek miatt. Közgazdaságilag ez azt jelenti, hogy a bérlakásban élőknek „extra adót” kell fizetniük, így a bérlői létet a háztartások csak kényszerből és ideiglenesen vállalják (szociális helyzet, válás, diákok, településváltás, stb.).

Ezen hátrányok számszerűsíthetők: a mai jogi és gazdasági kontextusban sem bérléssel, sem bérelni nem ésszerű, hiszen e két szereplő viseli a tulajdonosi szektorral szembeni hátrány költségeit, ami a mai bérleti díjak mintegy harmadát teszi ki.

Egy korszerű, szektorsemlegességre törekvő lakásrendszer esetén ennek a hátránynak a felszámolása elsődleges cél, elsősorban a célzott keresleti támogatások megerősítésén keresztül.”¹⁴⁹

¹⁴⁷ 2013. szeptember 12-14 között a Városkutatás Kft. munkatársai „A magánbérleti szektor térnyerése a rendszerváltó országokban: a Szociális Lakásügynökségek lehetőségei” címmel a poszt-szocialista országok lakhatási problémáit tárgyaló konferenciát szerveztek Budapesten. A konferencia előadásai letölthetők angolul, itt: <http://www.mri.hu/2013/09/konferencia-2013-szeptember-12-14-a-maganberleti-szektor-ternyerese-a-rendszervalto-orzagokban/>

¹⁴⁸ Reformjavaslatok. Uo. 2. oldal.

¹⁴⁹ Uo. 9. skk. oldal.

Vegyük észre, hogy itt nemcsak szociális problémáról van szó, hanem „egy korszerű, szektorsemlegességre törekvő lakásrendszer” megteremtéséről, amihez a bérlakásban élők hátrányának („extra adójának”) a felszámolása elsődleges cél. Ez utóbbit pedig „elsősorban a célzott keresleti támogatások megerősítésén keresztül” lehet elérni.

Ez az a pont, ahol találkozik a LÉT program, és egy közösségi szociális bérlakás szektor létrehozása. Az alsó két jövedelmi ötödbe tartozók lakhatásának távlatos megoldásához a LÉT-pénz, mint „célzott keresleti támogatás megerősítéséhez” járulhat hozzá.

Zárásként pedig csak annyit: a LÉT hathatós segítségével is létrejövő közösségi szociális bérlakás rendszer **hihetetlenül megnöveli Magyarországon a mobilitást.** Ezáltal lehet végre az eladhatatlan lakásban élőknek is munkát vállalni, tanulni, gyógykezelésre menni - távoli településekre is.

Ezek megint a LÉT-től tovagyűrűző, itt még pontosan nem kvantifikálható, de alig túlbecsülhető multiplikatív hatások.

* * *

Függelékek

1. sz. függelék: Válogatott szakirodalom¹⁵⁰

Az alapjövedelem szülő irodalom talán legkimerítőbb – többnyelvű – bibliográfiája a *U.S. Basic Income Guarantee* honlapján érhető el [[link](#)].

A *Basic Income Earth Network* elektronikus hírlevele rendszeres tájékoztatást nyújt friss akadémiai publikációkról, publicisztikákról és eseményekről [[link](#)].

Az interneten ingyen elérhető irodalom fontos lelőhelye Philippe van Parijs – a téma vélhetően legnagyobb hatású kortárs teoretikusának és szószólójának – honlapja [[link](#)].

Az aktuális vitákhoz hasznos forrás továbbá az alapjövedelem tematikus folyóirata, a *Basic Income Studies* [[link](#)].

2013-ban jelent meg a témában az eddigi legátfogóbb antológia, ami kitűnő áttekintést ad az elmúlt fél évszázad során az alapjövedelem eszméje és megvalósítása körül kialakult legfontosabb vitákról:

- Karl Widerquist et al.: (szerk.) *Basic Income: An Anthology of Contemporary Research*. Wiley-Blackwell, 2013.

További fontos tanulmánykötetek és összefoglaló munkák:

- Philippe van Parijs (szerk.): *Arguing for Basic Income*. Verso, 1992.
- Tony Fitzpatrick: *Freedom and Security. An Introduction to the Basic Income Debate*. Macmillan, 1999.
- Robert van der Veen – Loek Groot (szerk.): *Basic Income on the Agenda. Policy Objectives and Political Chances*. Amsterdam University Press, 2000.
- Erik Olin Wright (szerk.): *Redesigning Distribution. Basic Income and Stakeholder Grants as Cornerstones for an Egalitarian Capitalism*. Verso, 2006. [[link](#)]
- Daniel Raventós: *Basic Income. The Material Conditions of Freedom*. Pluto Press, 2007.

Magyar nyelven elérhető irodalom

Az alapjövedelemről szóló irodalom három legfontosabb magyar nyelvű forrása:

- Philippe van Parijs és Yannick Vanderborght *Az alapjövedelem* című könyve [megjelenés alatt áll a L' Harmattan Kiadónál].
- Az *Esély* és a *Fordulat* című folyóiratok egy-egy tematikus válogatása.

Fordulat: Alapjövedelem (2010 tél)

¹⁵⁰ A szakirodalmi bibliográfia Missetics Bálint munkája.

- Misetics Bálint: A kapitalizmuson túl [\[link\]](#)
- Robert J. van der Veen - Philippe van Parijs: Egy kapitalista út a kommunizmusba [\[link\]](#)
- Erik Olin Wright: Az alapjövedelem mint szocialista projekt [\[link\]](#)
- Claus Offe: Alapjövedelem és munkaszerződés [\[link\]](#)

Esély: Alapjövedelem – minimumjövedelem (2010/5)

- Misetics Bálint: Egy radikális szociálpolitikai reformgondolat [\[link\]](#)
- Philippe van Parijs: Alapjövedelem: egy egyszerű és erőteljes gondolat a huszonegyedik század számára [\[link\]](#)
- Ulrich Mückenberger - Claus Offe - Ilona Ostner: Az állam által garantált alapjövedelem: napjaink szociálpolitikai szükségszerűsége [\[link\]](#)
- Julieta Elgarte: Az alapjövedelem és a nemi szerepek szerinti munkamegosztás összefüggései [\[link\]](#)
- Barbara R. Bergmann: Svéd típusú jóléti állam, vagy alapjövedelem - melyik élvezzen prioritást? [\[link\]](#)

Hasznos bevezető olvasmány továbbá Philippe van Parijs egy rövidebb tanulmánya, amely a nyugat-európai jóléti államok válságának kontextusában ír az alapjövedelemről:

- Philippe van Parijs: Az alapjövedelem és a jóléti állam két dilemmája. In. *A jóléti állam a 21. században*. Válogatta és szerkesztette: Nyilas Mihály. Hilscher Rezső Szociálpolitikai Egyesület és ELTE TáTK Szociális Munka és Szociálpolitikai Tanszék, 2009.

A korábbi magyar nyelvű irodalomból említésre méltó Gács Endre két cikke, amelyekben az 1980-as évek végének alapjövedelemről szóló vitáit foglalta össze (A társadalmi alapjövedelem. *Esély*, 1991/2, 61-73. o.; A garantált jövedelemről. *Társadalomkutatás*, 1986/3-4, 37-49. o.).

A Frankfurti iskolához kötődő Erich Fromm magyarul is megjelent *Utak egy egészséges társadalom felé* című könyvében (Napvilág Kiadó, 2010) a gazdasági újjászervezés egyik fontos elemeként ír az alapjövedelemről (ld. 292-296. o.).

Továbbá, Liska Tibor közgazdász számos tanulmányban és könyvben ismerttetett gazdasági modelljének egyik fontos eleme, hogy minden állampolgár születésekor megkapja a „társadalmi örökségét”, vagyis az addig felhalmozott nemzeti vagyont rá eső részét egy alapjövedelemhez hasonló juttatás formájában.

Az alapjövedelmet az ökológiai fenntarthatóság szemszögéből vizsgálja

Az *Eszmélet* folyóirat 100. számának melléklete, Vincent Liegey és szerzőtársai *Jólét gazdasági növekedés nélkül – A Nemnövekedés felé* című kiáltványa,

valamint az

Oikosz és Polisz: Zöld politikai filozófiai szöveggyűjtemény (szerk.: Scheiring Gábor – Jávor Benedek. L'Harmattan, 2009) két tanulmánya:

- Joaquín Valdivielso: Szociális állampolgárság és környezet (515-533. o.)
- Michael Opielka: Ökológiai társadalompolitika: Megfontolások az ökológiai társadalmi reformhoz (534-563. o.)

* * *

2. sz. függelék: Szerzők, közreműködők

Az összefoglaló tanulmányt írta:

Bánfalvi István

Szerzőtársak:

Havasi Éva

Jeney Sarolta

Kovárik Erzsébet

Radnai György

Rakovics Márton

Szikszainé Bérces Anna

Konzultánsok a műhelymunka során:

Baló György	társadalmi és politikai folyamatok
Karácsony Imréné	adózás, költségvetés
Misetics Bálint	nemzetközi gyakorlatok, szakirodalom

Konzultánsok a műhelymunka után:

Köszönettel tartozunk annak a több mint nyolcvan szakértőnek, kutatónak, írónak, üzletembernek, szociális segítőnek, aki véleményével, biztatásával, bírálataival és javaslataival hozzájárult a társadalomnak tett ajánlatunk véglegesítéséhez.

További alkotótársak:

Rakovics Benedek	a www.255075.hu honlap tervezője, rendszerinformatikus
Fórizs András	arculattervezés
Bánfalvi Eszter	kreatív megoldások
Bánfalvi Zsófia	kreatív megoldások